

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Jan Kalina

Politické působení Anselma z Canterbury

Political activity of Anselm of Canterbury

Praha 2015

Vedoucí práce: PhDr. ThLic. Drahomír Suchánek, Th.D., Ph.D.

Poděkování

Za vedení diplomové práce, cenné rady a připomínky děkuji panu PhDr. ThLic. Drahomíru Suchánkovi, Th.D., Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 2. ledna 2015

Jan Kalina

Abstrakt

Předkládaná práce se zaměřuje na politické působení sv. Anselma a analyzuje období strávené v úřadech převora a opata v Bec a arcibiskupa v Canterbury. Během let prožitých v normandském klášteře převzal úlohu učitele a misionáře a nasbíral značné množství vědomostí a zkušeností, jež jej připravily na budoucí dráhu metropolity. Soustředil jsem se především na teorie a tradice, které přijal za své a jež později sám obohatil, ale též v krátkosti představuji některé z jeho nejvýznamnějších původních teologicko-filozofických textů. Zmiňuji důležitou roli Lanfranca z Pavie v jeho životě, na jehož církevní reformu se v Anglii snažil Anselm navázat.

Zastával pontifikát v období vlády dvou králů, Viléma II. Ryšavého a Jindřicha I. Studium pramenů potvrzuje, že oba muži se značně politicky i povahově lišili. Za panování Viléma II. se coby arcibiskup pokoušel uplatnit své teorie v praxi, především pak učení o spoluvládě. Setkával se ovšem s neutuchajícím odporem dvora. Po jeho předčasné smrti se metropolitova situace dramaticky změnila, neboť Jindřich I. se ukázal být mužem kompromisu. Na konci života nalézáme Anselma na vrcholu politické kariéry, kdy se mu podařilo dosáhnout jednoty a spolupráce s králem.

Klíčová slova: Anselm, Canterbury, Bec, Anglie, arcibiskup, boj o investituru, církevní dějiny

Abstract

The thesis aims to describe Anselm's years as prior and abbot and his archiepiscopal career. Analyzing the years spent in the Norman monastery of Bec as a missionary and teacher in its school, the thesis notes the amount of knowledge and experiences which prepared Anselm for his archiepiscopal career. His intellectual qualities and theories are examined as well as some of his highly influential theological texts. Anselm also strove to spread the reforms of his teacher and mentor at Bec and his predecessor at Canterbury, Archbishop Lanfranc. Anselm's following archiepiscopal career spanned the reigns of two kings: William Rufus and Henry I. The study proves that the policies and attitudes of both rulers were quite different. Under the reign of William Rufus, Anselm tried to bring his ideal theoretical state of things into actuality, but the king resisted everything he attempted to do. With his death, Anselm's position changed rapidly and dramatically. Henry, on the other hand, excelled in the ability to work out a compromise. In the end, Anselm's archiepiscopal career concluded with cooperation between king and archbishop.

Key words: Anselm, Canterbury, Bec, England, archbishop, Investiture Controversy, Ecclesiastical History

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Začátek cesty a první životní rozhodnutí	14
2.1 Dospívání v Itálii.....	14
2.2 Odchod do Normandie	16
2.3 Uvedení do klášterního života.....	19
3. Působení v čele kláštera v Bec	22
3.1 Vznik a šíření orda Beccensis	22
3.2 Náboženská situace v Anglii v 2. polovině 11. století očima normandských mnichů... 25	
3.3 Mentalita učitele a misionáře	30
4. Arcibiskupská volba.....	36
4.1 Okolnosti Anselmova výběru a otázka předurčenosti jeho zvolení	36
4.2 Cesta do Anglie a průběh volby	40
4.3 První kroky v novém úřadu.....	43
5. Ve jhu politiky Viléma II. Ryšavého	49
5.1 Dvojitá tvář panovníka aneb pohled různých autorů na osobu a vládu Viléma II.	49
5.2 Sněm v Rockinghamu a eskalace sporu s králem	52
5.3 Odchod do exilu	57
5.4 Vilémův pád	60
6. Politika kompromisu aneb vláda Jindřicha I.	63
6.1 Portrét nového panovníka a jeho sňatek s Matyldou Skotskou.....	63
6.2 Spor o investituru	68
6.3 Dobyání Normandie a poslední roky Anselmova života	71
7. Závěr.....	75
Seznam pramenů a literatury.....	78

1. Úvod

Životu a především dílu sv. Anselma věnovalo stovky stran textu již mnoho historiků, teologů a filozofů. Ač s myšlenkami této významné osobnosti 11. a počátku 12. století bývají alespoň zčásti obeznámeni dokonce i studenti středních škol, cesty, jimiž se rodák z italské Aosty za svého života ubíral, a rozhodnutí, která jej na ně zavedla, takovou pozornost nevzbuzují. To však neznamená, že by měly být coby nedůležité zapomenuty. Vycházel ze své bohaté teorie i v praxi? Učinilo z něho jeho rozsáhlé dílo známou osobnost již v tehdejší době? A jaký byl vlastně člověk? Především na poslední z těchto otázek je velice obtížné, ne-li nemožné odpovědět. Každého člověka však ve společnosti z velké části definují role, které zastává. Jednou z klíčových, jíž se budu věnovat, je úloha nadřízeného, v tomto případě hierarchy. Pokud se tedy kromě jiného snažíme zhodnotit vliv myšlenek a teorií na činy člověka, lze se domnívat, že v případě vedoucí či řídicí pozice bude velmi dobře patrný. A zastávat vysokou náboženskou funkci ve středověku zároveň často znamenalo být aktivní politiky. Jaký byl tedy Anselm politik?

Na tuto otázku se jako jeden z prvních snažil nalézt odpověď oxfordský profesor Sir Richard William Southern v knize *Saint Anselm and his Biographer: A Study of Monastic Life and Thought, 1059–c.1130*.¹ Konstatoval, že učenec z Aosty se prezentoval jako hluboce věřící a duchovní člověk, jenž nepatřil na pole vysoké politiky. Až po relativně dlouhé době dvaceti let přišla s adekvátní reakcí historička Sally N. Vaughn. V klíčovém díle *Anselm of Bec and Robert of Meulan: The Innocence of the Dove and the Wisdom of the Serpent*² došla k závěru, že učenec z Aosty se ve skutečnosti projevoval coby dostatečně kompetentní a, ba co víc, úspěšný státník. Southern se následně v obsáhlé publikaci *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*,³ kde vskutku do detailu zachytil celý život středověkého světce, inspiroval zmíněnou knihou od Sally Vaughn. Poháněn novými impulsy a poznatky, předložil čtenářům ucelený obraz velkého muže, z něhož dodnes badatelé vycházejí. Autor zvolil holistický přístup k tématu, přičemž představil četné role, jež rodák z Aosty zastával, včetně úlohy teologa, učitele, korespondenta, přítele, mnicha, arcibiskupa a primase, aby ukázal všechny stránky učencovy osobnosti.

---

¹ SOUTHERN, Richard W. *Saint Anselm and his Biographer: A Study of Monastic Life and Thought, 1059–c.1130*. Cambridge: Cambridge University Press, 1966.

² VAUGHN, Sally N. *Anselm of Bec and Robert of Meulan: The Innocence of the Dove and the Wisdom of the Serpent*. Berkeley, CA: University of California Press, 1987.

³ SOUTHERN, Richard W. *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

Zmíněná Southernova starší publikace *Saint Anselm and his Biographer* však stále zůstává velmi cenným zdrojem informací, především co se týče studentů, které budoucí světec v Bec vyučoval, a Eadmera, prvního životopisce a současníka, jehož svědectví se oxfordský profesor důsledně přidržel. Stejně jako on tedy viděl canterburského metropolitu coby hluboce věřícího člověka. Nenáviděl prý sekulární prostředí, především pak politické kolbiště, kde byl mnohými využíván k jejich vlastním hrám. Ve výsledku z této bitvy přesto vyšel vítězně.

Tato práce z 60. let původně představovala reakci na starší dílo *Church, Kingship, and Lay Investiture in England, 1089–1135*,⁴ kde Norman Cantor představil rodáka z Aosty jako zdatného státníka, jenž se aktivně podílel na papežově vítězství v boji o investituru. Tento obraz částečně oživila až Sally Vaughn,⁵ avšak spíše než věrného podporovatele náměstka Kristova v něm spatřovala sólového hráče v partii, kde proti sobě stanuli římský biskup, anglický král a canterburský metropolita. V mnohem vyšší míře než předchozí autoři podrobila zmíněná historička Anselmovu povahu analýze, aby ve výsledku překonala tehdy převládající obraz prostého mnicha, jak jej načrtl Southern v publikaci *Saint Anselm and his Biographer*.

Od prvního vydání jeho zásadního počínu *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, v němž poněkud revidoval svá východiska a na dlouhou dobu definoval přístup k dané problematice, se však objevilo mnoho nových publikací pojednávajících především o historických postavách, s nimiž přišel Anselm do kontaktu a jež výrazně ovlivnily jeho vlastní život. Výzkum dalšího materiálu tak vrhl nové světlo na řadu událostí, jež se zdály být jasné a nesporné. Jedná se především o monografie věnované Vilémovi II. Ryšavému,⁶ Jindřichovi I.,⁷ Robertovi II. Normanskému⁸ či Matyldě Skotské.⁹ Též se objevily nové edice Williama z Malmesbury, konkrétně v anglických překladech vyšla *Gesta pontificum Anglorum*¹⁰ a *Gesta regum Anglorum*.¹¹ Nadále vznikají i knihy a články rozvíjející či

---

⁴ CANTOR, Norman. *Church, Kingship, and Lay Investiture in England, 1089–1135*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1958.

⁵ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*.

⁶ MASON, Emma. *William II: Rufus, the Red King*. Stroud, UK: Tempus, 2005.

⁷ Obsáhlá publikace HOLLISTER, C. Warren, FROST, Amanda C. (ed.). *Henry I*. New Haven, US: Yale University Press, 2001. Dále též GREEN, Judith. *Henry I: King of England and Duke of Normandy*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.

⁸ AIRD, William H. *Robert Curthose, Duke of Normandy, c. 1050–1134*. Woodbridge, UK: Boydell Press, 2008.

⁹ HUNNEYCUTT, Lois L. *Matilda of Scotland: A Study of Medieval Queenship*. Woodbridge: Boydell Press, 2004.

¹⁰ WINTERBOTTOM, Michael (ed.). *William of Malmesbury: Gesta pontificum Anglorum*, 2 volumes. Oxford: Clarendon Press, 2007.

shrnující Anselmovu teologicko-filozofickou koncepci, publikační činnost a učení, a to i v České republice.¹² Tato a některá další díla doplňují kontext o důležité detaily a úhly pohledu.

Z pramenů a literatury vyplývá, že světcovým cílem v Normandii i Anglii bylo naplnění Božího plánu. Já se poté pokusím toto úsilí předložit a co nejlépe a nejsrozumitelněji interpretovat. Z tohoto důvodu se zaměřím na jeho veřejné působení v úřadech opata a arcibiskupa, ale též na literární činnost, neboť učení a tradice, jež mu byly vštípeny v Bec a které on sám dále rozvíjel a zdokonaloval, vedly či ovlivňovaly jeho životní cestu. Je nezbytné ji zmínit také proto, aby obraz Anselma coby veřejně činné osoby působil uceleně a koncepčně.

Ačkoli nejvýznamnější teologické a filozofické texty s výjimkou *Cur Deus Homo* spadají do období stráveného v čele opatství, čas od času pokračoval v psaní traktátů i během svého působení ve vysokém úřadu. Vznikaly za relativního politického klidu, což v tomto případě znamená především v období prvního exilu. Těmto pozdějším pracím již nevěnuji tolik pozornosti jako těm vytvořeným v Normandii, jelikož neměly zásadní dopad na jeho politickou koncepci. V jednotlivých kapitolách místy zmíním také Anselmovu korespondenci a obraz, jaký v ní podává o soudobých událostech. Učiním tak opět z důvodu doplnění kontextu, neboť povaha informací obsažených v listech vypovídá v mnohém o autorově smýšlení. Následně se také pokusím o komparaci dopisů s dalšími prameny.

Jako klíčové pro další výzkum se jeví dvě edice Anselmovy produkce, Schmittova latinská z 1. poloviny 20. století, jež zahrnuje celé teologické dílo a korespondenci,¹³ a Fröhlichova anglická.¹⁴ Po jejich boku stojí sbírky a překlady světcových učených pojednání, například Hopkinsův a Richardsonův.¹⁵

Rodák z Aosty za svého života napsal stovky dopisů, a to jak během svého působení v Normandii, tak v Canterbury. Tato oblast jeho tvorby dodnes vzbuzuje horlivý zájem a provázejí ji učené diskuse. Z vlastních listů se dozvídáme, že Anselm sám sesbíral tu část své

---

¹¹ MYNORS, Roger A. B., THOMSON, Rodney M., WINTERBOTTOM, Michael (eds.). *William of Malmesbury: Gesta regum Anglorum*, 2 volumes. Oxford: Clarendon Press, 1998.

¹² Za zmínku stojí především OTISK, Marek. *Na cestě ke scholastice: klášterní škola v Le Bec – Lanfrank z Pavie a Anselm z Canterbury*. Praha: Filosofia, 2004.

¹³ SCHMITT, Franciscus S. (ed.). *S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi Opera Omnia*, 6 volumes. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd., 1946–1951. V poznámkách pod čarou tuto edici dále uvádím pouze jako ANSELM, *Opera Omnia*, přičemž neuvádím stránky, ale čísla dopisů.

¹⁴ FRÖHLICH, Walter (ed.). *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, 3 volumes. Kalamazoo, MI: Cistercian Publications, 1990–1994.

¹⁵ HOPKINS, Jasper, RICHARDSON, Herbert (eds.). *Complete Philosophical and Theological Treatises of Anselm of Canterbury*. Toronto: Edwin Mellen Press, 1976–2006.

korespondence, již vytvořil v Bec. V současnosti kolují mezi badateli domněnky, že totéž učinil i s pozdějšími dopisy. Ať je tomu skutečně tak či nikoli, veškerá dochovaná korespondence byla v historii několikrát shromážděna. Poslední velká latinská redakce, kterou pořídil F. S. Schmitt,¹⁶ sestává ze 475 listů, jež se editor snažil uspořádat chronologicky. Fröhlich přejal jeho pořadí a číslování a tuto sbírku přeložil do angličtiny. S novodobým studiem světcovy korespondence však začal již ve 20. letech 20. století André Wilmart, který doplnil Gerberonovu a Migneho edici z 19. století¹⁷ mnoha dodatky a poznámkami. Jeho práci poté převzal právě Schmitt, jenž nakonec ve 40. letech vydal Anselmovo kompletní dílo, jak jsem již zmínil na předchozí straně.

Schmitt věřil, že klíčová sbírka označovaná jako Lambeth 59¹⁸ představovala vlastní autorskou kolekci, kterou rodák z Aosty sestavil z dopisů z doby strávené v úřadu arcibiskupa.¹⁹ Diskutovaný soubor je důležitý z toho hlediska, že mimo jiné prezentoval autorovy politické názory a vize. V 50. letech došel Norman Cantor k závěru, že světec sbírku L vytvořil proto, že v listech zachytil svůj pohled na církev a vyjadřoval se k boji o investituru, načež ji uložil stranou pravděpodobně z politických důvodů. Proti závěrům obou mužů se však ohradil Southern s tím, že tato kolekce vznikla až po metropolitově smrti.²⁰ Spor o vznik tohoto klíčového souboru se pokusil vyřešit Samu Niskanen, jenž označil Lambeth za jakousi vzorovou kolekci, z níž byly později pořizovány kopie a která vznikla až po arcibiskupově skonu.²¹ Nepovažuje ji za původní, nýbrž za vytvořenou ze ztracené sbírky pracovníě označené řeckým písmenem omega (ω), o níž předpokládá, že ji sestavil za svého života sám autor.

Neocenitelnou studnicí vědomostí o Anselmově úspěšné církevní kariéře je též jeho životopisec a současník Eadmer, „*mnich z Bec*“,²² jak jej sám metropolita nazval. Napsal dvě biografie, *Vita Sancti Anselmi*²³ a *Historia Novorum in Anglia*.²⁴ V první zachytil celý život rodáka z Aosty, od narození přes normandské roky strávené v klášteře v Bec až po vrchol jeho

---

¹⁶ ANSELM, *Opera Omnia*.

¹⁷ GERBERON, D. Gabriel, MIGNE, Jacques P. (eds.). *S. Anselmi opera omnia: nec non Eadmeri monachi Historia Novorum et alia opuscula*. Paris: chez J. – P. Migne, 1853.

¹⁸ Jinak je též známá pouze pod písmenem L.

¹⁹ Více viz NISKANEN, Samu. *The Letter Collections of Anselm of Canterbury*. Helsinki: Helsinki University Press, 2009, s. 12-19.

²⁰ SOUTHERN, *Saint Anselm and his Biographer*, s. 238.

²¹ NISKANEN, *The Letter Collections*, s. 159-160.

²² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 209.

²³ SOUTHERN, Richard W. (ed.). *Eadmeri Vita Sancti Anselmi*. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1963.

²⁴ RULE, Martin (ed.). *Eadmeri Historia Novorum in Anglia, et opuscula duo De vita Sancti Anselmi et quibusdam miraculis ejus*. London: Longman & Co., 1884.

politické pouti. Ve druhé se zaměřuje pouze na působení v úřadu arcibiskupa, tudíž na období prožité v Anglii a exilech na kontinentu. Jak jsem již zmínil, Southern autora považoval za očitého svědka a racionálního pozorovatele, na jehož svědectví se lze spolehnout. Ve srovnání s dílem Williama z Malmesbury hodnotí jeho styl jako jasný a jednoznačný. Eadmer vystupoval coby, řekněme, mluvčí komunity v Canterbury, vyjadřoval její názory, myšlenky a ambice. Avšak roky strávené v metropolitových službách, jak vyplývá z textu, ovlivnily jeho úsudek a oba muži sdíleli kromě společné víry i pohled na svět, tudíž často nepokrytě straní Anselmovi. Proto především *Vita Sancti Anselmi* může místy působit dojmem, že autor maloval obraz světce či dokonalého mnicha, který žil pouze kontemplacemi a zodpovědnou výukou svých studentů.

Dalším zdrojem zpráv o církevní kariéře učence z Aosty je dílo zmíněného Williama, kronikáře z Malmesbury, někdejšího opata v Bec, schopného historika a s určitou pravděpodobností Eadmerova studenta, který tvořil v 1. polovině 12. století. Tohoto muže provázela již za jeho života skvělá pověst, ač se dnes můžeme pouze domnívat, kde obdržel své vzdělání. Dle vlastních slov studoval etiku, lékařství, logiku a především dějiny a shromáždil poměrně rozsáhlou kolekci Anselmových dopisů a pojednání, jež se dodnes zčásti zachovala a nese pracovní označení M.²⁵ Není ovšem uspořádána chronologicky jako Lambeth, nýbrž dle statutu recipientů. Je důležité zmínit, že William byl Eadmerovým důvěrným přítelem a znal jeho díla, jež také ve vlastních pracích cituje. Lze s jistotou předpokládat, že též vycházel z tradice *orda Beccensis*, neboť mezi mnichy a učenci vzešlymi z normanských a anglických klášterních škol bychom našli mnoho talentovaných autorů, k nimž se kronikář z Malmesbury i Eadmer bezesporu řadili. William však po literární stránce svého staršího spolubratra zastínil. V jeho *Gestech* narážíme na řadu originálních postřehů a teorií, přičemž je ve svém vyjadřování stručný, věcný a místy i vtipný. Projevil se také coby víceméně nestranný autor, který například podal poměrně vyvážený pohled na Viléma II. Ryšavého, když několikrát přehledně shrnul jeho motivace a myšlenkové pochody. Totéž učinil i v Anselmově případě.

Jak jsem již zmínil, napsal dvě významná díla, *Gesta regum Anglorum* a *Gesta pontificum Anglorum*. V prvním se věnuje historii anglických králů, ve druhém biskupů a arcibiskupů. V popisu událostí do jisté míry následuje Eadmera a jeho *Historii Novorum*, jež se ve své době těšila na rozdíl od biografie *Vita Sancti Anselmi* pouze minimální oblibě.

---

²⁵ Pro více informací o této kolekci viz NISKANEN, *The Letter Collections*, s. 56-74.

William se naopak svými dvojitými dějinami zapsal do širokého povědomí svých erudovaných současníků a obě práce kolovaly v mnoha kopiích.

V předkládané práci se zaměřuji na politické působení sv. Anselma a analyzuji období strávené v úřadech převora a opata v Bec a arcibiskupa v Canterbury. Mým cílem je tudíž především analyzovat, shrnout a následně v užším i širším kontextu zhodnotit jeho činy a vystupování ve vysokých funkcích a reprezentaci církevních, popřípadě vlastních zájmů. Zde kladu v první řadě důraz na jeho vztah s oběma panovníky.

Při heuristice pramenů jsem se zaměřil na období Anselmova působení v úřadech v Bec a Canterbury, přičemž se v mnoha případech ukázalo jako nezbytné přihlídnout k širšímu kontextu a prostudovat dalších související zdroje. Následně jsem zvolil komparativní metodu a postavil vedle sebe několik autorů a jejich svědectví, například Williama z Malmesbury, Eadmera a Orderika, aby předkládaný obraz působil co nejúplněji. Při psaní jsem též přistoupil k biografické metodě, neboť práce je částečně koncipována jako světcův životní příběh, jak se v průběhu času odvíjel. Také jsem se často uchýloval k analogiím za účelem zdůraznění některých dlouhodobě přítomných aspektů prelátova života a poukázání na jeho přístup k historii, teologii a filozofii.

Samotné kapitoly věnované jeho osobě jsem se rozhodl uspořádat chronologicky stejně jako jejich obsah. Jedním z hlavních důvodů je skutečnost, že světcovy pozdější myšlenky a postoje vychází z dlouhodobého studia a osobnostního vývoje, podobně jako v praxi na jeden čin navazuje další.

Proto jsem nejprve představil Anselmovo dospívání a obrácení na víru. V další kapitole věnované jeho normandskému působení jsem nastínil základní principy tzv. *orda Beccensis*, tedy tehdy několik desítek let starých tradic a učení, jež přijal za své po usazení v Bec, a dále pokračuji jeho vlastním dílem, v němž zmíněné principy rozvíjí.

Arcibiskupská volba je poté reflexí či rekapitulací světcovy dosavadní duševní evoluce. Do jisté míry představuje zásadní spojení teorie s praxí a jeho důsledky, kdy rodák z Aosty kráčel ve stopách Lanfranca z Pavie, který před ním seděl na tomtéž stolci, a přejal jeho právní a historickou argumentaci. Ve dvou následujících kapitolách se obracím přímo k veřejnému životu, přičemž se věnuji především konfrontaci arcibiskupské a královské moci. Nejprve se na několika stranách zabývám portrétem Viléma II. Ryšavého, jehož Southern na základě Eadmerových slov vykreslil téměř v rudých barvách šílenství. Popis oxfordského profesora a Anselmova životopisce srovnávám s relativně smířlivým až vlídným pohledem Williama z Malmesbury. Na konci kapitoly se dobírám k obrazu tvrdého, ovšem velice

úspěšného politika, jemuž bezskrupulózní počínání a obrovské územní i majetkové zisky pravděpodobně přivodily zkázu. V následující části popisují složitý vztah s Jindřichem I. a završení snah o vytvoření partnerství s panovníkem a spoluvlády v zemi.

2. Začátek cesty a první životní rozhodnutí

2.1 Dospívání v Itálii

Anselm se narodil roku 1033 v Aostě,²⁶ městě založeném již za vlády císaře Oktaviána,²⁷ jež dnes leží v provincii Valle d'Aosta. V 11. století bylo součástí burgundského království a nacházelo se při jeho jižních hranicích s Lombardií, avšak roku 1033 království ztratilo svoji nezávislost a stalo se součástí Svaté říše římské. Dle dostupných pramenů se Anselm považoval za obyvatele Burgundska, nikoli Lombardie, a to zejména z hlediska svého původu. Rodina matky totiž pocházela z údolí řeky Rhône.²⁸ Několikrát se též v Bec zmínil o kráse hor, jež jej v dětství a dospívání obklopovaly, své lásce k nim a o tom, že právě ony z něho učinily hluboce věřícího člověka a umožnily mu pochopit víru a náboženství. Důsledkem této náklonnosti je též dílo *Cur Deus Homo*,²⁹ z něhož vyplývá hmatatelná až materiální představa Boha, jež je patrná i v popisu krajiny a hor, který podal Eadmerovi. K samotnému městu však cítil rozporuplný, nepřilíš vřelý vztah. Ačkoli mnoho let poté, co odešel z rodné země, čtyřikrát překročil Alpy za účelem návštěvy Itálie, do Aosty se již nikdy nevrátil. Tato skutečnost však měla i své praktické důvody, především polohu města na cizím území a z toho plynoucí složitou diplomatickou situaci. Prvotní příčinou jeho odchodu byl zřejmě komplikovaný vztah s otcem, o němž nerad hovořil.³⁰ Za zmínku jistě stojí, že Anselm měl také sestru Richezu, což víme díky dopisu, který napsal roku 1102 či 1103 a v němž ji

---

²⁶ O Anselmově narození se zmiňuje Eadmer: „*Jeho otec se poté Gundulphus a matka Ermemberga jmenovali. Oba, od narození ušlechtilého rodu, vznešeně žili ve městě Augustě.*“ Matka se narodila nejspíše přímo v Aostě či blízkém okolí, otec byl původem z Lombardie, kromě toho však víme o obou velmi málo, viz GERBERON, D. Gabriel, MIGNE, J-P. (eds.). *S. Anselmi opera omnia: nec non Eadmeri monachi Historia Novorum et alia opuscula*. Paris: chez J. – P. Migne, 1853, s. 49. Viz též SOUTHERN, Richard W. (ed.). *Eadmeri Vita Sancti Anselmi*. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1963, s. 3; též RULE, Martin (ed.). *Eadmeri Historia Novorum in Anglia, et opuscula duo De vita Sancti Anselmi et quibusdam miraculis ejus*. London: Longman & Co., 1884, s. 206. O místě narození již v 17. století Gerberon říká, že to není *Augusta Taurinorum*, jak se mylně domníval Thomas Unionatus, ale *Augusta Praetoria*, lidovým francouzským jazykem *Aoste*, dnes italsky Aosta, viz GERBERON (ed.), *S. Anselmi opera omnia*, s. 49.

²⁷ „...staré římské město, které tehdy mělo, a stále má, velkolepé římské stavby – amfiteátr, Prezidium, vítězný oblouk, hradby a opevněné strážnice... Když bylo založeno císařem Augustem, jehož jméno i nese, vyznačilo hranice Itálie: bylo posledním městem před alpskými průsmyky.“ SOUTHERN, Richard W. *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990, s. 3.

²⁸ O původu obou rodičů se zmiňuje Southern, viz SOUTHERN, Richard W. *Saint Anselm and his Biographer: A Study of Monastic Life and Thought, 1059–c.1130*. Cambridge: Cambridge University Press, 1966, s. 7-11. Informace čerpá zejména z Eadmera, viz EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 3-7.

²⁹ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 4-5, 107-109.

³⁰ SOUTHERN, *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, s. 5-6.

informuje o uzdravení jejího syna, též Anselma, z těžké nemoci.³¹ Z roku 1102 či 1103 pochází též dopis Humbertovi, hraběti savojskému, kde označuje své příbuzné jako jeho vazaly, což může svědčit o vysokém postavení jeho rodu v rámci Burgundska.³²

V mládí neprojevil zájem o právo ani rétoriku, které v severní Itálii představovaly klíčové oblasti studia a nacházely zde široké uplatnění u soudních dvorů a v církevních úřadech. Aosta již tehdy disponovala opatstvím a klášteřem a existuje domněnka, že rodiče synovi určili církevní kariéru.³³ Lze tedy předpokládat, že v relativně nízkém věku získal zprvu nějakou pomocnou funkci v kostele, a neměl tudíž obdržet žádné dědictví.

V budoucnu, když se stal opatem a posléze arcibiskupem, se členové jeho rodiny snažili různými způsoby těžit z jeho postavení, což je patrné z korespondence, ve které se je snaží umravnit a varuje je před „*hromaděním pozemských statků*.“³⁴ Nejznámějším případem je spor ze 70. let 11. století s jistým mnichem Folceraldem,³⁵ který přišel do Bec v době, kdy Anselm zastával úřad opata. Pokusil se zde natrvalo usadit, Anselm na to však nehodlal přistoupit, dokud dotyčný neobdrží souhlas představeného svého kláštera. Ten se mu získat nepodařilo, a proto byl odmítnut.³⁶ Tentýž Folceraldus zavítal do Bec později ještě jednou,

---

³¹ Známe i jméno jejího manžela, jež znělo Burgundius, viz FRÖHLICH, Walter (ed.). *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, 3 volumes. Kalamazoo, MI: Cistercian Publications, 1990–1994, vol. 2, s. 268-269. Kromě Richezy mohl mít samozřejmě i další sourozence, kteří se například nemuseli dožít dospělosti, o těch však prameny mlčí.

³² Tamtéž, s. 258-260. Když roku 1033 přešlo burgundské království pod svrchovanost Svaté říše římské, přinesla s sebou nová situace pokles autority stávajícího vládnoucího rodu a naopak vzestup předních místních rodin. Vytěžila z ní především savojská dynastie, která vládla územím v údolí řeky Rhôny a v části přiléhajících Alp. Je pravděpodobné, že Anselmova rodina s ní byla pokrevně spřízněna. Na počátku 11. století soupeřila savojská dynastie s jistou anselmskou rodinou o vládu nad částí burgundského království. Prapředkem tohoto málo známého rodu byl jakýsi Anselm, který zemřel počátkem 11. století a zanechal po sobě dceru Ancilii a tři syny, z nichž nejstarší, biskup v Aostě, nesl otcovo, tedy rodové jméno a zemřel roku 1026. Ancilia se vdala za prapředka konkurenčního savojského rodu Humberta I. Bělorukého. Zatímco savojská rodina bohatla a zvláště s úpadkem arelatské dynastie ovládla značná území včetně západních alpských průsmyků, jež přináležely Burgundsku, anselmský rod, jak zní pracovní název, přišel o velkou část majetku a své členy připravoval spíše na církevní kariéru. Historikové se pouze dohadují, jaké místo by v tomto nastíněném rodokmenu mělo připadnout Anselmově matce, nicméně spřízněnost se savojským i anselmským rodem je téměř nepochybná. Více PREVITÉ-ORTON, Charles W. *The early history of the house of Savoy (1000–1233)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1912, s. 10-28.

³³ Jedná se o Southernovu domněnku, viz SOUTHERN, *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, s. 5. Eadmer se naopak rozepisuje o Anselmově snu, v němž se setkal s Bohem, a jeho následným vlastním rozhodnutím stát se mnichem, viz EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 4-6. Ovšem Gilbert Crispin, další jeho současník, se zmiňuje o konkrétním úřadu, který Anselm v církevní organizaci zastával a jež si nejspíše nezvolil zcela z vlastní vůle. Jednalo se o pozici zvanou *clericus ecclesiae Augustensis*, viz EVANS, Gillian R., ABULAFIA, Anna S. (eds.). *The works of Gilbert Crispin, Abbot of Westminster*. USA: Oxford University Press, 1987, s. 204.

³⁴ FRÖHLICH, *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, vol. 1, s. 164.

³⁵ Tamtéž, s. 165. Nejspíš se jednalo o jeho strýce.

³⁶ Tamtéž, s. 165-166.

kdy již Anselm zastával úřad arcibiskupa. Tehdy již z Canterbury obdržel potřebné doporučení pro stávajícího opata Jindřicha.³⁷ Jsou zaznamenány i další obdobné případy, například jistí Haimo a Rainald, jež roku 1086 Anselm nadšeně vítal do mnišské komunity a kteří poté zmizeli neznámo kam.³⁸ Situace nemálo podobná této se opakovala i s manželem arcibiskupovy sestry Burgundiem. Tomu jeho nápad Anselm nakonec rozmluvil, načež se švagr vypravil na křížovou výpravu do Svaté země, čímž zprávy o něm končí.³⁹

Zajímavá je pozdní korespondence týkající se sestry a synovce. Arcibiskup se totiž rozhodl poslat Richezu do reformního kláštera Marcigny v Burgundsku, jak dokládá dopis z roku 1104 či 1105, do jednání však vstoupil opat z Chiusy a z nejasných důvodů zakročil v jeho neprospěch. K dohodě tudíž nedošlo.⁴⁰ Synovce se však Anselmovi podařilo již roku 1098 odvést s sebou do Anglie, kde zůstal až do smrti svého strýce roku 1109.⁴¹ V Canterbury jej učil především číst a psát latinsky a z chlapce se nakonec stal opat v Bury St Edmunds v dnešním Suffolku. Tento úřad zastával po více než dvacet let.⁴²

2.2 Odchod do Normandie

Kolem roku 1056 Anselm opustil rodné město. Eadmer dosti šťavnatě popisuje jeho spory s otcem a mimo jiné píše, že „...opustil svoji vlast kvůli velkému nepřátelství, které k němu otec choval.“⁴³ Krátce předtím zemřela matka a doma jej pravděpodobně nic nedrželo.⁴⁴ Za zmínku stojí, že nezvolil nejkratší cestu přes Alpy severně průsmekem sv. Bernarda, nýbrž naopak delší trasu jižně údolím Aosty.⁴⁵ Nemířil však do Lombardie, kde sídlili příbuzní z otcovy strany, ale stočil se západně a přešel Alpy průsmekem Mont Cenis,

---

³⁷ FRÖHLICH, *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, vol. 1, s. 266-267.

³⁸ Tamtéž, s. 285-287.

³⁹ Dle Fröhliche se Burgundius vypravil do Svaté země pravděpodobně již roku 1096, viz FRÖHLICH, *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, vol. 2, s. 262-263.

⁴⁰ SCHMITT, Franciscus S. (ed.). *S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi Opera Omnia*, 6 volumes. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd., 1946–1951, vol. 5, s. 259-260. Důvodem, proč nechtěl opat připustit dožití Richezy v klášteře Marcigny, by mohla být skutečnost, že její syn Anselm byl zaslíben klášteru v Chiuse, ač v něm v té době již nepřebýval, viz SOUTHERN, *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, s. 10.

⁴¹ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 104.

⁴² SOUTHERN, *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, s. 10.

⁴³ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 6-7. Je nezbytné si uvědomit, že Eadmer píše s cílem glorifikovat budoucího světce, snaží se tudíž tu více, tu méně zatlačit do pozadí jeho stinné stránky. Skutečná příčina nicméně nemusela být příliš vzdálená Eadmerově tvrzení, neboť Anselmově rozhodnutí odejít předcházela smrt matky, s níž si z obou rodičů pravděpodobně rozuměl lépe, viz dále.

⁴⁴ Jak se v této době vyvíjelo jeho staré přání stát se mnichem, není dobře známo, více tamtéž, s. 8-9.

⁴⁵ Italsky Valle d'Aosta.

načež zamířil do údolí řeky Rhôny a dále směrem k Lyonu a Vienne. Zde se potýkáme se značným nedostatkem zpráv, neboť ani jeho životopisec o příchodu do Francie nic bližšího neví, vyjma skutečnosti, že od jeho odchodu z Aosty uplynuly téměř tři roky, než se v Normandii setkal s Lanfrancem.⁴⁶ Toto mezidobí strávil prý částečně v Burgundsku⁴⁷ a částečně ve Francii.

Po přechodu burgundských hranic zamířil do údolí Loiry a tudy dále na sever. Z dodatku,⁴⁸ který byl později v Bec připojen k Eadmerově *Vita Anselmi*, víme, že nějaký čas strávil v Avranches v západním cípu Normandie. Tamtéž o několik let dříve vyučoval i Lanfranc před svým odchodem do Bec.⁴⁹ Zda Anselm již tehdy věděl, že zde předtím působil i jeho budoucí mentor a přítel, není známo. Co z dostupných pramenů víme, je skutečnost, že jeho další kroky vedly taktéž do Bec, kam přišel roku 1059.⁵⁰ Konečné rozhodnutí však nebylo unáhlené, jak dokazuje i jeho životopisec, který popisuje dilema, s nímž se Anselm rozhodoval mezi Cluny a Bec. V neprospěch jeho konečné volby hovořila mimo jiné i přítomnost Lanfranca v této komunitě, nikoli z důvodu jakési osobní předpojatosti, nýbrž ze strachu, že na něho padne stín tohoto věhlasného učence a on nebude mít šanci se prosadit.⁵¹

V Bec se nacházel jeden z nejvýznamnějších klášterů 11. století, který roku 1034 založil na svých pozemcích na břehu řeky Risly nedaleko hradu Brionne normandský rytíř Herluin či Herlouin. Ten stál sám jako opat v čele zdejších benediktinů až do své smrti, přičemž coby převor asi od roku 1045 působil již zmiňovaný Lanfranc, který se zde o tři roky

---

⁴⁶ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 8.

⁴⁷ Burgundskem myslí Eadmer v tomto kontextu pravděpodobně vévodství burgundské, které se krátce předtím stalo apanáží francouzské královské rodiny. Zahrnovalo mimo jiné i klášter Cluny. Více PREVITÉ-ORTON, s. 220-230. Nacházelo se zde i několik významných škol, například Auxerre, Autun a Nevers. Lze se domnívat, že Anselm některé z nich navštívil.

⁴⁸ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. xiv.

⁴⁹ Po smrti otce odešel Lanfranc z Pavie za studiem literatury. Někde v Itálii pravděpodobně získal grad ze svobodných umění a po nějakém čase se vrátil zpět do rodného města. Zanedlouho Pavii opět, ovšem již nadobro, opustil. Zamířil do Francie a usadil se v Avranches, kde po jistou dobu působil jako učitel. *Vita Lanfranci* následně tvrdí, že do Bec se dostal v důsledku konverze, k níž dospěl studiem dopisů. Stále se prý ale nedokázal modlit a neuměl chválit Boha. Na cestě z Avranches do Rouen byl přepaden loupežníky, kteří jej okradli, svázali mu ruce a nakonec ho vypustili do lesa. Zde se Lanfranc přes noc usilovně modlil. Ráno byl nalezen poutníky, kteří mu rozvázali ruce a nasměrovali jej do blízkého kláštera. Zde následně dokončil svůj obrat a stal se mnichem. Více COLLINS, *Ann. Teacher in Faith and Virtue: Lanfranc of Bec's Commentary on Saint Paul*. Leiden: Brill, 2007, s. 8.

⁵⁰ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 9-10.

⁵¹ Tamtéž, s. 9.

dříve stal mnichem a v Bec působil až do svého odchodu do nově založeného kláštera Saint-Étienne v Caen, kde se roku 1063 stal opatem.⁵²

Ač se obával stínu slavnějšího myslitele, především přítomnost jeho osoby Anselma nakonec přiměla, aby zvolil právě klášter v Normandii za své působiště. Lanfranc byl jeho učitelem sice pouhé čtyři roky, než komunitu definitivně opustil, přesto na svého žáka silně zapůsobil⁵³ a jejich přátelství přetrvalo i po vzájemném odloučení.⁵⁴

Koncem roku 1058 byl zvolen nový papež Mikuláš II., který se rozhodl následovat příklad svého předchůdce Lva IX. a ihned navázal na jeho strukturální změny.⁵⁵ Mikulášova stanoviska později přijal za své také Anselm během svého působení v úřadu arcibiskupa, proto je důležité zde alespoň některá v krátkosti zmínit. V dopise zaslaném Lanfrancovi, jehož jediná kopie se zachovala v adresátově sbírce textů kanonického práva, jej papež vyzývá, aby se za ním vypravil do Říma. Mikuláš si žádal radu Anselmova učitele především v otázce neshod s vévodou Vilémem II. Normanským, později známým pod přізviskem Dobyvatel, s nímž hodlal uzavřít spojenectví. Jedním z jeho prvořadých politických cílů bylo totiž nastolení přátelských vztahů s potomky Vikingů v jižní Itálii i Normandii. Mikuláš také zamýšlel ukončit či alespoň snížit vliv císaře na průběh papežské volby, což se mu nakonec podařilo na velikonoční synodě v Římě v roce 1059, kde byli císař a místní šlechta vyloučeni z participace na volbě. Další z prosazených restrukturalizačních opatření představoval zákaz laické držby kostelů a příjmu desátků a především výnos, který přikazoval celibát duchovním osobám jáhenského a vyššího svěcení. Ačkoli zejména toto poslední rozhodnutí nebylo zahrnuto v encyklikách oznamujících výsledky a nařízení římské synody, dalece ovlivnilo budoucího arcibiskupa v jeho pozdějším konceptu řízení církve.

---

⁵² OTISK, Marek. *Na cestě ke scholastice: klášterní škola v Le Bec – Lanfranc z Pavie a Anselm z Canterbury*. Praha: Filosofia, 2004, s. 15-16.

⁵³ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 10-11.

⁵⁴ Blízký vztah obou učenců dokládá například dopis Lanfrancovi, který Anselm napsal koncem roku 1076, kdy již jeho stárnoucí učitel zastával úřad arcibiskupa. Žádá jej, aby si přečetl jeho první filozoficko-teologické dílo, později nazvané *Monologion*, a poté se rozhodl, zda je schvaluje či nikoli. Pokud je neschválí, má text okamžitě zničit, přičemž stejným způsobem naloží i Anselm se svojí kopií v Bec. Pokud dílo schválí, má navrhnout název. Z dopisu je patrná vysoká ústa a pokora, kterou bývalý žák k Lanfrancovi choval, viz FRÖHLICH, *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, vol. 1, s. 197-198. Lanfranc dílo schválil, ale příliš pochvalně se o něm nevyjádřil, ani nenavrl název, viz tamtéž, s. 198. Anselm je proto původně pojmenoval *Exemplum Meditandi de ratione fidei*, viz COUSIN, Victor. *Course of the history of modern philosophy*, 5 volumes. New York: D. Appleton & Co., 1852–1869, vol. 2, s. 20.

⁵⁵ SOUTHERN, *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, s. 19.

2.3 Uvedení do klášterního života

Anselm pravděpodobně přišel do Bec v době, kdy Lanfranc pobýval v Římě, či již krátce po jeho návratu. Aktivita, kterou jeho učitel vyvinul ve prospěch papežovy politiky, především zasazení se o urovnání vztahů s normanským vévodou a podmínky dispenzu, jímž papež legitimizoval Vilémův sňatek s Matildou, mu napomohla, aby byl roku 1063 zvolen opatem kláštera v Caen a později roku 1070 arcibiskupem v Canterbury.

Přestože Lanfranca předcházela pověst svatého a vzdělaného muže, chyběla mu schopnost přilákat nové členy. Mnichy se zde stávali především obláti z okolních měst a vesnic. Lanfranc zde dlouho působil sám jakožto jediný učitel a vzdělanec a s jeho vzrůstajícím věhlasem sice do Bec přicházela řada studentů ze vznešených rodin z celé Evropy, ti však u proslulého učitele svobodných umění studovali gramatiku, rétoriku a logiku, aby se poté vrátili zpět domů. Klášter byl otevřen studentům mimo církevní kruhy, kteří neměli v úmyslu trvale se začlenit do zdejší komunity. Zčásti fungoval i jako běžná škola, na níž se studenti nižšího věku učili trivium, aby získal prostředky na financování svého provozu a zlepšení životních podmínek mnichů, stavbu budov a nákup nových knih.⁵⁶

Brzy po svém příchodu roku 1059 se Anselm začlenil do komunity a našel v ní své místo. Vzal na sebe mnoho Lanfrancových povinností, například vyučoval mladé žáky, kteří měli po studiu klášter opustit, a věnoval se opravě rukopisů. Eadmer v této fázi života zachycuje Anselma jakožto člověka toužícího po slávě, vzdělance a intelektuála, jakým byl jeho učitel, ale tato touha v něm zároveň probouzí pocit viny. Neustálý vnitřní boj jej velmi vyčerpával, jak také sám přiznal. Věděl, že pokud Lanfranc zůstane v Bec, nikdy jeho slávy nedosáhne, proto si často pohrával s myšlenkou na odchod do Cluny. Odrazovala jej však každodenní rutina, s níž tamní mniši neměli čas ani prostor pro duševní růst.⁵⁷

Nakonec se po Lanfrancově radě, aby svůj případ postoupil Mauriliovi, arcibiskupovi z Rouenu, rozhodl pro život mnicha. Arcibiskup, sám mnich, již dříve doporučil klášterní život jednomu z členů své domácnosti, jistému Gundulfovi, a stejným způsobem vyřešil také Anselmovo dilema.

Již rok po svém příchodu se stal převorem a v této funkci setrval až do roku 1079. Eadmer zanechal svědectví, že již za Anselmova působení v tomto úřadu došlo k událostem,

---

⁵⁶ SOUTHERN, *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*, s. 29.

⁵⁷ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 11-13.

kteře dle mnohých současníků předznamenalj jeho úspěšnou církevní kariéru.⁵⁸ V tradici a názorech, jež se zrodily v Bec, také nalezneme kořeny reformní politiky, kterou později praktikoval v Canterbury, což může posloužit jako doklad do jisté míry jedinečného postavení, které opatství zaujímalo v rámci anglo-normanského státu. Sami sebe zdejší mniši viděli jako misionáře usazené v barbarské zemi, jejíž lid mají za úkol obrátit na křesťanskou víru.

Opatství v Bec bylo tehdy mladou fundací,⁵⁹ jež vyrostla uprostřed skupiny starších klášterů, které byly opětovně založeny normanskými vévody na sklonku desátého a počátku jedenáctého století poté, co došlo k jejich zničení Vikingy, tedy předky samotných fundátorů. Přední pozice mezi těmito kláštery, reformovanými zejména činností Williama z Dijonu kolem roku 1002, zaujímaly Mont-Saint-Michel, Saint-Wandrille, Jumièges a Fécamp. Nové opatství je ale všechny brzy zastínilo, když mniši z Bec obsadili většinu důležitých opatských funkcí v Normandii včetně pozic v těchto starých klášterech a jejich početných, nově zakládaných převorstvích.⁶⁰

Z organizačně či právně nesamostatných klášterů, závislých na opatství v Bec, byl nejprřednější Saint-Étienne v Caen, založený vévodou Vilémem Dobyvatelem roku 1060. Tato nová fundace sestávala v prvních letech své existence především z mnichů přicházejících z Bec, přičemž nazpět do mateřského kláštera posílala obláty, aby tam získali patřičné vzdělání. Nejen z těchto důvodů nazývali bratři z Bec osazenstvo Saint-Étienne v Caen „syny našich synů“⁶¹ a zároveň cítili, že se pod jejich vedením v Normandii formuje jakýsi nový řád. V době svého působení v úřadu převora napsal Anselm dopis Helgotovi z Caen, v němž nazývá členy jeho kláštera „našimi milovanými pány a bratry“,⁶² přičemž naznačuje, že zmíněné oslovení se poprvé objevilo téměř okamžitě po založení Saint-Étienne. Jako řada dalších byl do Bec pro získání patřičného vzdělání, jehož se mu v Caen zatím dostat nemohlo,

---

⁵⁸ Jednoho dne prý nalezl Anselm ve své posteli zlatý prsten. Ukázal jej ostatním v naději, že se podaří zjistit, odkud pochází, ovšem bez úspěchu, proto byl šperk nakonec prodán a utržené prostředky využity ve prospěch opatství. Současníci v této události viděli předobraz budoucích událostí, který se poté stal skutečností v okamžiku Anselmova nástupu na arcibiskupský stolec. Viz EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 41.

⁵⁹ Opatství bylo založeno již zmíněným Herluinem, normanským rytířem, který asi v roce 1031 opustil dvůr Gilberta, hraběte z Brionne, aby zasvětil svůj život Bohu. Když zastával funkci představeného, v opatství prý působilo 136 mnichů. Obec Le Bec-Hellouin v regionu Horní Normandie dodnes nese jeho jméno. PORÉE, Adolphe-André. *Histoire de l'abbaye du Bec*, 2 volumes. Évreux: Charles Herrisse, 1901, vol. 1, s. 131.

⁶⁰ VAUGHN, Sally N. *Anselm of Bec and Robert of Meulan: The Innocence of the Dove and the Wisdom of the Serpent*. Berkeley, CA: University of California Press, 1987, s. 67, 71, 76-77.

⁶¹ ROBINSON, Joseph A. (ed.). *Gilbert Crispin, Abbot of Westminster*. Cambridge: Cambridge University Press, 1911, s. 100.

⁶² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 48.

poslán i William Bona Anima, budoucí opat v Saint-Étienne a arcibiskup z Rouenu.⁶³ Lanfranc coby představený komunity v Caen poslechl opata Herluina z Bec jako mnohokrát předtím i v onom osudovém životním okamžiku, kdy mu přikázal přijmout úřad arcibiskupa z Canterbury.⁶⁴ Když král Vilém I. žádal Herluina o Lanfranca, který se měl ujmout dotyčné funkce a reformovat Anglii, žádost byla adresována „*Lanfrancovu vlastnímu opatovi, jedinému, jemuž je [Lanfranc] poslušný, jako by byl Bůh.*“⁶⁵ Později v době Herluinovy návštěvy Anglie se Lanfranc svému někdejšímu představenému podřizoval, jako by byl sám „*jakýkoli jiný obyčejný mnich,*“ a vždy zaujímal až druhé místo, až se tomu každý podivoval.⁶⁶ Když poté jakožto arcibiskup navštívil Bec, „*svůj vlastní klášter,*“ žil mezi bratry jako jeden z nich.⁶⁷ Svého následníka v úřadu opata v Caen Williama Bona Anima instruoval, aby se obrátil na Herluina nebo Anselma a řídil se jejich radami v případě jakýchkoli pochyb o pokynech, jež mu sám zanechal.⁶⁸ Zdá se tedy, že se Lanfranc i nadále cítil být mnichem z Bec.

---

⁶³ VAUGHN, Sally N. *The Abbey of Bec and the Anglo-Norman State*. Woodbridge: Boydell Press, 1981, s. 94.

⁶⁴ ROBINSON, *Gilbert Crispin*, s. 100.

⁶⁵ Tamtéž, s. 100.

⁶⁶ Tamtéž, s. 102, 105.

⁶⁷ Více viz VAUGHN, *The Abbey of Bec and the Anglo-Norman State*, s. 87-111.

⁶⁸ CLOVER, Helen, GIBSON, Margaret (eds.). *The Letters of Lanfranc*. Oxford: Clarendon Press, 1979, ep. 61.

3. Působení v čele kláštera v Bec

3.1 Vznik a šíření *ordo Beccensis*

Podobně jako Lanfranc přijal také Anselm toto vidění sebe sama jako součásti širší klášterní komunity, nazývané *ordo Beccensis*, což v praxi znamenalo život primárně podle klášterních zvyklostí, nikoli podle organizačních pravidel a struktur. Když posílal mnichy do kláštera St. Neots, napsal biskupu Gundulfovi z Rochesteru, někdejšímu mnichovi z Bec, že mu doporučuje „naše a jeho bratry,“ jimž má radit a pomáhat.⁶⁹ Ačkoli *ordo Beccensis* netvořilo formálně organizovaný aparát jako Cluny, ve vědomí své komunity existovalo coby bratrstvo sjednocené náklonností svých členů k sobě navzájem a především ke způsobu náboženského života, jenž byl vytvořen a nadále zdokonalován v Bec, odkud z pozice nadřízené instituce doslova vládl opat ostatním klášterům a kde se pravidelně scházel sbor, jenž diskutoval primárně správní otázky. Řada mnichů poté opouštěla mateřský klášter, aby obsazovala přední funkce v převorstvích, opatstvích a biskupstvích v celém anglo-normanském světě, a nadále tak šířila svůj vliv.⁷⁰ Dotyční se přitom i nadále hlásili k *ordo Beccensis* a navzájem si podávali pomocnou ruku. Vzdělání, způsob myšlení a vědomí tradice, jichž se jim dostalo v Bec, poté hrály významnou úlohu v tom, jak vykonávali jim svěřené funkce.

Anselm měl zásadní vliv na formování tohoto „řádu.“ V letech 1060–1079 působil v Bec jako převor a po smrti Herluina v roce 1078 byl zvolen opatem. V tomto úřadu setrval až do svého přeložení do Canterbury roku 1093. Jeho kariéra v mateřském klášteře trvala déle než třicet let a představovala nezbytnou předehru k následující životní etapě, jež se odehrávala převážně v Anglii. Během svého normanského působení totiž založil další závislá opatství a převorství, v jejichž čelech stanuli mniši z domovského Bec či později z Caen, především klášter v Lessay, který vedl mnich Roger z Bec v letech 1080–1106, dále Cormeilles v čele s mnichem Williamem (1094–1109) a Ivry vedené jistým Durandem od roku 1071. V Saint-Ouen v Rouenu byl do čela zvolen Helgot, zprvu mnich v Bec a později převor v Caen, jenž zde poté působil v letech 1092–1112. Podobně obsadili někdejší členové mateřské komunity i přední pozice ve starších normanských klášterech Saint-Wandrille, Fécamp a Mont-Saint-Michel. Konkrétně se jednalo o Lanfranca (1089–1091), který byl synovcem svého

---

⁶⁹ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 91.

⁷⁰ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 73-77.

proslulejšího jmenovce z Pavie, dále Williama z Rots (1079–1107) a Rogera z Caen (1085–1105).⁷¹ K mnohým nově zakládaným převorstvím se řadila například Poissy (před 1094), Bonne-Nouvelle (1063), Saint-Philibert v údolí řeky Risly poblíž Bec (1097), Saint-Ymer nedaleko Lisieux (1073) či Saint-Laurent d'Envermeu u Rouenu (1100),⁷² přičemž výše jmenovaná byla taktéž vedena mnichy z Bec či Caen již před rokem 1093. Anselm hrál v těchto expanzivních krocích a snahách rozhodující úlohu. Nezapomeňme však, že byly započaty již Lanfrancem, po jehož odchodu do Anglie zastával úřad opata v Saint-Étienne v Caen William Bona Anima v letech 1079–1101.

Tato síť závislých klášterů nebyla jedinečná, předcházeli jí již výše zmíněný systém clunýjský a navazovali na ni cisterciáci, a ačkoli postrádala formálně ústavní strukturu obou zmíněných řádů či systémů, dle Williama z Malmesbury bylo normandské *ordo Beccensis* srovnatelné s clunýjským hnutím, především co se týkalo úrovně vzdělanosti mnichů a jejich reformačních aktivit.⁷³ Je přitom zajímavé, že Orderik Vital ve svých *Církevních dějinách*⁷⁴ zmiňuje pouze sporadicky opatství Saint-Étienne a Lanfrancovo tamní působení, což by mohlo značit, že považoval fundaci v Caen pouze za součást kláštera v Bec a že povědomí o *ordo Beccensis*, jak je spoluzaložili Herluin a Lanfranc a nadále zdokonaloval Anselm, bylo i několik desetiletí po jeho neformálním ustavení poměrně silné.

Předobrazem mnicha, v jehož šlépějích se mělo kráčet, se stal Herluin, jak jej zachytil jeho životopisec Gilbert Crispin, opat ve Westminsteru. Životním cílem přitom nemá být rytířská sláva, které se sám zakladatel snažil dosáhnout po většinu svých dnů, neboť ta je vynášena a zveličována v důsledku nevědomosti. Každý člen komunity má naopak toužit po mnišském životě. Herluin se zcela vzdal dvorských mravů a všech slastí s nimi spojených a dle Crispina značně zpustl, nikde v Normandii bychom však prý nenalezli vhodnější vzor mnišského života.⁷⁵ V době před založením opatství v Bec se totiž tamní síť klášterů nacházela ve značném úpadku a všichni zde usazení Normané žili prakticky stále stejně jako staří Dánové, tedy jako barbari.⁷⁶ Zdá se proto, že si Herluin intuitivně a zcela sám zvolil život podle řehole, musel ale znát alespoň jeho teoretické základy a být schopen je

⁷¹ PORÉE, vol. 1, s. 103; též VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 71.

⁷² VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 71.

⁷³ WINTERBOTTOM, Michael (ed.). *William of Malmesbury: Gesta pontificum Anglorum*, 2 volumes. Oxford: Clarendon Press, 2007, vol. 1, s. 104-105.

⁷⁴ Viz CHIBNALL, Marjorie (ed.). *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, 6 volumes. Oxford: Oxford University Press, 1969–1980.

⁷⁵ Dílo *Vita Herluini* představovalo jakousi příručku či učebnici pro studenty a mnichy z Bec. Jeho autor, již zmiňovaný Gilbert Crispin, na začátku zdůrazňuje, že se jedná o záznamy skutků největších mužů tohoto opatství, v jejichž stopách by měli kráčet všichni ostatní. Viz EVANS, *The works of Gilbert Crispin*, s. 183-212.

⁷⁶ Tamtéž.

aplikovat v praxi. Období prosperity se ale dostavilo až s příchodem Lanfranca. Do té doby se jednalo o jeden z nejhudších klášterů v Normandii. Herluin sice vynikal znalostí práva, a byl tudíž schopen bránit svoji fundaci v případě různých sporů, a na jeho pozemcích stálo několik vodních mlýnů, které zajišťovaly přísun finančních prostředků nezbytných k samotnému provozu opatství, ovšem komunitu vedl přísně k velice odříkavému způsobu života a mnichy značně omezoval, což vyústilo až v útěky mnohých z nich. Lanfranc, tehdy již proslulý italský učitel, právník a mistr svobodných umění, provedl před svým příchodem průzkum, do něhož zahrnul všechna normandská opatství. Z nich si zvolil Bec právě pro jeho chudobu a nezměrnou oddanost Bohu.⁷⁷ S sebou přinesl i mírnější benediktýnskou řeholi, převzal odpovědnost na správu a věrouku a během krátkého období několika let učinil z fundace nejdisciplinovanější komunitu v regionu. Herluin stál od té doby poněkud v pozadí a plně se ponořil do modliteb a meditací. Úcta k jeho osobě nadále rostla, spíše však jako k ikonické postavě než skutečně činnému opatovi rozvíjejícího se kláštera. Lze říci, že se pro Lanfranca stal užitečnou loutkou, která uvnitř i vně komunity vytvářela (nutno dodat, že s vysokou pravděpodobností pravdivý) dojem hluboké zbožnosti a vysoké morální úrovně celého společenství.

Po úvodní etapě existence kláštera, kdy se mniši dle Herluinova poněkud archaického modelu soustředili na introspekci a studium Bible, přišla s italským mistrem větší otevřenost s důrazem na vzdělanost a její šíření. Byla postavena nová škola, do níž se díky Lanfrancově věhlasu dařilo lákat duchovní osoby i laiky z bohatších rodin nejen z Normandie a která se vedle mlýnů stala dalším, velmi cenným zdrojem příjmů, a také větší kostel, neboť původní se zřítíl. Podobným způsobem Lanfranc později zreformoval i další komunity v regionu. Vévoda Vilém Dobyvatel jej prý poté dokonce ustanovil jakýmsi dohlížitelem nad všemi kláštery a kostely v Normandii, přijal jej za svého rádce v oblasti obchodní správy⁷⁸ a choval k němu upřímné přátelství.⁷⁹ Orderik nabízí letmé pohledy na tuto etapu Lanfrancovy kariéry, jež se odehrála v 50. a na počátku 60. let 11. století. Italský mistr navštívil roku 1056 spolu s rouenským arcibiskupem Mauriliem, Ansfreyem, opatem v Préaux, a dalšími Vitalův klášter Saint-Evroul, aby soudil Thierryho, zdejšího představeného, proti němuž se vzbouřila vlastní komunita, načež sudí rozhodli ve prospěch opata.⁸⁰

---

⁷⁷ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 50-51.

⁷⁸ VAUGHN, *The Abbey of Bec*, s. 76; též MIGNE, Jacques P. (ed.). *Vita Lanfranci*. In: *Patrologiae latinae cursus completus*. Paris: chez J. – P. Migne, 1844–1864, vol. 150, col. 34.

⁷⁹ VAUGHN, *The Abbey of Bec*, s. 91, 95; též MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 39.

⁸⁰ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 2, s. 66.

Krátce po dobytí Anglie Normany zemřel roku 1067 arcibiskup Maurilius, církevní reformátor a blízký přítel Lanfrancův, který předtím na rouenském stolci vystřídal Maugera, strýce vévody Viléma Dobyvatele. Tento krok vnímal zpětně Gilbert Crispin jakožto další z řady důležitých milníků postupujícího opravného hnutí v regionu, na němž se vysokou měrou podíleli Italové. Na uprázdněnou pozici byl biskupy a urozenými Normany navržen Lanfranc, ten ji však odmítl, a proto Dobyvatel nakonec vybral Jeana d'Ivry, biskupa v Avranches, aby se tohoto úřadu ujal. Lanfranca poslal do Říma, „*aby získal svolení k provedení tohoto jmenování, aby toto bylo v souladu s církevním právem.*“⁸¹ Jemu se skutečně podařilo získat kladné rozhodnutí v této věci od někdejšího mnicha z Bec, v oné době však již papeže Alexandra II.,⁸² od něhož zároveň obdržel pallium a povolení k povýšení dotyčného Jeana d'Ivry. Obojí poté odvezl zpět do Normandie.⁸³ Stojí též za zmínku, že Alexandr daroval Vilémovi papežský prapor, čímž vyjádřil souhlas s výpravou do Anglie a osobně ji zaštitil,⁸⁴ a rozhodl též o Lanfrancově jmenování prvním normanským arcibiskupem z Canterbury.⁸⁵ Uvedené papežovy zásahy ve prospěch reformního hnutí mohou opět svědčit o přetrvávajícím pocitu sounáležitosti s *ordo Beccensis* i poté, co mnich opustil klášter a jeho kariéra se ubírala zcela odlišným směrem.

3.2 Náboženská situace v Anglii v 2. polovině 11. století očima normanských mnichů

Zdá se, že již před Alexandrovým zásahem považoval král Vilém I. učence z Pavie za nejvhodnějšího kandidáta na post anglického metropolity, jak dokládá William z Poitiers, což by svědčilo o záměru nového panovníka reformovat anglickou církev. Tehdy však ještě nemohl mít přílišné povědomí o tamních náboženských poměrech, aby mohl tak brzy uvažovat o konkrétních opravných krocích a misijní činnosti. Jeví se pravděpodobným, že se řídil názory mnichů z Bec, kteří církev na britských ostrovech dlouho označovali za zkaženou,

---

⁸¹ VAUGHN, *The Abbey of Bec*, s. 95-96; též MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 40. Dle Orderika se Lanfranc snažil se všech sil o jeho nastolení, přičemž autor naznačuje, že italský mistr Vilémovi Jeana d'Ivry osobně doporučil. Viz CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 2, s. 200-201.

⁸² Svědectví o Alexandrových studiích v Bec podává Eadmer, viz EADMER, *Historia Novorum*, s. 11; již jako papež prý prohlásil: „*Byl jsem jeho studentem v Bec, kde jsem sedával u jeho nohou společně s dalšími posluchači,*“ viz VAUGHN, *The Abbey of Bec*, s. 103; též MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 49.

⁸³ VAUGHN, *The Abbey of Bec*, s. 95-96; MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 40; CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 2, s. 200-201.

⁸⁴ MYNORS, Roger A.B., THOMSON, Rodney M., WINTERBOTTOM, Michael (eds.). *William of Malmesbury: Gesta regum Anglorum*, 2 volumes. Oxford: Clarendon Press, 1998, vol. 1, s. 449, 455.

⁸⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 10.

a tudíž pro vypořádání se s tímto těžkým úkolem vybral Lanfranca, tedy čelního představitele reformního hnutí.⁸⁶ Nový arcibiskup se tedy stal hlavou společenství, jež se nacházelo v morálním úpadku, avšak brzy zde nastolil „kázeň, jež panovala v předních kláštorech. Duchovní byli přinuceni podrobit se kanonickým pravidlům. Lid byl veden v duchu pravé víry a správného způsobu života poté, co mu byly zakázány prázdné pohanské rituály.“⁸⁷ Gilbert Crispin tedy viděl Lanfranca především jako misionáře a učitele. Nikoli náhodou se nabízí srovnání se sv. Augustinem, jenž se v Canterbury více než čtyři a půl století předtím podobným způsobem zhostil těžké úlohy, jak nás o tom zpravil Beda Ctihodný ve svých *Církevních dějinách národa Anglů*.

Mniši v Bec sami sebe viděli jako misionáře, jejichž opravná a vzdělávací činnost započala v Normandii a poté, co zde její zásadní část skončila a především síť klášterů byla pozvednuta z úpadku, mohla pokročit do dalšího stádia a přenést se na opačnou stranu Lamanšského průlivu. Tento úkol se papež Alexandr rozhodl svěřit právě učitelům z Pavie, když vyslal do Normandie dva legáty, kteří shromáždili biskupy, opaty a velmože a veřejně Lanfrancovi nařídili zhostit se vlády nad canterburskou církví. Ten, taktéž veřejně, proti pontifikovu rozhodnutí protestoval. Tvrdil, že Britové jsou barbaři a že nezná jejich jazyk, což ovšem všichni shromáždění ignorovali.⁸⁸ V roce 1073 zaslal Anselmovi, tehdy převorovi v Bec, dopis, v němž si stěžoval na hříšný život anglického lidu: „*Naše země je sužována mnoha katastrofami, je zneuctěna cizoložstvím a tolika dalšími nečistými skutky, že zde prakticky není člověka, který by dbal o blaho své duše či naslouchal učení o spáse, jež by jej vedlo vstříc Bohu.*“⁸⁹ Později se zmiňoval o podivných rituálech, které využívaly například kostí dobytka na ochranu před nemocemi či k předpovídání budoucnosti.⁹⁰ Thomas z Bayeux, arcibiskup v Yorku a někdejší student v Bec, psal Lanfrancovi podobným způsobem o hříšnosti tohoto nepřístupného a pohanského lidu.⁹¹ V podobném duchu se nesly i některé z Anselmových dopisů, v nichž například sympatizoval se svými někdejšími spolubratry z *ordo Beccensis*, kteří přebývali v zemi plné neznámých a cizích lidí.⁹² V listu papeži Paschalovi II. z pozdější doby, kdy sám zasedal na canterburské stolici, popsal Anglii jako

---

⁸⁶ DAVIS, Ralph H.C., CHIBNALL, Marjorie (eds.). *The Gesta Guillelmi of William of Poitiers*. Oxford: Clarendon Press, 1998, s. 160-161. Lze se domnívat, že k závěru reformovat tamní církev dospěl Vilém v období krátce po ovládnutí Anglie Normany. Je jisté, že to bylo již před rokem 1070, ve kterém byl Lanfranc jmenován arcibiskupem.

⁸⁷ ROBINSON, *Gilbert Crispin*, s. 100.

⁸⁸ LANFRANC, ep. 1.

⁸⁹ Tamtéž, ep. 18.

⁹⁰ Tamtéž, ep. 11.

⁹¹ Tamtéž, ep. 12, dopis Thomase Lanfrancovi.

⁹² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 60.

zkaženou zemi, kde je „často nezbytné slevit z apoštolských a kanonických nařízení a uchýlit se ke kompromisu, obzvláště v království, kde je téměř vše prohnité a zvrácené, pročež téměř nic není možné provést v souladu s církevními statuty.“⁹³

Dnes se můžeme oprávněně domnívat, že Anglosasové nebyli v době před normanskou invazí takoví barbaři, jak psali výše zmínění učenci. Sv. Dunstan provedl reformu tamního duchovenstva již přibližně o jedno století dříve.⁹⁴ Spíše se zdá, že se někteří soudobí i někdejší vlivní členové komunity z Bec snažili o vytvoření jisté výhodné paralely mezi misijní činností Lanfranca a sv. Augustina z Canterbury, neboť to byl právě mnich italského původu, který koncem 6. století začal s konverzemi pohanů v zemi za Lamanšským průlivem. Podařilo se mu získat na svoji stranu kentského krále Ethelberta, v jehož případě zase můžeme registrovat určitou podobnost s Vilémem Dobyvatelem. Eadmer, životopisec Anselmův, zase vnímal symbolickou podobnost mezi sv. Dunstanem a králem Edgarem na straně jedné a Lanfrancem a jeho normanským panovníkem na straně druhé.⁹⁵

Nicméně William z Malmesbury dával za pravdu učencům z Bec, že Anglie potřebovala reformu duchovenstva. Mnichy z Canterbury prý nebylo možné rozeznat od laických osob, a to jak vzhledem, tak chováním. Na koních se účastnili lovů, hráli kostky, hodně jedli a pili a nákladně se oblékali. V jejich slovníku prý chybělo slovo šetrnost. „Podle bezpočtu věcí, které vlastnili, byste usuzovali spíše na konzuly než mnichy.“ Jejich jedinou ctností byl celibát. Lanfranc postupoval velmi obezřetně a vždy se pokoušel odstranit jeden konkrétní zlořád po druhém v určitých intervalech, čímž je pozvolna přiváděl na správnou cestu,⁹⁶ podobně jako kráčel Herluin od jednoho pravdivého zjištění k dalšímu.

Mistr z Pavie navazoval na reformu, již prováděl v desátém století sv. Dunstan a král Edgar, a pro úspěch tohoto snažení dosazoval mnichy z Bec a Caen na pozice, kde mohl nejlépe využít jejich potenciálu, především Paula, svého synovce působícího v Caen, do opatství v St. Albans a Gundulfa spolu s padesáti mnichy do katedrály v Rochesteru, přičemž vše probíhalo pod záštitou Viléma I.⁹⁷ Členové normanských komunit postupně rozšiřovali řady bratří v anglických kláštrech. Dle Crispina se na této tradici později pokoušel stavět i Anselm,⁹⁸ který byl v jeho očích mužem charakterním, výmluvným, spravedlivým a čestným. Slovy chvály nešetřil ani v případě jeho spolubratrů z *orda*

⁹³ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 223.

⁹⁴ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 33-41. Dunstan zastával úřad arcibiskupa v Canterbury v letech 959–988.

⁹⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 3, 12.

⁹⁶ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 104-105.

⁹⁷ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 496-497.

⁹⁸ ROBINSON, *Gilbert Crispin*, s. 103.

Beccensis. Opata Williama z Cormeilles považoval za „mimořádně kultivovaného a vzdělaného,“ Henryho, „diákona“ v Canterbury a později představeného kláštera v Battlu, za „dobře poučeného ve všech církevních disciplínách,“ a Hernosta a Gundulfa, po sobě jdoucí biskupy v Rochesteru, zase za „stromy obtěžkané hojností všeho dobrého, co udělali.“⁹⁹

Tito a další členové komunit v Bec, Caen a mnoha závislých kláštorech začali proudit do Anglie a obsazovat klíčové funkce v tamní církevní organizaci. Již výše zmíněný Thomas zastával v letech 1070–1101 úřad arcibiskupa v Yorku a byl jím již před Lanfrancovým jmenováním canterburským metropolitou. Warin, mnich v Lyre, se stal opatem v Malmesbury (1070–1091), Paul opatem v St. Albans (1077–1093)¹⁰⁰ a Hernost, někdejší mnich v Bec a převor v Saint-Étienne v Caen, v roce 1076 biskupem v Rochesteru,¹⁰¹ po jehož brzkém úmrtí na uprázdněný stolec ještě v tomtéž roce zasedl Gundulf, který na něm setrval až do roku 1101.¹⁰² Henry, jenž stál v čele převorství při katedrále v Canterbury v letech 1074–1096, byl zároveň mnichem zde i v domovském Bec, načež zastával funkci opata v Battlu (1096–1102).¹⁰³ Gilberta Crispina, Anselmova studenta a životopisce Herluinova, dosadil Lanfranc do úřadu opata ve Westminsteru (1087–1117).¹⁰⁴ I další členové předních normanských komunit stanuli v čele významných i nově zakládaných anglických opatství, Richard ve sv. Werburgu v Chesteru (1092–1117),¹⁰⁵ Thurstan v Glastonbury (1077–1082), po něm na tomtéž místě Herluin (1082–1118)¹⁰⁶ a Walter v Eveshamu (1077–1086).¹⁰⁷ Richard, Henry a další byli nejprve posláni do St. Neots, zatímco Gundulf, Warin, Herluin, Hernost, Maurice, Lanfranc, tedy synovec proslulého jmenovce, a Albert¹⁰⁸ následovali nového arcibiskupa do Canterbury. Teprve poté se ujali uvedených úřadů.¹⁰⁹

---

⁹⁹ ROBINSON, *Gilbert Crispin*, s. 103.

¹⁰⁰ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 80.

¹⁰¹ Tamtéž, ep. 9, 53.

¹⁰² Tamtéž, ep. 51, 59.

¹⁰³ Tamtéž, ep. 50, 58.

¹⁰⁴ Tamtéž, ep. 84, 106, 130, 142.

¹⁰⁵ Tamtéž, ep. 96.

¹⁰⁶ Tamtéž, ep. 35, 51.

¹⁰⁷ Pro soupis mnichů z Bec a některých závislých klášterů, kteří se stali opaty či převory v Anglii, viz KNOWLES, David, BROOKE, Christopher N. L., LONDON, Vera (eds.). *Heads of Religious Houses in England and Wales 940–1216*. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.

¹⁰⁸ Albert, laický student a ranhojič, taktéž doprovázel Lanfranca na cestě do Anglie. Je zmiňován například v několika dopisech, které si Anselm vyměnil s mnichem Mauricem. Ten trpěl bolestmi hlavy, proto budoucí arcibiskup z Aosty požádal dotyčného Alberta, zda by ho mohl vyléčit, viz ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 36.

¹⁰⁹ S mnoha mnichy, kteří odešli do Anglie, si Anselm psal, viz dopisy č. 1–87, z nichž všechny pocházejí z doby před rokem 1079, kdy zastával úřad převora. Adresáty byli většinou Lanfranc a jeho spolubratři z Bec, kteří jej následovali za Lamanšský průliv. Dále také viz dopisy č. 88–147, z nichž některé představují korespondenci z pozdější doby mezi Lanfrancem a Anselmem či Anselmem a dotyčnými mnichy. Více viz ANSELM, *Opera Omnia*.

Někteří z mnichů později odešli do Normandie, aby mohli studovat u Anselma. Znamé jsou minimálně čtyři takové případy, k nimž došlo vždy na Lanfrancovu žádost. Nejspíš zde sehrál jistou úlohu požadavek na vzdělávání přímo v epicentru reformního učení. Osbern, výše zmíněný Lanfranc, jeho společník Wido a jistý Holvard byli těmito studenty. Z Osberna, který trpěl mnoha zlozvyky, se později pod přísným Anselmovým vedením stal příkladný mnich. Pravděpodobně od něho získal budoucí arcibiskup povědomí o životě a řeholi sv. Dunstana, neboť si následně z Canterbury vyžádal kopie děl pojednávajících o této významné osobnosti. Kromě nich prosil i o přesný opis Bedy Ctihodného, neboť ten, který vlastnil klášter v Bec, obsahoval chyby.¹¹⁰ Nemusí být náhodou, že se z Osberna po návratu do Anglie stal historik, který ve svých dílech zachytil například životy sv. Dunstana a Ælfheaha.¹¹¹ Nabízela by se domněnka, že Anselm přivedl tohoto mnicha cíleně kvůli jeho dějepisným vědomostem. Mladého Lanfranca a jeho společníka Wida později v dopise nazval spolubratry, což by opět mohlo značit nejen blízký vztah, jenž se mezi nimi utvořil, ale že je považoval přímo za mnichy z Bec čili členy *orda*, rozšiřujícího se i do Británie.¹¹²

Komunity na opačných stranách průlivu si vyměňovaly také poznatky z medicíny. Kromě vědomostí a zkušeností již zmíněného ranhojiče Alberta, který strávil jistý čas jak v Anglii, tak v Normandii, putovala přes La Manche také učená pojednání. Anselm si ve dvou dopisech vyžádal Galénovo dílo, komentář k němu a herbář.¹¹³ V jiném případě se Lanfrancovi zmínil o bolestech hlavy, jimiž trpěl jeho synovec téhož jména, a Osbernových záchvatech a mdlobách, po nichž následovalo zvracení a horečky.¹¹⁴ Na každý pád svědčí tato korespondence o Anselmově zvýšeném zájmu o lékařství.

Pod autoritu opatství v Bec spadala v Anglii mimo jiné hrstka závislých klášterů, například St. Neots, Ruislip a Stoke-by-Clare, v jejichž případě se lze taktéž oprávněně domnívat, že je jakožto převorové spravovali někdejší členové normanských komunit. Arcibiskup tak položil základy organizovanému a jednotnému rozvoji církevního společenství a nadále šířil vliv a učení *orda Beccensis*, neboť komunity v Anglii měly být od té doby vedeny podle jeho vzoru a současně v jeho rámci. O úspěšném budování této sounáležitosti svědčí například skutečnost, že Anselm přijal krátce po svém jmenování arcibiskupem roku 1093 Eadmera za svého sekretáře a nazval jej „*mnichem z Bec*“,“¹¹⁵ ačkoli dotyčný tam nikdy

---

¹¹⁰ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 39, 42.

¹¹¹ Ælfheah, canterburský arcibiskup (1006–1012), je známější pod jmény Alphege či Elphege.

¹¹² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 75.

¹¹³ Tamtéž, ep. 43, 60.

¹¹⁴ Tamtéž, ep. 39.

¹¹⁵ Tamtéž, ep. 209.

nestudoval, naopak se jím stal v Canterbury. Je zde patrná podobná souvislost jako v době vytváření povědomí o *ordu Beccensis* v Normandii, kdy byli stejným způsobem označováni bratři v Caen a jiných závislých kláštorech.

3.3 Mentalita učitele a misionáře

Již když působil jako převor, sjížděli se za Anselmem do Bec studenti z dalekého okolí, přičemž zvěsti o jeho schopnostech a učenosti překročily hranice Normandie a šířily se Francií, Flandry a Anglií.¹¹⁶ Jakožto přední osobnost reformního hnutí byl zprvu přímo zodpovědný za výchovu mnichů, kteří poté odcházeli do Caen, neboť v Saint-Étienne jim tehdy ještě Lanfranc nebyl schopen zajistit přípravu na dostatečně vysoké úrovni. Později své studenty v Bec připravoval na cestu do Anglie, kde měli zaujmout důležité pozice v církevní správě, případně plně zužitkovat nabyté vědomosti a zkušenosti během misijní činnosti na cizím území. Jak bylo zmíněno výše, později mu přibyli ještě mniši poslaní arcibiskupem z Canterbury.

Jako správný benediktin vzdělával slovem i příkladem. Součástí vyučované sumy znalostí a vědomostí byly zajisté i příběhy o založení kláštera a především o dvou klíčových osobnostech, nedílně spjatých s Bec a jeho počátky, totiž o někdejším rytíři Herluinovi, jenž přijal za své slovo Boží, a proslulém učenci Lanfrancovi. Tím, že vlastní činností na obě zmíněné postavy navazoval, nadále rozvíjel již tehdy bohatou, ucelenou a originální tradici. Po jejich vzoru se soustředil na kontemplaci, pomocí níž se snažil dospět k intuitivnímu poznání a pravdě. Anselmovo bádání v této oblasti dodnes přežilo prostřednictvím jeho modliteb a meditací, které na rozdíl od obou svých významných spolubratrů sepsal. V každé z nich vede dialog sám se sebou, případně s Bohem, Pannou Marií, sv. Pavlem či někým jiným, komu je modlitba adresována, a vždy se snaží pomocí intuice a argumentů podepřených logickým myšlením dospět k hledané pravdě.

Jeden z příkladů takovéto introspekce představuje cyklus tří modliteb k Panně Marii. Zde krok za krokem analyzuje její vztah k Bohu Otci a Ježíši Kristu. Řada důvodných tvrzení jej vede k závěru, že v okamžiku Mariina početí nastala přeměna veškerého stvoření, došlo

---

¹¹⁶ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 39-40.

totiž k jeho prostoupení lidstvím. Sám Bůh byl přitom naplněn tímto lidstvím, neboť Otec a Syn jsou jedno. Tak se všichni stali bratry Boha a Krista a Mariinými syny.¹¹⁷

Další ukázkou teologického dialogu se sebou samým je modlitba ke sv. Pavlu, kde Anselm přirovnává Ježíše k matce vychovávající a ochraňující své děti a konvertitu Pavla, který Krista osobně nepoznal, zase k pěstounce, jež analogicky k vychovatelce či učitelce vede duši vstříc Bohu.¹¹⁸

Způsob myšlení, jak jej prezentují tyto dialogy, může připomínat Herluinovo hledání pravdivého poznání, kde hrály proces introspekce a spoléhání se na vlastní intuici klíčovou roli. O samotě, v Bohem opuštěné zemi a pouze s omezenou znalostí řeholního života byl někdejší rytíř a družiník nucen nalézt vlastní cestu k Bohu. Zakladatel opatství v Bec se tak stal jakýmsi Anselmovým předchůdcem, jenž položil základy rozumovému poznání v tamní komunitě. Zde se lze též dopátrat počátků dialektické metody, později Lanfrancem¹¹⁹ a především Anselmem využívané v učitelské a spisovatelské praxi.

Modlitby a meditace se již jako nekompletní staly v 11. století Anselmovým nejpůvodnějším dílem, jehož pasáže kolovaly mezi současníky v několika kopiích.¹²⁰ Práce na něm zahájil v 60. letech, v následujícím desetiletí se dostaly do oběhu některé jeho části, nicméně zcela dokončeno bylo až kolem roku 1100. Dalším učeným spisem se stal roku 1077 *Monologion* neboli *Samomluva*, meditace, v níž se autor zamýšlí nad racionálními základy víry a snaží se prokázat v Písmu zjevené pravdy pouze pomocí rozumu. Své dílo adresoval i nevěřícím v trojjediného Boha, kteří se vysmívali křesťanům, neboť sám sebe viděl i jako misionáře. Richard Sharpe zjistil, že bratři v Bec pořídili několik opisů *Monologionu* pravděpodobně původně pro vlastní potřebu,¹²¹ díky čemuž nabyl časem tento traktát na značné popularitě, neboť jej poté předali dál. Z misionářské mentality tamních mnichů logicky vyplývá, že kopie případně nemuseli vytvářet pouze pro vlastní intelektuální obrodu, ale též za účelem využití argumentů uvedených ve spise při šíření víry a vzdělanosti ve svém okolí, nejspíše mezi Normany, kteří obklopovali Bec.

Po Samomluvě v roce 1078 následoval *Proslogion* neboli Oslovení, pojednávající o proslulém ontologickém argumentu, jenž prokázal existenci Boha pouze prostřednictvím

¹¹⁷ Více viz VAUGHN, Sally N. *Anselm and his Students Writing about Love: A Precursor to the Rise of Romantic Love in Literature?* In: *Conceptualizing Medieval Sexualities: Desire and Eroticism in the Medieval World, 11th–15th Centuries: Sex without Sex. The Journal of the History of Sexuality*, 2010, vol. 19, s. 54-73.

¹¹⁸ Více viz VAUGHN, *Anselm and his Students Writing about Love*.

¹¹⁹ O Lanfrancově výuce dialektické metody viz NOVIKOFF, Alex J. *Anselm, Dialogue, and the Rise of Scholastic Disputation*. *Speculum* 86(2), 2011, s. 387-418.

¹²⁰ SHARPE, Richard. *Anselm as Author: Publishing in the Late Eleventh Century*. *Journal of Medieval Latin* 19, 2009, s. 14-15, 22.

¹²¹ Tamtéž, s. 15.

rozumu. Zde Anselm prezentoval svá stanoviska, především ono slavné *credo ut intelligam*, tedy věřím, abych mohl porozumět, ve sporu s bláznem prohlašujícím, že není žádný Bůh. Jasper Hopkins vysvětluje, že takto argumentoval, nikoli aby sebe a svá tvrzení bránil, ale aby naopak víra mohla být správně pochopena a následně také dál šířena, neboť v očích nevěřícího by tím nezávisle dokázal Boží existenci.¹²² *Proslogion* podobně jako *Monologion* částečně cílil na člověka neznalého křesťanství, kterého teprve čekala konverze, a ten měl být proto již v předstihu dostatečně intelektuálně vybaven a schopen se samostatně zamýšlet. Obě díla proto zároveň sloužila jako pomůcky využívané při misijní činnosti, jak dokládají předmluvy k oběma dokumentům, s tím rozdílem, že *Samomluva* představuje vnitřní dialog, zatímco *Oslovení* rozhovor s někým druhým.¹²³ Budoucí arcibiskup mohl opět vycházet z Herluinova příkladu, založeného na vlastním, zčásti intuitivním myšlení a rozjímání, jež člověka nakonec krok po kroku dovedly až k objevu Božího plánu.

Anselm pokračoval v psaní pro své studenty i poté, co se stal opatem. Kolem roku 1080 dokončil nejprve *Quomodo grammaticus sit substantia et qualitas*, text používaný při výuce gramatiky v kláštorech. Následovaly tři vzájemně související spisy, *De veritate* (*O pravdě*), *De libertate arbitrii* (*O svobodné vůli*) a *De casu diaboli* (*O Satanově pádu*), které vydal souborně a opatřil společnou předmluvou, v níž se kromě jiného zmiňuje o neautorizovaném kopírování svých děl, z čehož lze usuzovat na značnou poptávku po Anselmových pracích ještě před jejich dokončením, především mezi studenty.¹²⁴

V textu *De veritate*, psaném formou dialogu, argumentuje ve prospěch věčné pravdy, jež tvoří podstatu všech věcí i Boha samotného, a ve svém základu představuje to, co je správné.¹²⁵ Autor tedy navazuje na předchozí díla *Monologion* a *Proslogion* a nadále promýšlí povahu či, chcete-li, přirozenost Boha se snahou přímo ji definovat.

Formou dialogu zpracoval též spis *De libertate arbitrii*. Člověk má prý svobodnou vůli, přičemž v uvedeném kontextu existuje ve dvou podobách, buď jako vůle konat, co je nám prospěšné, nebo coby vůle jednat čestně či ctnostně. Ta první, lidské duši vlastní, provází člověka po celý život, zatímco druhá je zapovězena hříšníkům a může být znovunabyta pouze darem od Boha. Konání jemu prospěšných věcí je člověku vlastní. I když dotyčný zvolí zlo, vždy v něm vidí cosi užitečného či příznivého s blahodárným účinkem na život. Ovšem skutečná svoboda volby spočívá ve schopnosti zachovat ctnost pro ni samu, tedy v síle

---

¹²² HOPKINS, Jasper. *A Companion to the Study of St. Anselm*. Minneapolis, MN: University of Minneapolis Press, 1972, s. 40-41.

¹²³ SHARPE, *Anselm as Author*, s. 17-19.

¹²⁴ Tamtéž, s. 20-21.

¹²⁵ HOPKINS, *A Companion to the Study of St. Anselm*, s. 127-130, 135-137.

rozhodnout se správně, ve smyslu zůstat pravý ve své víře. Hřešíme, pokud svobodně uděláme špatné rozhodnutí, ačkoli máme možnost a sílu jednat správně.¹²⁶

De casu diaboli nadále rozvíjí diskuzi z předcházejícího spisu. Autor vznáší argumenty, že Bůh daroval svobodnou vůli Satanovi a Adamovi, kteří ji však zneužili, když proti Boží vůli postavili tu svoji. Žádné z jejich nesprávných rozhodnutí neplynulo z nedokonalosti jejich vlastní podstaty, jež byla původně Bohem stvořena jako dobrá, nýbrž bylo důsledkem svobody volby, tudíž Bůh samotný není zodpovědný za morální zlo. A jelikož toto zlo, jež lze též nazvat nespravedlností, nabývá z metafyzického hlediska podoby strádání a prázdnoty, nemůže být Bůh jeho zdrojem, neboť od něho pochází pouze bytí a dobro.

Takto tedy budoucí arcibiskup zvažoval fundamentální témata pravdy, svobodné vůle a Satanova pádu. Ovšem pramen samotných otázek by mohl představovat základní text *Vita Herluini*, neboť Anselm se zabýval studiem skutků této tehdy již ikonické postavy, především schopností zvolit tu správnou, tedy dobrou cestu, kdy se proslulý rytíř postupně přesunul od pomyslného vrcholu tehdejší světské kariéry ke kontemplativnímu způsobu života prostého mnicha, načež se stal opatem slavného kláštera. Navzdory občasným chybám, jimž se člověk na cestě za novým životem nevyhne, se Herluin v Anselmových očích ubíral správným směrem a on sám po vzoru svého předchůdce taktéž toužil činit dobrá rozhodnutí. Někdejší šlechtic a družiník nakonec dorazil do cíle své pozemské cesty v okamžiku, kdy se stal hlavou společenství, jež v průběhu příštích let zreformovalo Normandii i Anglii.

Lanfranc i Anselm vypracovali své osobité způsoby výuky, ať již je uplatňovali v Bec nebo později v Canterbury. Učenec z Pavie odváděl studenty krok za krokem od požitkářského a sebestředného života, zatímco z nich opatrně vychovával mnichy. Tuto metodu využíval i jeho následovník z Aosty. Eadmer ji nazýval *sancta calliditas*,¹²⁷ kromě chytrosti a inteligence tedy Anselmovi přiznává i jistou míru lstivosti, již dokázal zužitkovat v praxi. Jako příklad uvádí výuku dříve zmíněného Osberna, který prý svého učitele zprvu nenáviděl. Aby si jej naklonil, uchýloval se Anselm k lichotkám, trpělivě snášel jeho žertíky a povoloval mu leckteré, pro budoucího mnicha nikoli až tak vhodné kratochvíle, vše však v rámci řehole. Díky těmto laskavostem se student zklidnil a nakonec si jej oblíbil, začal naslouchat radám a pozvolna měnil svůj přístup k životu. Učitel poté ústupky jeden

---

¹²⁶ HOPKINS, *A Companion to the Study of St. Anselm*, s. 142-145.

¹²⁷ V anglickém překladu Eadmera je užito spojení Holy Guile, což lze přímo přeložit jako svatá záludnost či lstivost.

za druhým opouštěl, nahrazoval je přísností a disciplínou a již Osberna plně směřoval na dráhu dokonalého mnicha.¹²⁸

Takto opatrně budoucí arcibiskup přistupoval ke všem svým studentům. Využíval přitom příkladu sv. Pavla, jehož, jak již bylo řečeno, v jedné ze svých modliteb přirovnal k pěstounce či vychovatelce. Nejprve po Herluinově vzoru a poté dle vlastní zdokonalené metody, kterou prezentoval ve svých spisech, vedl své čtenáře i posluchače k Bohu, ať se jednalo o mnichy či laiky, věřící nebo nevěřící. Nejprve musel dotyčný v omezené míře pochopit složitý princip Svaté Trojice, následně uznat existenci Boha pouze s využitím vlastního rozumu a poté rozjímat o Bohu jako o nejvyšší pravdě, o svobodné vůli, která byla lidem darována, a zodpovědnosti, jež s ní přímo souvisí, a nakonec o původu morálního zla, jež přivedlo na svět rozhodnutí Satanovo a Adamovo. Anselm se pokoušel uklidnit své studenty přísliby, jež poté postupně odstraňoval a nahrazoval převážně disciplínou, jedním ze základních kamenů ctnostné cesty k Bohu. Takto se ostatně snažil přistupovat i k politickým problémům, jimž byl v budoucnu coby arcibiskup nucen čelit, neboť úloha metropolity spočívá převážně ve vedení svěřených oveček k umění správně se rozhodovat, a tudíž k dobrému životu podle Písma a církve.

Historie a tradice hrály v mentalitě mnichů z Bec klíčovou roli a extenzivně se s nimi pracovalo i během učitelské a misijní praxe, o čemž svědčí například Lanfrancovo počínání v úřadu arcibiskupa. Krátce po svém příjezdu do Anglie využil jako právního textu Církevních dějin národa Anglů, aby sumarizoval a potvrdil nároky a privilegia arcibiskupského stolce. S pamětníky a vzdělanci znalými tradice konzultoval zvyklosti, jež panovaly v Canterbury, a dílo Bedy Ctihodného mu posloužilo k obnovení nejstarších práv spjatých s jeho fundací. Následně předstoupil před papežský tribunál, jemuž s největší pravděpodobností předsedal jeho bývalý student Alexandr, který poté shledal předložené důkazy dostačujícími a někdejšímu učiteli vyhověl.¹²⁹

Podobně v budoucnu posloužily Církevní dějiny i Anselmovi, jenž taktéž povýšil historickou práci na dokument ústavního práva, o čemž svědčí dopis od papeže Paschala II. List zaslaný Řehořem I. Velikým Augustinovi z Canterbury, jak jej zaznamenal Beda ve svém nejslavnějším díle, se v mnohém podobá právě tomuto, který zaslal papež Anselmovi. V obou případech římský biskup odpovídal na řadu právních otázek, jež mu předtím dotyčný metropolita položil. Učenec z Aosty tak použil argumenty prezentované již dříve svým

---

¹²⁸ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 16-17.

¹²⁹ LANFRANC, ep. 1-4.

slavným předchůdcem, aby je proměnil v reálné nároky a potvrdil privilegia, vážící se ke canterburskému stolci.¹³⁰

Kromě studia a výkladu spisů proslulých autorů je patrné i odlišné nakládání s historií a tradicí ve smyslu interpretace událostí jakožto Božího plánu. Jedná se v první řadě o svědectví Gilberta Crispina týkající se Herluinova snu a Eadmerův příběh, podle něhož našel Anselm ve svém loži zlatý prsten. V očích současníků předznamenávaly tyto příhody skvělou budoucnost opatství a komunity mnichů, z níž ti nejslavnější měli vést církve ke slávě. Jako doklad může posloužit Osbernův list, v němž autor rodáka z Aosty prosí, aby přijal jmenování do vysokého úřadu, neboť si jej Bůh vyvolil a sám prý řídil sled událostí tak, aby mohl navázat na práci, kterou započal Lanfranc.¹³¹ Mniši v Bec viděli v historii řadu paralel, jednotlivé dějinné úseky však nevnímali jako identické reprodukce, ale spíše jako platónské manifestace ideálních forem ve smyslovém, materiálním světě. Anselm tak mohl připodobnit své zvolení arcibiskupem ke Kristovu ukřižování,¹³² osudu sv. Martina či v neposlední řadě sv. Petrovi, biskupovi antiochijskému, který „odešel do Říma, aby sklídl více obilí.“¹³³

O snaze porozumět historii a tradici pojednává spis *De Concordia (O svornosti)*, který sepsal v roce 1107. Autor rozvažuje, zda je možné smířit Boží předzvědění všech událostí se svobodou volby, a tvrdí, že Bůh sice dopředu zná lidská rozhodnutí, ale nemá nad nimi kontrolu. Pro něho je totiž realita věčnou přítomností, v níž minulost, přítomnost a budoucnost existují zároveň, a tudíž jsou nezměnitelné, což ovšem pro člověka platí pouze v případě minulosti, neboť zbylé dvě časové roviny ovlivňuje vlastními volbami.¹³⁴ Lidé musí nezbytně rozlišovat mezi věčností a časem. Bůh disponuje znalostí věčné přítomnosti a z této perspektivy vidí všechna lidská rozhodnutí, avšak jeho znalosti nekolidují s těmito volbami.¹³⁵ Na svobodné vůli tudíž záleží, neboť utváří přítomnost a budoucnost, jak existují v Boží mysli, tedy tak, jak by ve světě měly být. Anselm zde přenáší zodpovědnost na jednotlivce a vyzývá k aktivnímu životu ve službách Božích. Minulé události současně odkrývají Boží plán a poskytují vodítka, jak se správně zachovat v budoucnu, pokud se je ovšem člověk snaží číst. Ačkoli *De Concordia* spadá až do pozdního období autorova života, lze předpokládat, že takto smýšleli mniši v Bec, jak ostatně dokládají Eadmer a Osbern.

---

¹³⁰ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 206.

¹³¹ Tamtéž, ep. 149.

¹³² Tamtéž, ep. 148.

¹³³ Tamtéž, ep. 156.

¹³⁴ HOPKINS, *A Companion to the Study of St. Anselm*, s. 98-99.

¹³⁵ Tamtéž, 160-161.

4. Arcibiskupská volba

4.1 Okolnosti Anselmova výběru a otázka předurčenosti jeho zvolení

Když v roce 1080 navštívil opat Anselm Anglii, Lanfranc dle Eadmera stále nebyl zcela uvyklý tamnímu prostředí,¹³⁶ ač od jeho uvedení do úřadu již uplynulo deset let. Již dříve, v dopise Alexandru II. napsaném krátce po svém zvolení, sám sebe označil za „*nového Angličana*“,“¹³⁷ jenž pravděpodobně ani poté, po dlouhé etapě života strávené v Británii, odmítl akceptovat některé z tamních tradic a obyčejů.¹³⁸ Možná i z tohoto důvodu hledal u Anselma radu v otázce svatořečení sv. Ælfheaha, někdejšího canterburského arcibiskupa, který byl zabit, protože nevyplatil své pohanské únosce. Úřadující opat z Bec odpověděl, že je nezbytné se na tento případ podívat z historického hlediska a neposuzovat pouze samotný důvod spáchané vraždy. Prý zde nehrálo rozhodující roli odmítnutí zaplatit výkupné, nýbrž volba svobodné vůle v okamžiku konfrontace s přímým nebezpečím a snaha o konverzi únosců, kteří vypálili Canterbury a „*odsoudili nevinné k strašné smrti*.“¹³⁹ Anselm kladl Ælfheaha do historického kontextu, tudíž jej viděl jako pokračovatele sv. Augustina, který taktéž obracel pohanské obyvatele ostrova na víru. S odvoláním na vlastní pojednání *De concordia* vyzdvihl jeho svobodnou vůli, od níž se přímo odvíjela budoucnost. Rozhodnutí učiněná lidmi jsou přitom v souladu s Božím předzvěděním těchto voleb, jak bylo řečeno v závěru předchozí kapitoly. Anselm předložil také teologický výklad této otázky, přičemž Ælfheaha připodobnil k Janu Křtiteli. Oba zemřeli pro Krista, tedy pro pravdu a spravedlnost, jak osvětluje v díle *De veritate*, tudíž by měl být i někdejší canterburský arcibiskup uctíván jako mučedník. Historický i teologický výklad korespondoval s tradičním pohledem *orda Beccensis*, i proto dal Lanfranc Anselmovi za pravdu a nařídil mnichu Osbernovi, aby Ælfheahův život zpracoval v prozaické a písňové podobě.¹⁴⁰

Eadmer zde přiznává učenci z Aosty značné zásluhy a vliv na anglickou církevní politiku, zatímco jeho učitele vidí jako poněkud nezkušeného, možná i nepřizpůsobivého a neschopného správně posoudit otázku tohoto mučednictví. V díle *Historia Novorum* popisuje oba velké muže jako „*obdařené moudrostí Boží i lidskou*,“ vždy „*se těšící značné králově*

---

¹³⁶ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 50.

¹³⁷ LANFRANC, ep. 4.

¹³⁸ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 50-51.

¹³⁹ Tamtéž, s. 52.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 50-54.

přízni,“ přičemž „jim [Vilém I.] naslouchal více než kterémukoli jinému ze svých rádců. Často se proto [...] zdržel obvyklé krutosti [...] a počínal si s horlivostí a nadšením,“ když zakládal opatství a ochraňoval křesťanské ideály.¹⁴¹ V otázce arcibiskupa Ælfheaha představuje sice oba učence coby sobě rovné, ale z Anselma se též stává Lanfrancův učitel, čímž dochází k jakémusi prohození rolí. V dopisech, jež rodák z Aosty poslal svému někdejšímu mistru do Anglie, označil sebe i jeho za muže jedné mysli a duše, přičemž toto nedělitelné pouto sdíleli se všemi mnichy z Bec.¹⁴² Gundulfa nazval svým „druhým já,“¹⁴³ ale totéž platilo i pro ostatní členy *orda*. Podobně jako dříve sv. Augustin přišel do Británie s dalšími mnichy, s jejichž pomocí poté budoval tamní církev, nyní i Lanfranc s mnoha bratry jedné mysli i duše posílil řady oslabeného ostrovního společenství, jehož členem se tak stal i Anselm, ač fyzicky v Anglii nepřítomen.

Eadmer napsal, že po Lanfrancově smrti roku 1089 uchvátil nový král Vilém II. Ryšavý canterburské majetky, přičemž mnichům ponechal pouze některé základní věci nezbytné k přežití. Záměrně udržoval arcibiskupský stolec neobsazený podobně jako další uvolněné církevní úřady v zemi a pozemky, jež k nim náležely, postupoval vždy na rok nejvyšší nabídce. Samotné Canterbury bylo zpustošeno a zbývající osazenstvo perzekuováno. V září roku 1092 odešel Anselm do Anglie, aby se postaral o tamní državy, jež náležely Bec a spravovali je tamní mniši. Dalším důvodem k této cestě byla naléhavá žádost vážně nemocného hraběte Hughua z Chesteru. Na ostrově poté vykonal jakousi okružní cestu a snažil se argumentovat ve prospěch obsazení arcibiskupského trůnu. Věděl, že církevní majetky jsou rozkrádány a reforma započatá Lanfrancem je daleko od dokončení, neboť katedra zůstávala prázdná. Poté, ať už dílem Boží prozřetelnosti či souhry okolností, král náhle onemocněl a pravděpodobně i pod vlivem strachu o svůj život nabídl učenci z Aosty úřad metropolitě. Nezanedbatelný podíl na jeho rozhodnutí mělo i naléhání anglického duchovenstva a nobility. Anselm opakovaně popřel bytí sebemenší touhu po vysoké funkci, houževnatě odolával a odmítal aklamace, nakonec byl prý však doslova odvečen k biskupské konsekraci, kde mu do ruky vtiskli berlu, zatímco on křičel: „*Co děláte, je neplatné!*“¹⁴⁴

Lze předpokládat, jak se domnívá i Sally Vaughn,¹⁴⁵ že tato neochota přijmout jakýkoli vysoký úřad byla vskutku upřímná. Nicméně již několikrát zmíněná znamení a tradice zakořeněná v Bec, jež navozovaly přesvědčení, že si Bůh vyvolil oba velké muže, aby

¹⁴¹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 23.

¹⁴² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 1, 5.

¹⁴³ Tamtéž, ep. 7.

¹⁴⁴ EADMER, *Historia Novorum*, s. 28-42; též EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 63-64.

¹⁴⁵ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 116-138.

po sobě nastoupili na canterburský stolec, probouzely nadšené reakce u normandských a nyní již i anglických věřících. Sám Anselm si v roce 1092, kdy se vypravil na opačnou stranu lamanšského průlivu, toto všechno zajisté uvědomoval. Jelikož zasvětil život misijní činnosti a rozšiřování *orda Beccensis*, jak vyplývá z jeho korespondence i učených spisů, nezdá se pravděpodobné, že by vysokou funkci přijal kvůli bohatství a reálné moci, ale pokud by po ní ve skrytu duše skutečně toužil, činil by tak z nábožensko-reformních důvodů.

O tom zůstával plně přesvědčen i jeho životopisec. Učenec z Aosty a tehdejší opat v Bec v Eadmerových očích díky úloze, již sehrál v otázce Ælfheahova mučednictví, navázal na epizodu s nalezeným zlatým prstenem a opět se o něco přiblížil arcibiskupskému stolci, který mu byl beztak předpovězen. Takto, zdá se, uvedené události chápal i Lanfranc.¹⁴⁶ Také coby představený významného kláštera a člen *orda* se jevil vhodným kandidátem na pozici metropolitou. V neposlední řadě mu zajisté pomáhala i Dobyvatelova přízeň, jíž se dlouhodobě těšil, a cesty napříč Anglií, na nichž navštívil řadu klášterů a kázal lidem především z řad nobility.¹⁴⁷ Byl zdatným řečníkem, který dokázal oslovit prostý lid, šlechtu i osazenstvo klášterů.¹⁴⁸ Jak nám tedy nadšeně sdělil Osbern, zmíněný úřad mu náležel z Boží vůle, což nikdo přičetný nemohl zpochybnit. Taktéž nás i William z Malmesbury zpravil o kolujících zvěstech, dle nichž se měl stát arcibiskupem tento svatý a vzdělaný muž.¹⁴⁹

Navzdory Anselmově vlastní snaze odvrátit veškeré pomluvy, obviňující jej především z chamtivosti, však přibývalo i těch, kteří došli k přesvědčení o jeho nečistých úmyslech. Mezi nimi nechyběli ani mniši z mateřského kláštera v Bec. Eadmer napsal, že když jeden z velmožů na dvoře Viléma II. Ryšavého nazval Anselma svatým mužem, jemuž chybějí jakékoli světské ambice, král odpověděl, že pokud by dotyčný rodák z Aosty došel k závěru, že by se mohl stát arcibiskupem, „*zatleskal by rukama i nohama a utíkal tomu vstříc*,“ načež dodal, že kromě jeho samotného, tedy panovníka, se nikdo metropolitou nestane.¹⁵⁰ Poté, co nakonec vyslovil souhlas s volbou, byl nucen napsat několik dopisů, v nichž vyvracel tato obvinění. Mezi nimi nechyběly listy biskupům Fulkovi z Beauvais a Gilbertovi z Évreux či komunitě v Bec, přičemž adresáty žádal, aby dále šířili tuto zprávu, jak jen to bude v jejich silách.¹⁵¹ Kromě jiného v nich přiznal, že Anselm skutečně váhal a nechtěl opustit své

---

¹⁴⁶ MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 57.

¹⁴⁷ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 48-57.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 116-117.

¹⁵⁰ EADMER, *Historia Novorum*, s. 30. Vilém II. prý též řekl, že by Anselm pohnul nebesy i zemí, jen aby mohl alespoň přičichnout ke zmíněnému úřadu.

¹⁵¹ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 151, 156, 159, 160.

milované opatství kvůli vyššímu úřadu. Nakonec se prý ale rozhodl akceptovat, že vůle Boží byla odlišná, on ji přijal za svou a přiznal, že se s ní nemohl měřit za pomoci síly ani bystrosti.

Vita Lanfranci podává zprávu, že mistr z Pavie označil svého někdejšího žáka z Aosty za svého nástupce, a totéž tvrdí i svědectví o otázce mučednictví sv. Ælfheaha. Vedle toho stále existovalo přesvědčení o Boží vůli, jež zcela zřetelně taktéž nahrávalo Anselmovi. A jak horlivě argumentoval Osbern ve svém dopise,¹⁵² povinností stávajícího opata v Bec bylo následovat znamení a poté se svobodně rozhodnout, zda naplní Boží plán. Gundulf, biskup v Rochesteru, později adresoval mnichům v Bec sdělení, že „*neomylným působením Boží moci náš pán, král anglický, na radu a žádost svých baronů a na základě petice a volby kléru a lidu daroval opatu Anselmovi vládu nad církví v Canterbury. Není pochyb, že toho bylo dosaženo nejsvětějším řízením a usnesením Božím.*“¹⁵³ Osbern následně naléhal na svého někdejšího mistra, aby funkci co nejdříve přijal.¹⁵⁴ Skutečnost, že nebyl navržen žádný jiný kandidát, představovala další z tlaků na jeho osobu. Možná s vědomím, že neexistoval nikdo kromě představeného z Bec, kdo by se o stolec mohl ucházet, jej vítali v září 1092 při příjezdu do Anglie mniši, přičemž ho mnozí z nich přímo nazvali arcibiskupem.¹⁵⁵

Neochota přijmout vysoký církevní úřad již tehdy představovala jakési tradiční téma či formuli, která se v historii a písemných pramenech mnohokrát opakovala a ve většině případů se jevila jako upřímná. Řehoř I. se prý skrýval v lese, než byl odvečen do Říma a přinucen ujmout se pontifikátu. Sv. Cypriána roku 248 dav odtáhl z jeho vlastního domu v Kartágu, načež jej dosadil na biskupský stolec. Sv. Martin z Tours, na něhož se odvolával i Anselm, uprchl roku 371 z opatství, aby se vyhnul jmenování, nakonec mu ale stejně neunikl. A podobný osud později nepříliš překvapivě potkal i sv. Augustina z Hippa a mnohé další.¹⁵⁶ V téměř každém případě se dotýčný nakonec podřídil Boží vůli a akceptoval úřad, k němuž jej povolávala. Zřekl se tak vůle vlastní, aby uposlechl tu nejvyšší a kráčel ve stopách Ježíše Krista, jak nakonec učinil i rodák z Aosty.

---

¹⁵² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 149.

¹⁵³ Tamtéž, ep. 150. Gundulfův dopis Anselmovi.

¹⁵⁴ Tamtéž, ep. 152. Osbernův dopis Anselmovi.

¹⁵⁵ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 63-64.

¹⁵⁶ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 116-119.

4.2 Cesta do Anglie a průběh volby

Nelze se příliš spoléhat na Eadmerův výčet aktivit a především motivů, jež Anselma zavedly na opačnou stranu průlivu, neboť uvedené důvody navzájem poněkud kolidují. Vedle již zmíněné návštěvy nemocného Hughha z Chesteru měl dohlédnout na klášterní majetky. Mniši jej prý též instruovali, aby se postaral o tamní neodkladné záležitosti v zájmu komunity v Bec, v opačném případě by byl vinen hříchem neposlušnosti.¹⁵⁷ První dva důvody by se mohly dílem zakládat na pravdě, neboť část nobility se nechala přesvědčit a rodáka z Aosty podporovala. Hrabě z Chesteru, pro svoji chamtivost a prudkou povahu nazývaný „vlk,“ se však nezdá být ideálním a zcela upřímným příznivcem, nicméně již dříve Anselma požádal, aby do opatství sv. Werburga poslal normanské mnichy, jak se i skutečně stalo. Navíc majetky tohoto kláštera mohly též utrpět značnou újmu v důsledku uchvatitelské politiky krále Viléma II. podobně jako například Canterbury.¹⁵⁸ William z Malmesbury tvrdí, že Hugh si budoucího arcibiskupa zavolal, aby pečoval o jeho klášterní statky, a dodává, že mu přislíbil písemnou přímluvu pro případ svého úmrtí, v níž by panovníka požádal o snížení daní uvalených na Bec,¹⁵⁹ uvádí tedy poněkud racionálnější důvody.

Eadmer informuje, že hrabě si k sobě Anselma zavolal celkem třikrát. Poprvé si přál, aby v Chesteru založil nové opatství, ačkoli dle Williama z Malmesbury již tehdy stálo. Podruhé si vyžádal jeho přítomnost kvůli své těžké nemoci a ve třetím případě nás autor poněkud nejednoznačně zpravuje o Hughově naléhání, kdy prý argumentoval bratrskou láskou k bližním, přičemž hrozil, že se propadne do věčného zármutku, pokud by ho jeho přítel nenavštívil, a vyzýval jej, aby přišel, ačkoli by tím případně mohl vzbudit mylný dojem, že skutečným cílem jeho cesty je zisk vysokého úřadu.¹⁶⁰ Pokud bychom zcela uvěřili Eadmerovu svědectví, jevílo by se přátelství s významným šlechticem jako důležitější než povinnost k Bohu a církvi v Canterbury. Spíše se zdá, že dle hraběte by Anselm případně mohl litovat, pokud by okamžitě nepřijel do Anglie, neboť by mohl definitivně přijít o možnost usednout v budoucnu na stolec. Nakonec tedy vyrazil, načež navštívil svoji přítelkyni Idu, hraběnkou z Boulogne. Zde jej dle Eadmera zastihl výše zmíněný příkaz z Bec, aby se na ostrově postaral o klášterní záležitosti, jinak by se dopustil hříchu neposlušnosti. Dle životopisce byly tedy v činnost uvedeny síly, jež tehdejší opat nemohl kontrolovat a které

---

¹⁵⁷ EADMER, *Historia Novorum*, s. 27-28.

¹⁵⁸ Pro více informací o Vilémově proticírkevním tažení viz VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 123-132.

¹⁵⁹ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 116-117.

¹⁶⁰ EADMER, *Historia Novorum*, s. 27-29.

jej nezadržitelně vedly vstříc osudu. U zmíněné šlechtičny ještě jistou dobu setrval, což odpovídalo skutečnosti, že s výpravou za lamanšský průliv váhal.

Nemoc Hugha z Chesteru a jeho žádost adresovaná Anselmovi, jenž se následně za přítelem odebral do cizí země, kde se poté stal arcibiskupem navzdory opozici, mohly leckomu připomenout život světce z Tours.¹⁶¹ S ním měl mnoho společného i Herluin. Oba byli původně vojáci, později si zvolili mnišský život, založili nová opatství a stanuli v jejich čelech. Martinova konverze pohanů připomíná, jak samu sebe vnímala komunita v Bec, totiž coby misionáře, jejichž cílem bylo přinést pravé náboženství normanským a později i anglickým barbarům a kteří se pro poučení neváhali ponořit do historie a strhnout staré modly i chrámy. Tyto paralely působí každopádně velmi příhodně a Martinův život mohl v lecčem Eadmera inspirovat při sepisování Anselmovy biografie.

Lze samo o sobě zpochybnit tvrzení, že mniši poslali svého opata do Británie, když kolovaly fámy o jeho možném nástupu do vysokého úřadu. Nicméně mohli tak učinit pod tíhou okolností, neboť král Vilém II. uchwátíl i jejich tamní državy, aby svého činu později litovali. Rodák z Aosty si se svým mateřským klášteřem vyměnil několik dopisů,¹⁶² v nichž jej bratři zoufale prosili, aby zůstal v Bec, a kárali ho za opuštění stávající pozice kvůli funkci hierarchy, přičemž shromáždili všechny myslitelné právní, morální i racionální důvody ve snaze přinutit či přesvědčit jej zůstat. On poté reagoval na každou námitku. Jako hlavní příčinu svého definitivního rozhodnutí označil vůli Boží, jíž se musel podvolit, a ujmout se proto vlády v Canterbury.¹⁶³ Anselmovo a pravděpodobně i Eadmerovo smýšlení v této záležitosti je poodhaleno v jednom ze starších dopisů zaslaném Williamovi Bona Anima, opatovi v Saint-Étienne v Caen. Dotyčný představený jej předtím žádal o radu ohledně mnicha Hernosta, jehož Lanfranc ustanovil biskupem v Rochesteru, ale on odmítal úřad přijmout. Učenec z Aosty mu proto poradil, aby váhajícímu bratrovi řekl, že se má zdráhat přijmout toto břemeno, ačkoli mu to bylo nařizeno, poté je má ovšem akceptovat a vnímat coby Boží vůli.¹⁶⁴ Poskytl mu tedy jakési instrukce, jak se zachovat v případě zvolení či jmenování do určitého úřadu.

Anselmovy následující dopisy do Bec ukazují, že se již dobrovolně rozhodl splnit svoji povinnost, ovšem jen velmi neochotně opouštěl mateřský klášter. Sdělil komunitě, že bude místo svého studia a duševního rozkvětu vždy vnímat jako hnízdo a spolubratry coby

---

¹⁶¹ Více viz SEVERUS, Sulpicius. *Život svatého Martina*. Praha: Herrmann a synové, 2003.

¹⁶² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 148, 150, 151, 155, 156, 157.

¹⁶³ Tamtéž, ep. 156.

¹⁶⁴ Tamtéž, ep. 52.

ptáčata, jež držel pod svými křídly, nikdy je nepřestane milovat, radit jim ani se nevzdá síly, jež je poutá dohromady.¹⁶⁵ Toto stanovisko a další jemu podobná naznačují, že slib poslušnosti skládaný v Bec byl trvalý, neboť mnich byl navždy vázán obediencí ke svému opatu, ať již případně v budoucnu opustil klášter kterýkoli z nich. Totéž, pouze opačně, platilo i pro představeného.¹⁶⁶ Tato víra mohla představovat zdroj onoho zatvrzelého odmítání Anselma propustit a na ní také budoucí arcibiskup založil svoji správu církevní provincie. Zároveň ze zmíněného způsobu uvažování vyplývalo, že byl vázán zodpovědností ke všem mnichům v Bec, Caen i Canterbury, což pro něho osobně fakticky znamenalo, že vládl mnoha klášterním komunitám v Normandii i Anglii. Sám se mohl pochlubit širšími pravomocemi a polem působnosti než před ním Lanfranc, neboť mistr z Pavie zastával v domovském klášteře pouze úřad převora, zatímco on opata. Otevírala se mu tak celá škála možností, jak reformovat a spravovat svoji církev, přičemž měl k ruce mnoho komunit na ostrově i mimo něj, jejichž lidské zdroje mohl v budoucnu využít.

Závěrem bych se rád v krátkosti vrátil k Anselmově korespondenci z doby strávené v Bec. S volbou se totiž uzavřela jedna kapitola jeho života, což si nejspíš sám uvědomoval, a začal proto s obstaráváním první sbírky své tvorby. Po příjezdu do Anglie začal procházet své staré dopisy, jež napsal ještě jako převor a poté opat, a snažil se je všechny shromáždit. Normandský mnich Maurice, jenž tehdy působil v Canterbury, mu byl v této činnosti nápomocný, pravděpodobně je pro něho uchovával a opisoval.¹⁶⁷ V dlouhé a komplexní analýze takzvaného rukopisu ze Salisbury, jedné z menších kolekcí Anselmovy korespondence, jež zahrnuje takřka veškerou jeho produkci z Bec, přičemž jako poslední uvádí odpověď Gaunilovi pravděpodobně z roku 1092, Richard Sharpe konstatuje, že tento manuskript prohlubuje naše povědomí o rodákovi z Aosty coby autorovi na konci jeho klášterního života. Postupně dochází k závěru, že tato sbírka by mohla představovat pomyslný první svazek celého literárního korpusu.¹⁶⁸ Jeho datace posledního textu a tudíž i celého

---

¹⁶⁵ ANSELM, *Opera Omnia*. 156.

¹⁶⁶ Jeden z dopisů svědčí o trvajícím poslušnosti, již byli k sobě vázání Anselm a Lanfranc i po odchodu mistra z Pavie z Bec, viz ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 57; další dokládá, že si Anselm podržel autoritu nad svými žáky i poté, co odešli studovat jinam, viz tamtéž, ep. 64; Lanfranc souhlasil se svým „přeložením“ z Caen do Canterbury roku 1070 až poté, co mu to Herluin přikázal, neboť „bylo Lanfrancovým zvykem poslouchat [Herluina], jako by poslouchal samotného Krista,“ viz MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 41. Když Herluin navštívil Lanfranca v Anglii krátce po jeho nastoupení do úřadu, „Lanfranc se podřídil tomuto muži, svému někdejšímu opatu Herluinovi, jako by byl arcibiskup jakýmkoli jiným mnichem,“ viz ROBINSON, *Gilbert Crispin*, s. 105, MIGNE, *Vita Lanfranci*, col. 43. Zdá se tudíž, že jedním z principů, na nichž *ordo Beccensis* fungovalo, byla odpovědnost mnicha svému opatu, jemuž jednou složil slib poslušnosti, přičemž role opata, převora či mnicha z Bec dotyčnému zůstávala po zbytek života.

¹⁶⁷ SHARPE, *Anselm as Author*, s. 39.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 30-35.

souborného díla do roku 1092 naznačuje, že sám budoucí arcibiskup tehdy během své cesty po Anglii vytvářel kolekci své dosavadní korespondence a teologických spisů. Jak Sharpe dále naznačuje, činil tak především proto, že si tehdy uvědomil svůj jedinečný autorský vliv status.¹⁶⁹

4.3 První kroky v novém úřadu

Podobně jako jeho předchůdce ve funkci metropolity si byl i Anselm vědom nutnosti zabezpečit svůj nástup po právní stránce.¹⁷⁰ Také jeho předchůdci museli řešit legitimitu postavení a nezdědka se obtížně hájit. Například po útěku sv. Augustina z Británie se dostalo Canterbury pod přímou kontrolou papeže Řehoře I. Velikého. Lanfranc se dle vlastního názoru stal držitelem arcibiskupského úřadu až poté, co mu král Vilém I., opat Herluin i Alexandr II. nařídili, aby se ho ujal. Skutečnost, že příkaz od mnichů z Bec, jenž rodák z Aosty obdržel, jej pouze posílal do Anglie a nijak se netýkal vysoké funkce, již z jeho strany předpokládá značnou míru iniciativy, neboť na ostrově jednal víceméně sám za sebe. Krátce po zvolení vzal věci do vlastních rukou a osobně požádal Williama Bona Anima, tehdejšího arcibiskupa v Rouenu, aby schválil jeho přeložení do Canterbury.¹⁷¹ Vévoda Robert II. Normandský, po mnoho let Anselmův blízký přítel, po dlouhém přemlouvání a pouze s malým nadšením též svolil k jeho nástupu na post hierarchie, přičemž zaslal žádost svému bratru Vilémovi II.¹⁷²

Ve třech dopisech shrnul nový metropolita svoji volbu a oficiálně o ní zpravil významné představitele náboženského života, tedy biskupy Fulka z Beauvais, Gilberta z Évreux a Domnalda, Donata a další reprezentanty irské církve, přičemž nezapomněl zdůraznit žádnou z tradičních okolností takovéto události: „*Přišel jsem z tajného rozhodnutí Božího do Anglie pro dobro církve [...] král, biskupové a přední muži království se mě násilím zmocnili a odtáhli mne k biskupskému trůnu. Kněžstvo a lid mne jednomyslně uznali [...] já*

---

¹⁶⁹ SHARPE, *Anselm as Author*, s. 30-35.

¹⁷⁰ Stejně se chovali i jiní pretendenti na biskupské stolce. Hugo Sottovagina napsal o Thomasovi I. z Yorku, že si takto počínal ve své diecézi. Jednalo se o jednu z procedurálních záležitostí, pomocí níž se nejen mniši a studenti z Bec snažili zabezpečit svá postavení, pokud je čekaly povinnosti vyplývající z nových funkcí. Více podrobností uvádí například Anselmův student Guibert z Nogentu, mimo jiné jeden z kronikářů první křížové výpravy, který se stal opatem a věnoval se podrobnému studiu historie svého kláštera, viz ARCHAMBAULT, Paul J. (ed.). *A Monk's Confession: The Memoirs of Guibert of Nogent*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1996. Tento přístup se však neomezoval jen na *ordo Beccensis*, již například sv. Martin si takto počínal, viz SEVERUS, *Život svatého Martina*.

¹⁷¹ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 154.

¹⁷² Tamtéž, ep. 153.

*jsem byl přinucen vévodou normanským a arcibiskupem rouenským [...] a poslušně jsem to přijal. Souhlasím tudíž se svým povýšením do úřadu arcibiskupa, neboť nebylo možné odmítnout.*¹⁷³

Tento důležitý list je velmi zajímavý z několika důvodů. Biskup Donatus z Dublinu strávil nějakou dobu na studiích v Canterbury a jako Anselm se stal členem tamního bratrstva, přičemž jej vyučoval především převor Henry a mezi jeho společníky se nacházeli Gundulf, Maurice, Herluin, Richard a mnozí další z *orda Beccensis*, kteří společně s Lanfrancem podstoupili cestu na opačnou stranu průlivu. Osvojil si tak „*praxi běžnou v těch nejlepších kláštorech*,“ přinesenou zmíněnými mnichy do Anglie, a následně byl roku 1085 tehdejším metropolitou, mistrem z Pavie, dosazen na katedru v Dublinu.¹⁷⁴ Dobře proto nejspíš porozuměl oficiální zprávě, již od nastupujícího arcibiskupa obdržel a z níž muselo být patrné, že nový hierarcha splnil veškeré požadavky historicky nezbytné pro nástup do vysokého úřadu. V tomtéž dopisu dále pokračoval, že „*začal opatrně zvažovat svoji povinnost vůči Kristu, jeho církvi v této zemi i své funkci; a pokusil se potlačit zlo za využití pastoračních nástrojů, podvolit si ty, kteří se neprávem zmocnili cizího majetku, a uvést vše protiprávní zpět do pořádku.*“¹⁷⁵

Později o sobě hovořil též jako o primasovi, přičemž si víceméně nárokoval vládu nad celou Británií a Orkneji, a ve své mysli formuloval koncept nastolení nového řádu a legality v Anglii. Až na konci vlády Viléma II. Ryšavého však zveřejnil toto své pojetí, neboť měl v exilu konečně dostatek času přemýšlet a psát. Tehdy vzniklo také jedno z jeho nejslavnějších děl, *Cur Deus Homo (Proč se Bůh stal člověkem)*, v němž se klíčové argumenty soustředí kolem latinského slova *debitum*, jež lze přeložit zároveň jako povinnost a dluh, ale též se zde věnuje cti a její podstatě. Ačkoli v textu operuje s těmito termíny zejména ve vztahu k Bohu Otci a Ježíši Kristu,¹⁷⁶ stanovisko z roku 1093 dokládá, že se nad mnohoznačným slovem *debitum* zamýšlel i v souvislosti s vlastní povinností k Anglii a Canterbury.

I když v letech předcházejících nástupu, konkrétně mezi Lanfrancovou smrtí roku 1089 a samotnou volbou v roce 1093, začaly jeho dopisy obíhat mezi poměrně širokým okruhem lidí, především pak texty z období v úřadu převora, vypracoval další traktát, jenž s nimi občas také koloval, nazvaný *Cur Deus magis (Proč je Bůh veliký)*. Tento ne zcela

---

¹⁷³ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 198.

¹⁷⁴ FRÖHLICH, *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, vol. 2, s. 133.

¹⁷⁵ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 198.

¹⁷⁶ HOPKINS, *A Companion to the Study of St. Anselm*, s. 190-197.

jednoznačně vyznívající spis, který se na rozdíl od jiných učených pojednání a korespondence netěšil vysoké popularitě¹⁷⁷ a nebyl zahrnut do žádné z moderních kolekcí Anselmovy produkce, svědčí o jeho vnitřním neklidu v období, kdy byl stolec v Canterbury neobsazen, a hlubokém zamýšlení nad otázkami, co si od něho Bůh žádal, jakou roli hrál v jeho plánu, případně jaká rozhodnutí by měl vykonat, aby jej naplnil, a zda by měl sám podniknout nějakou činnost přímo namířenou proti zneužívání anglické církve.

Dilema, jak již víme, nakonec vyústilo v rozhodnutí vypravit se do Británie, kde se po dobu šesti měsíců pokoušel zmobilizovat tamní lid pro svoji věc, tedy, jinak řečeno, pro záležitost církve a Boha. Přesto i nadále vyjadřoval neochotu sloužit v této funkci, až musel být nakonec ke konsekraci, jež se odehrála 6. března 1093,¹⁷⁸ odvečen. Tehdy stále ještě od panovníka neobdržel práva zastávat úřad v Canterbury, ta získal až po vyjednávání s ním a po výše zmíněných souhlasech a přímluvách Williama z Rouenu a Roberta II. Normandského. Ani poté však nebyl metropolita zcela spokojený a smířený se svojí novou úlohou. Pochyby vymizely až poté, co se Vilém II. vzdal svých snah vydírat církev a přivlastnit si její majetky. Tehdy si již Anselm mohl být jistý svým církevním primátem. Podruhé byl proto vysvěcen až 25. září téhož roku, „*dosazen po způsobu a vzoru svého předchůdce*,“ a stal se jedním z králových mužů, a tudíž i držitelem canterburských zemí.¹⁷⁹

Jeho prvořadým úkolem se stalo udržení integrity zemí náležejících Canterbury, neboť toto téma představovalo zdroj konfliktů s panovníkem, jež předcházely zářijové oficiální konsekraci a intronizaci. Eadmer podal zprávu, že po obdržení dopisů od arcibiskupa z Rouenu a svého bratra Roberta se Vilém II. odebral do Doveru, kde se Anselm zdržoval, a společně si v soukromí pohovořili. Rodák z Aosty mu sdělil, že stále pochybuje, zda přijmout vysoký úřad, ale pokud by tak vskutku učinil, pak pouze za jistých podmínek.

Zprvém by panovník musel stolci vrátit uchvácené majetky včetně veškeré půdy, „*nad níž mi bylo určeno vládnout*,“ v podobě, v jaké je předtím držel Lanfranc, a bez jakýchkoli soudních procesů či kontroverzí.¹⁸⁰ Coby zodpovědný prelát musel zabezpečit země své církve, jež obdržel z milosti Boží, neboť představovaly dar od Boha.¹⁸¹

Zadruhé požádal krále, aby se ve věcech týkajících se víry a náboženství poradil nejprve s ním, než je předloží k posouzení komukoli jinému, neboť on, arcibiskup, je ochoten přijmout jej coby svého pána na zemi a ochránce, tudíž ten by měl zase považovat Anselma

---

¹⁷⁷ SHARPE, *Anselm as Author*, s. 25-29.

¹⁷⁸ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 63.

¹⁷⁹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 39-41.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 39.

¹⁸¹ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 150.

za duchovního otce a strážce jeho duše.¹⁸² Je zde naznačen jistý druh rovnosti či vyváženosti sil mezi světským vladařem na straně jedné a primasem na druhé, ale též vazaloty, která se skrývala ve slibu přijmout Viléma II. coby světského pána včetně všech právních důsledků, které z tohoto vztahu vyplývaly. Dle Eadmera nový metropolita později metaforicky vyjádřil svoji vizi této harmonie mezi panovníkem a arcibiskupem: „*Musíte vidět církev jako pluh. [...] V Anglii je tažen dvěma voly, kteří vynikají nad ostatní, a tito [...] vládnou zemi: král a arcibiskup v Canterbury. Král vládne světským právem a svrchovaností [imperio] a arcibiskup božskou doktrínou a učením [magisterio]*.“¹⁸³ V potaz přitom musely být brány historické precedenty, o jejichž nápodobu se oba měli společně pokoušet. V první větě díla *Historia Novorum* autor uvedl jeden z příkladů hodných následování, krále Edgara a Dunstana, muže bezúhonného a dobrého, kteří spolu vedli zemi k míru a štěstí.¹⁸⁴ Jako další prý připadali v úvahu Lanfranc a Vilém Dobyvatel.¹⁸⁵ Předtím to byl též Beda Ctihodný v *Církevních dějinách národa Anglů*, kdo viděl ideální vztah mezi sv. Augustinem z Canterbury a Ethelbertem z Kentu, přičemž dodal, že ani nejmocnější a nejzbožnější vladař jako císař Konstantin nemohl vládnout sám zároveň státu i církvi.¹⁸⁶ Zdá se, že tento koncept spoluvlády sdíleli i další mniši z *orda Beccensis*, jak uvádí Sally Vaughn,¹⁸⁷ mezi mnohými kupříkladu Gilbert,¹⁸⁸ biskup v irském Limericku v době Anselmova pontifikátu, který v traktátu *De statu ecclesie (O stavu církve)* znázornil celý vesmír coby obrovský gotický oblouk či katedrálu s menšími oblouky uvnitř, svažujícími se postupně o úroveň níž a níž, a Ježíšem v úloze světovládce na samém jeho vrcholu. Nad křesťanstvem společně a rovnocenně panují císař a papež, každý na jedné ze špicí uvnitř oblouku, oba pod Kristem na stejné úrovni. Na dalších stupních poté vedle sebe sedí král a primas, pod nimi arcibiskup a vévoda, dále biskup a hrabě a nejniže rytíř a kněz, tudíž uvedené sekulární a církevní úřady vnímal autor jako rovnocenné. Rodák z Aosty založil svůj model, prakticky totožný s Gilbertovým,¹⁸⁹ na autoritě již zmíněného dopisu Řehoře I. králi Ethelbertovi, jak nám jej

---

¹⁸² EADMER, *Historia Novorum*, s. 40.

¹⁸³ Tamtéž, s. 37.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 3.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 12.

¹⁸⁶ Beda Ctihodný. *Církevní dějiny národa Anglů*. Praha: Argo, 2008, s. 82-85.

¹⁸⁷ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 152.

¹⁸⁸ Autor významných spisů *De usu ecclesie* a *De statu ecclesie*, bývá uváděn též pod jménem Gille. V době, kdy studoval v severní Francii, se pravděpodobně setkal s Anselmem. Více viz FLEMING, John. *Gille of Limerick c. 1070–1145: Architect of a Medieval Church*. Dublin: Four Courts Press, 2001.

¹⁸⁹ Sally Vaughn naznačuje další možný pohled na Gilbertův katedrální či, chcete-li, pyramidový model. Ježíš je reprezentován pyramidou či trojúhelníkem vládnoucím nad vesmírem, přičemž papež a císař a král a primas jsou také tímto způsobem vyobrazení. V případě Krista představují tři úhly Nejsvětější Trojici. Anselm později ve svém dopise královně Matyldě Skotské, manželce Jindřicha I., označil tuto vznešenou ženu za rovnou mocí i

zachoval Beda ve svých *Církevních dějinách*. Že měl tento koncept stále na mysli, dosvědčuje jeho rada králi, plánujícímu invazi do Normandie krátce po konsekraci nového metropolity, jak ji zaznamenal Eadmer: „Rozhodl ses, můj pane králi, překročit moře a podmanit si Normandii. Aby tento i další projekty, k nimž jsi obrátil svoji pozornost, uspěly, jak si představuješ, prosím tě, prosad' a zaved' ve své zemi křesťanství, jež mezi obyvateli téměř vymřelo.“¹⁹⁰

Anselm viděl canterburský primát jako výjimečný nejen v rámci církevní hierarchie v Británii, ale i v celém křesťanském světě. Sám sice nebyl přímým stoupencem tehdejší papežské politiky, nicméně nadřazené postavení Říma plně respektoval. Zároveň je nejspíš pravdou, že se cítil podřízeným centrální církevní politice pouze v omezené míře, neboť náměstek Kristův se nacházel velmi daleko. Coby arcibiskup samozřejmě obdržel své pallium, odznak vlády, od nejvyššího pontifika, kterého by zajisté uposlechl v záležitostech tykajících se celého křesťanstva. Avšak anglická církev spadala pod pravomoc tamního metropolity. Papežští legáti nebyli na ostrově vítáni s jednou výjimkou, k níž došlo za vlády Viléma Dobývatele v roce 1070, kdy zde předsedali koncilu, jenž sesadil Stiganda z canterburského stolce a ukončil tak jeho funkční období. Alexandr II. následně nařídil Lanfrancovi ujmout se uvolněného úřadu a roku 1071 mu *de facto* udělil legátské pravomoci, načež mistr z Pavie předsedal všem anglickým koncilům a synodám.¹⁹¹ Totéž postavení toužil získat i Anselm.

Možná přesvědčivější doklad zvláštního statutu a relativní autonomie představuje několik textů, v nichž je učenec z Aosty nazván například „*papežem jiného světa*.“ Dle Eadmera jej roku 1098 přijal v Římě Urban II., přičemž o něm referoval jako o sobě rovném podle práva.¹⁹² Na koncilu v Bari prý právě od papeže zaznělo výše uvedené označení, v původním znění „*alterius orbis papa*.“¹⁹³ A též letopisec z Winchesteru užil spojení „*papež Anselm*“, nemluvě o Eadmerově „*matce celé Británie*.“¹⁹⁴

Zcela klíčový vliv na postavení metropolity mělo i jeho prvenství v rámci anglické církve. V roce 1071 vrcholil konflikt mezi arcibiskupy Lanfrancem z Canterbury a Thomasem

---

postavením králi i arcibiskupovi. Více viz VAUGHN, Sally N. *St. Anselm and the Handmaidens of God: A Study of Anselm's Correspondence with Women*. Turnhout: Brepols, 2000. Pokud jsou si tedy král s královnou a arcibiskupem rovni, pak by mohli také tvořit trojici, tedy konkrétně trojúhelník, viz VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 152. Zde se ovšem pohybujeme částečně na poli spekulací.

¹⁹⁰ EADMER, *Historia Novorum*, s. 48.

¹⁹¹ LANFRANC, ep. 7, 41-44. Přehled legátů a legátských koncilů v provincii uvádí SOUTHERN, *Saint Anselm and his Biographer*, s. 132; též BARLOW, Frank. *The English Church, 1066-1154*. London: Longman, 1979.

¹⁹² EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 105.

¹⁹³ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 154-155.

¹⁹⁴ BRETT, Martin. *The English Church under Henry I*. Oxford: Oxford University Press, 1975, s. 12, 14, 69.

z Yorku o titul primase. Tehdy byla záležitost postoupena Alexandrovi II., který rozhodl ve prospěch Canterbury, z čehož mimo jiné vyplývalo, že budoucí hierarchové z Yorku museli být svěceni v tamní katedrále, kde též skládali slib věrnosti. Dohoda, jež tento právní akt stvrdila, byla podepsána o rok později ve Winchesteru.

V čase druhé konsekrace přišel Thomas, arcibiskup z Yorku a někdejší student v Bec, s námitkou proti znění volebního textu, který Anselma nazýval „*metropolitou celé Británie*.“ Vyžádal si změnu na „*primase celé Británie*,“¹⁹⁵ v opačném případě by totiž sám ztratil titul metropolitou. Eadmer osvětluje, co tato církevní hodnost znamenala. Canterbury se prý stalo „*matkou celé Anglie, Skotska, Irska a přilehlých ostrovů*,“¹⁹⁶ jimiž byly myšleny Orkneje. Nově vysvěcený hierarcha souhlasil s Thomasovým návrhem a později tento titul sám běžně užíval.¹⁹⁷

Rodák z Aosty měl o svých povinnostech a teoretickém statutu jasno. Prvořadý úkol, který si předsevzal, znamenal získat zpět, co bylo ztraceno ve prospěch světské moci. Druhý, neméně významný, představoval nastolení rovnocenné vlády krále a arcibiskupa v zemi. Oba uvedl i jako své požadavky před nástupem do úřadu, přičemž panovník mu přislíbil jejich splnění. Poslední, zatím spíše formální, ale přesto velmi důležitou věc, tedy založení primátu, měl též potvrzenou, nicméně titulu stále chyběl reálný právní podklad.

V korespondenci z doby vlády Viléma II. zeje trhlina, proto nás o vztahu dvou mužů, kteří se v představách jednoho z nich měli rovnocenně dělit o správu země, informují pouze dva dopisy,¹⁹⁸ v nichž si Anselm stěžuje, že se střetává se silnou opozicí především v osobě panovníka. Jak píše dále, král se mnohokrát provinil proti právu i vůli Boží. On sám nemohl odejít poradit se do Říma ani s papežem cokoli konzultovat písemnou formou. Zároveň Vilém II. zakázal konání jakýchkoli synod či koncilů a nadále si přivlastňoval církevní majetky. Ačkoli se tedy sám arcibiskup ve svých listech o králi příliš nezmiňuje, Eadmer, jeho sekretář, si zapisoval poznámky, v nichž zachytil mnoho událostí, jež Anselm ve své korespondenci záměrně vynechal.

---

¹⁹⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 16, 42.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 26.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 189.

¹⁹⁸ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 206, 210.

5. Ve jhu politiky Viléma II. Ryšavého

5.1 Dvojitá tvář panovníka aneb pohled různých autorů na osobu a vládu Viléma II.

Eadmer napsal, že Vilém II. Ryšavý ve strachu ze smrti a snaze odčinit hříchy, jichž se dopustil, slíbil v zemi zavést spravedlivé zákony, což mu mezi lidem vyneslo značnou popularitu. Ovšem v důsledku Anselmova putování po ostrově a vytrvalého naléhání na obyvatele s cílem vrátit do Canterbury metropolitu doznala panovníkova reputace nemalé újmy. Situace dospěla do takového stavu, že si jeden z velmožů dovolil králi navrhnout, aby rodáka za Aosty jmenoval arcibiskupem.¹⁹⁹ Vládce Anglie prý zpravidla obtížné záležitosti odbýval žerty. William z Malmesbury nás zpravil o panovníkově rozčilení nad Anselmovými cestami, jež doprovodil poznámkou: „*Můžeš prosit a žádat dle libosti. Učiním, jak sám budu chtít: ničí modlitby neotřesou mým odhodláním.*“ Kromě toho své prohlášení, že se sám stane arcibiskupem, zopakoval nejednou. Krátce nato vážně onemocněl, což ovšem výše citovaný benediktinský kronikář na rozdíl od Eadmera nespojoval přímo s jeho provokativními stanovisky.²⁰⁰ Král dle něho „*značně spoléhal na vtíp, aby zdůraznil svoji pointu. Zároveň byl sám sobě veselým kritikem, čímž se snažil nabýt zpět oblibu, kterou svými chybami ztratil.*“²⁰¹ Až svým příchodem do Británie a rozsáhlou kampaní překročil dle Williama z Malmesbury budoucí metropolita jisté meze, tudíž panovníkovi došla trpělivost a uchýlil se snad i k osobním invektivám. Dle Anselmova životopisce byla však všechna stanoviska myšlena zcela vážně a nikoli v žertovné nadsázce.

Král se po první investituře nového arcibiskupa velmi rychle zotavil. Zde by se nabízela spekulace, že své onemocnění pouze předstíral, čímž chtěl reagovat na vzrůstající popularitu rodáka z Aosty a odklonit sympatie na svoji stranu. Současně existovala možnost, že by si ještě zachoval tvář, neboť by souhlas s obsazením canterburského stolce připsal slabosti v nemoci. Přestože se jedná pouze o rozumovou úvahu, v Eadmerově díle se při pozornějším zkoumání objevuje více takovýchto příhodných onemocnění.²⁰² Ať jej však

---

¹⁹⁹ Vilém II. čelil rebeliím v letech 1088 a 1095, přičemž druhá v pořadí se rodila delší dobu a byla spojena s komunitou v Bec. Dle Williama z Malmesbury se král dopustil chyb, jež zapříčinily jeho nepopularitu a vyústily až v tyto rebelie, viz William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 556-557.

²⁰⁰ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 118-119.

²⁰¹ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 556-557.

²⁰² Mám na mysli především onemocnění Huga z Chesteru označené jako smrtelné, jež mělo být jedním z důvodů Anselmovy cesty do Británie a z něhož se hrabě později zotavil. Několik let poté v průběhu boje

již skutečně trápila nějaká choroba či nikoli, v osobě Viléma II. se Anselm střetl s velice bystrým a chytrým protivníkem.

Kronikář z Malmesbury nás zpravil o králových schopnostech politického taktizování a manipulace. Coby jeden z příkladů uvedl situaci z roku 1088, kdy se proti panovníkovi zformovala opozice vedená jeho bratrem Robertem II. Normandským. Jeden z jejích podporovatelů, Roger z Montgomerie, první hrabě ze Shrewsbury, nadále setrval v králově doprovodu. Vilém II. jej odhalil, nabídl mu půdu a bohatou finanční odměnu a zasypal jej lichotkami. Podobným způsobem si již dříve získal mnoho představitelů anglické nobility v době svého nástupu na trůn. Kromě toho se však projevil i jako vynikající řečník, když zdůraznil: „*Nesnaž se zpochybnit moudrost mého otce. Pokud si myslíš, že se [Vilém Dobytel] ohledně mne mýlil [tj. upřednostněním Viléma II. před Robertem II. v otázce nástupnictví], zvaž, zda se onen mylný soud nevztahuje i na tebe. Tentýž muž, který mne učinil králem, z tebe udělal velmože.*“²⁰³ Pomocí zmíněných argumentů a příslibů nakonec Rogera přesvědčil, aby se přidal na jeho stranu.

Pro přiblížení panovníkovy politiky a filozofie vládnutí je nezbytné blíže se seznámit s lidmi, kterými se obklopoval. Největší vliv na jeho rozhodování lze připsat hlavnímu rádci Robertovi z Meulanu, jehož názory do značné míry ovlivňovaly královy myšlenky a činy. Těžko říci, do jaké míry se jednalo o Vilémovu vlastní vůli, nabízí se nám ovšem srovnání s obdobím vlády Jindřicha I. Orderik Vital nám totiž podal zprávu vážící se ke krizi v roce 1101, kdy uvedený hrabě z Meulanu doporučil svému pánu, aby „*se neváhal vzdát malé části království, nežli riskoval ztrátu jak vítězství, tak svého života. A jestli, pokud Bůh dá, dospějeme živi a zdraví až ke konci těchto událostí, navrhneme vhodná opatření, pomocí nichž získáme nazpět to, co nám v časech války sebrali unáhlení a neopatrní zrádci.*“²⁰⁴

K podobné taktice se předtím uchýlil i Vilém II. v případě výše zmíněného jednání s hrabětem ze Shrewsbury, z čehož vyplývá, že přinejmenším zčásti sdílel Robertův poněkud machiavelistický pohled na vládnutí, načež podobný postup pravděpodobně zvolil i v roce

---

o investituru, kdy Anselm vyhrožoval cestou do Normandie a exkomunikací Jindřicha I., k sobě údajně nemocná králova sestra Adéla z Blois zavolala canterburského arcibiskupa, aby se o ni postaral. Nalezl ji zdravou a navíc ve společnosti panovníka, jejího bratra, s nímž se poté dohodl na kompromisu. Papež Paschal II. jejich úmluvu písemně potvrdil a anglický boj o investituru byl tehdy vyřešen, více viz VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 283-293. V neposlední řadě i sám Anselm trpěl několika velice příhodnými nemocemi. Jedna z nich mu znemožnila odcestovat do Říma roku 1097, kdy tušil, že jej Urban II. nepodpoří. Další ho držela v Bec v roce 1105, když od něho Jindřich I. žádal podepsání veřejné dohody mezi králem a arcibiskupem, více viz tamtéž, s. 204-205, 299-304. Eadmer napsal, že William Warelwast zpochybnil chorobu, jejíž vinou nemohl opustit klášter, až byl král nakonec sám nucen odejít roku 1106 za ním do Bec, viz EADMER, *Historia Novorum*, s. 181.

²⁰³ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 546-547.

²⁰⁴ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 5, s. 316.

1093 v souvislosti s Anselmovou vynucenou investiturou. Tehdy se pro klid duše i země vzdal části moci, aby se ji později pokusil vydobýt zpět. Oba, král i hrabě z Meulanu, též přijali za vlastní myšlenku, že pouze panovník, vedený rádci z řad nobility, odpovídá za bezpečnost a mír v zemi a církvi, jež mu byla svěřena do péče, přičemž pro canterburského metropolitu zde nebylo místo. O tom svědčí i Vilémovo prohlášení, že pouze on sám a nikdo jiný neusedne na arcibiskupský stolec.

Jak jsem již zmínil, Robert z Meulanu do značné míry ovlivňoval vladařovy postoje a činy, nicméně oba muži sdíleli principy, na nichž vystavěli své světonázory. Dle kronikáře z Malmesbury byl Vilém II. s největší péčí vychováván a vzděláván Lanfrancem,²⁰⁵ díky čemuž se s vysokou pravděpodobností seznámil učením *orda Beccensis*, misionářskou mentalitou tamních mnichů i teoriemi, dle nichž v Anglii od dob dávno minulých vládli společně král a arcibiskup, jimž stáli vzorem Ethelbert a sv. Augustina z Canterbury.²⁰⁶

Učenec z Pavie též při jednáních s Vilémem Dobyvatelem hojně využíval humoru, „*zvládal krále se svatou zručností, jen přísně nekritizoval, co udělal špatně, ale kořenil vážnou rozmluvu vtipy.*“²⁰⁷ Toleroval panovníkovu aroganci, protože mu nic jiného nezbývalo: „*Nemohl přímo čelit jeho zlovykům. Avšak studoval jeho povahu, poté si volil čas a místo a nenápadně zasahoval.*“²⁰⁸ K podobnému postupu se v Bec přiklonil i Anselm v případě mnicha Osberna, kdy se chlapec vlichotil do přízně, trpělivě snášel jeho žertíky a nereagoval na ně přísnými tresty, nýbrž jej pomalu naváděl na správnou cestu, načež mezi oběma vzniklo pevné přátelství.²⁰⁹ Podobným způsobem jako k Dobyvateli přistupoval mistr z Pavie i k jeho synovi, mladému Vilémovi. Ten se již v mladém věku projevil coby velmi inteligentní a bystrý a očividně přijal za vlastní Lanfrancův způsob vedení lidí a řízení chodu věcí, což lze demonstrovat na jednání s Rogerem z Montgomerie. Jeví se vysoce pravděpodobným, že právě od svého učitele se naučil základům, jež utvářely jeho náhled na svět, který poté dále ovlivňoval Robert z Meulanu.

Dokud Lanfranc žil, Vilém II. se choval a jednal v rámci principů, s nimiž se poprvé seznámil v útlém věku. Až po učenecově smrti „*se nežádoucí vlastnosti probudily v jeho nitru.*“²¹⁰ Krále bychom nejspíš mylně považovali za zlého a chamtivého, případně šíleného a dychtícího zničit církev, jak jej viděl Eadmer. Blíže skutečnosti se zdá obraz muže, který se

---

²⁰⁵ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 542-545.

²⁰⁶ Beda Ctihodný, *Církevní dějiny*, s. 83-84.

²⁰⁷ „[...] *sed seria iocis condiendo.*“ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 90-91.

²⁰⁸ Tamtéž, vol. 1, s. 96-97.

²⁰⁹ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 16-17.

²¹⁰ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 554-555.

původně vyznačoval vysokými morálními a společenskými standardy, pečlivě vychovávaného rodiči a proslulým učencem, v díle kronikáře z Malmesbury.²¹¹

Majetky, jež nejprve v rámci své politiky ústupků slíbil navrátit církvi v Canterbury, později panovník žádal zpět, aby je mohl darovat za službu svým rytířům.²¹² Anselm se měl zříci především nároku na půdu, čehož chtěl Vilém II. dosáhnout nejprve lichotkami. Svým rozhodným odmítnutím vzbudil v králi hněv, v důsledku čehož došlo k zastavení příprav na konsekraci.²¹³ Tato intervence vyvolala všeobecné pobouření, načež se vládce Anglie opět stáhl a v září roku 1093 se konečně přistoupilo k vysvěcení nového metropolity. Rodák z Aosty však nejprve složil slib věrnosti panovníkovi a byly mu uděleny arcibiskupské země „*po způsobu a vzoru jeho předchůdců.*“²¹⁴ Téměř okamžitě nato si začal hierarcha od sufragánních biskupů opatřovat písemné sliby poslušnosti. Zároveň světil kostely bez konzultace s episkopy a osobně či prostřednictvím svých zástupců rozděloval církevní úřady.²¹⁵

5.2 Sněm v Rockinghamu a eskalace sporu s králem

V zimě krátce po těchto událostech zahájil král přípravy na své druhé tažení do Normandie, v rámci nichž požádal vazaly o dobrovolné dary. Anselm se zalekl, že by takovýto příspěvek mohl někomu připadat jako svatokupectví. Vilém II., který potřeboval značné prostředky na financování kampaně, ale evidentně považoval svoji žádost za oprávněnou. Arcibiskup v dopise Huguesovi z Lyonu popsal, co se dělo dále: „*Nežli mne stačil požádat, přislíbil jsem mu – po dohodě s přáteli – nikoli zanedbatelnou částku – Bůh je mi svědkem, že jsem tak učinil s čistým svědomím. On ji odmítl jako příliš malou, že jsem prý mohl darovat více. Avšak nemohl.*“²¹⁶ Anselm předvídal reakci panovníka a jeho rádců. Byl již srozuměn s dvorskými praktikami a osvojil si i nezbytnou teatrálnost, jež doprovázela písemný i osobní styk. Nabídl 500 liber, jež král nejprve přijal, ovšem po doporučení svých nejbližších velmožů opět odmítl s tím, že by měl metropolita darovat více. Navrhovaná suma měla hodnotu 2000 liber. Eadmer udává, že rodák z Aosty nabádal Viléma II., aby přijal

---

²¹¹ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 554-555, 542-545. Kronikář se pokoušel vzkřísit královi ztracenou reputaci a alespoň částečně vyvážit Eadmerův obraz nízkého a zlého muže a přiblížit jej pravdě, viz tamtéž, vol. 1, s. 560-561.

²¹² EADMER, *Historia Novorum*, s. 40-41.

²¹³ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 124-125.

²¹⁴ EADMER, *Historia Novorum*, s. 40-41.

²¹⁵ Tamtéž, s. 47.

²¹⁶ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 176.

obnos v původní výši na zaopatření bezodkladných záležitostí. Ten prý však vybuchl vzteky a poslal jej pryč.²¹⁷ Anselmova taktika tedy zabrala, neboť sám zůstal prostý jakýchkoli obvinění ze simonie, kterým se od začátku pokoušel vyhnout, což mu ve výsledku udělalo nevýslovnou radost.²¹⁸ Vládce Anglie hájil kromě jiného svoji výpravu do Normandie „výkřikem z úzkosti,“ k němuž se v největší nouzi uchýlila tamní církev, trpící pod slabou vládou Roberta II., jehož velmoži ji prý připravili o nesčetné majetky.²¹⁹ Když se k arcibiskupovi později král vrátil se slovy, že by částku 500 liber přeci jen přijal, ten odvětil, že již peníze rozdál chudým.

V únoru 1094 se rodák z Aosty připojil v Hastingsu k dalším biskupům, aby kampani požehnal. Vinou nepříznivého větru se však loďstvo nemohlo vydat na moře. Anselm tohoto zpoždění využil a rozhodl se s králem prodiskutovat některé záležitosti, jako první cestu do Říma, kde měl obdržet pallium od Urbana II. Vilém Ryšavý žádost zamítl s tím, že zatím neuznal ani jednoho ze dvou uchazečů o Svatý stolec. Jeho výprava za papežem by se tudíž rovnala krádeži suverenity anglické koruně, neboť by panovníkovi upřel právo na výběr kandidáta.²²⁰ Poté si přál, aby se král a arcibiskup dělili o vládu, přičemž jeden měl třimat moc královskou, *potestas*, a druhý pravomoc pontifikální, *auctoritas*.²²¹ Ani zde ovšem nepochodil. A zatřetí doufal v zaplnění uprázdněných církevních úřadů, ale v tuto chvíli byl již Vilém II. rozhněvaný. Sděлил Anselmovi, že s opatstvími naloží, jak bude sám považovat za vhodné,²²² a odmítl jeho požehnání.²²³

Angličané se vrátili z neúspěšné normandské výpravy, aby čelili waleskému povstání. Canterburský metropolita poté v lednu 1095 opět požádal o umožnění odchodu do Říma, kde by od Urbana II. obdržel pallium. Znovu se mu dostalo záporné odpovědi s tím, že panovník si sám volí uchazeče o úřad náměstka Kristova.²²⁴

---

²¹⁷ EADMER, *Historia Novorum*, s. 44.

²¹⁸ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 128-129.

²¹⁹ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 4, s. 178-180.

²²⁰ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 136-137. V období 1080–1100, kdy vrcholil boj investituru, byl vzdoropapežem Klement III. Za jeho působení se vystřídali čtyři muži v úřadu nejvyššího pontifika – Řehoř VII., Viktor III., Urban II. a Paschal II.

²²¹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 48-49.

²²² Tamtéž, s. 49-50.

²²³ Tamtéž, s. 52. William z Malmesbury se o této scéně nezmiňuje, stejně jako o následujícím koncilu v Rockinghamu a vlastně všech dalších událostech až do Anselmova odchodu do exilu v roce 1097.

²²⁴ Southern uvádí, že Vilém II. by nikdy nedal přednost vzdoropapeži Klementovi III. před Urbanem II., neboť by tím ohrozil své ambice vládnout Anglii i Normandii. Obě země musely mít stejného papeže a Normandie podporovala Urbana, viz SOUTHERN, *Saint Anselm and his Biographer*, s. 154.

24. února 1095 se konal sněm v Rockinghamu,²²⁵ který trval čtyři dny a sešli se zde všichni biskupové, opati a přední velmoži. Od začátku zde prý panoval rozruch a napětí. Dle Eadmera si přítomní uvědomovali křivdy, jichž se král na Anselmovi dopustil, ale „*nikdo se neodvažoval otevřeně promluvit na jeho obranu ze strachu z tyrana.*“²²⁶ Toto tvrzení se zdá jako poněkud přehnané, neboť tehdy existovala opozice proti Vilémovi II., jež postupně přerostla v rebelii. V jejím čele stanuli muži jako Robert z Mowbray, Hugh z Montgomerie, hrabě ze Shrewsbury, a další, mezi nimiž se nacházeli významní donátoři kláštera v Bec. Sněm byl původně naplánován na žádost rodáka z Aosty. Stále si přál odejít do Říma, avšak panovník dosud neuznal Urbana jako papeže. Zde poněkud paradoxně konečně došla naplnění Anselmova myšlenka společné dvojí vlády, neboť shromáždění předsedal král s arcibiskupem z Canterbury. Metropolita plánoval obrátit se na přítomné s otázkou, jak zůstat loajální zároveň Vilémovi II., jemuž se zavázal slibem věrnosti, a Urbanovi II., kterého ještě coby opat v Bec uznal papežem, a tudíž ho k němu poutala poslušnost. Kronikář z Malmesbury na opačné straně shrnul pozici vládce Anglie: „*Král soudil takto: ‚Zvyk království byl určen mým otcem; nikdo se neobrátil na papeže bez panovníkova souhlasu. Ten, kdo se proviní proti tomuto obyčejí, taktéž zhřeší ve vztahu k moci a koruně království. Kdo mi odejme mé právo, ten mne zradí.*“²²⁷

Biskupové svému hierarchovi poradili, aby se držel blízko vladaři, věnoval se pouze duchovním záležitostem a neprohluboval vzájemné antipatie, čímž ovšem nezodpověděli jeho otázku, jak správně sloužit oběma pánům zároveň. Proto následně prohlásil, že se pro vhodné doporučení odebere k papeži. Jeho bude následovat ve věcech, jež náleží Bohu, zatímco králi poskytne pomoc a radu, jimiž je mu povinován v rámci jeho pozemského panování. Přítomní po těchto slovech zpanikařili a ze všech stran zaznívaly výkřiky a obvinění, přičemž Vilém II. propadl záchvatu hněvu a okamžitě se obrátil na své velmože a biskupy. Po dlouhých debatách nakonec Anselma obvinili z pokusu okrást krále o jeho svrchované právo.

Metropolita následně čelil žalobě, podle níž se dopustil zrady svého svrchovaného pána a vladaře, a z koncilu se posléze na doporučení panovníkových věrných utvořil soudní tribunál. William ze St-Calais, biskup v Durhamu a králův řečník v této záležitosti, dostal hlavní slovo a úkol přinutit rodáka z Aosty, aby se buď zřekl věrnosti Urbanovi II., nebo rezignoval na svůj úřad. Poté, co mu poskytl příležitost zapřít papeže a přísahat věrnost

---

²²⁵ Pro bližší informace o tamních jednáních viz VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 176-187; EADMER, *Historia Novorum*, s. 53-67.

²²⁶ EADMER, *Historia Novorum*, s. 61.

²²⁷ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 136-137.

Vilémovi II., Anselm odpověděl, že nikdo vyjma náměstka Kristova nemůže soudit arcibiskupa z Canterbury, na což jeho žalobce nedokázal zareagovat, následně byl tudíž proces přerušen.

Druhého dne se opět pokračovalo, ovšem William ze St-Calais došel k závěru, že nemůže adekvátně odpovědět na metropolitův argument. Proto navrhl, aby se proti rodákovi z Aosty zakročilo silou, čímž konkrétně myslel odebrání prstenu a berly a vyhnání z království. Jelikož se nikomu nedostávalo právních argumentů, Vilém II. vyzval biskupy k odvolání věrnosti a poslušnosti, jak také ihned učinili, načež Anselma zbavil veškeré ochrany, jíž se coby hierarcha a vazal těšil. Perzekuovaný metropolita na oplátku panovníkovi nabídl svoji věrnou službu a záštitu. Mnozí z velmožů však neodvolali svoji věrnost, a byli tak označeni za zrádce, což by opět mohlo vypovídat o momentální slabosti královské moci, o níž kromě jiného svědčila i výše zmíněná opozice.

Učenec z Aosty na tomto místě požádal o glejt zajišťující mu bezpečnou cestu do přístavu, neboť byl nucen opustit Anglii. V obavách z hrozícího skandálu, ve který by nucený odchod arcibiskupa mohl vyústit, zároveň však s vidinou definitivního konce vleklého sporu, se Vilém II. ve výsledku obrátil pro pomoc ke svým nejbližším rádcům. Velmoži v čele s Robertem z Meulanu mu navrhli, aby do příštího rána upustil od výhrůžek a teprve poté odpověděl na jeho prosbu. Následujícího dne se rádcí pod příslibem obnovení přátelství mezi oběma muži domluvili s Anselmem na dočasném příměří. Přesto však panovník zbavil metropolitu jednoho z jeho nejbližších společníků Balduina z Tournai a dalších dvou úředníků, jež vyhnal ze země. Mezitím tajně poslal své kaplany Gerarda a Williama Warelwasta k papeži, aby od něho přivezli pallium, jež by ovšem doručili jemu a nikoli perzekuovanému arcibiskupovi.²²⁸

Řečenou insignii přinášel na anglický dvůr legát Walter z Albana, přičemž Vilém II. doufal, že ji bude moci udělit pretendentovi dle vlastního výběru.²²⁹ Slíbil, že uzná Urbana II. papežem, jak také skutečně učinil, a obnovil platbu Petrova haléře v podobě roční daně ve výši 200 liber.²³⁰ Walter však dle Eadmera následně odmítl Anselma sesadit. Král v naději, že se mu na vzpurném prelátovi podaří přeci jen vymoci nějaké ústupky, poslal do Canterbury početnou delegaci biskupů, aby s ním vyjednávali. Sám však stále čelil rebelii vedené Robertem z Mowbray, podporované několika významnými donátory kláštera v Bec, jež jeho

---

²²⁸ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 87.

²²⁹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 68-69.

²³⁰ Tamtéž, s. 69.

pozici značně oslabovala.²³¹ Až po příjezdu poselstva rodák z Aosty zjistil, že se pallium nacházelo v panovníkových rukou a jak spletitá byla konspirace namířená proti jeho osobě.²³² Odmítl za insignii jakkoli zaplatit, až Vilém II. pod tíhou nepříznivých okolností svolil, aby ji obdržel bez protihodnoty. Nakonec pallium ani nepřijal z králových rukou, ale z oltáře katedrály v Canterbury, jako by ho obdržel přímo z rukou sv. Petra, dne 27. května 1095. Vládce Anglie poté Anselma uznal duchovním otcem království, povolil mu výkon moci vyplývající z úřadů primasa a arcibiskupa v jejich plném rozsahu a přivítal jej na svém dvoře. Taktéž se vrátil Balduin z Tournai. Ze situace bez nadměry vynaloženého úsilí vytěžil mnoho i Urban II., jehož Vilém II. uznal papežem a navíc jeho legát dosáhl v zemi obnovení Petrova haléře. Větší vliv si však nárokovat nemohl v důsledku Anselmovy momentálně velmi silné pozice.

Walter z Albana nadále setrval na ostrově. Za cíl si vytkl uspořádání velkého reformního koncilu, jímž chtěl dosáhnout plného navrácení tamní církve pod Urbanovu autoritu, což pochopitelně Anselma zneklidňovalo, jak vyplývá i z korespondence.²³³ Rodák z Aosty v listu zdůraznil, že nemůže podniknout žádné kroky bez králova souhlasu, přičemž, jak uvedl, panovník byl momentálně zaneprázdněn boji s rebely a obranou země před možnou invazí z Normandie. V rámci těchto naléhavých záležitostí byl coby jeho vazal pověřen dohledem nad pobřežím Kentu. Jeho obnovená věrnost Vilémovi II. přitom paradoxně nepřímo vyplývala z aktivit papežského legáta na území Británie.

Anglický primas nebyl v celoevropském kontextu rozhodně jediným, kdo odporoval římské centralizaci a jejím snahám o kontrolu biskupství. Mnoho historiků však dosud v Anselmovi vidělo podporovatele náměstka Kristova, s nímž se spojil proti panovníkovi. Ovšem Sally Vaughn v něm spatřuje spíše sólového hráče v partii, v níž se utkali římský biskup, král a canterburský metropolita. Za cíl si přitom vytkl prosazení primátu canterburské arcidiecéze. Své snahy zřetelně demonstruje v listině z 3. září 1101, v níž se tituluje jako „*arcibiskup z Canterbury a primas Velké Británie a Irska a vikář nejvyššího pontifika Paschala*.“²³⁴ Závěrem lze říci, že se snažil pro církve na Ostrovech získat svobodu a nezávislost na panovnické moci,²³⁵ ale též do jisté míry na Římu.²³⁶ Stále se totiž pokoušel

---

²³¹ BARLOW, *The English Church*, s. 295-297.

²³² EADMER, *Historia Novorum*, s. 71.

²³³ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 191, 192.

²³⁴ VAUGHN, Sally N. *St. Anselm of Canterbury: The Philosopher-Saint as Politician*. *Journal of Medieval History* 1, 1975, s. 295.

²³⁵ VAUGHN, Sally N. *St. Anselm and the English Investiture Controversy Reconsidered*. *Journal of Medieval History* 6, 1980, s. 82.

²³⁶ Tamtéž, s. 61.

o rozšíření *orda Beccensis* do celého anglo-normanského světa a byl přesvědčen, že nabízí nejlepší nástroje a metody nezbytné k církevní reformě i podpoře pevného společenského řádu. Papež se nacházel daleko a nebral potřebný ohled na jemné nuance anglické politiky jako Anselm a před ním Lanfranc.

5.3 *Odchod do exilu*

Dopisy Urbanovi II. a Paschalovi II. podrobně líčí události, jež přímo předcházely Anselmovu odchodu do exilu v roce 1097.²³⁷ Nezmiňují bouřlivý koncil v Rockinghamu ani následnou, poněkud překvapivou cestu *pallia* až do Canterbury. Namísto toho předkládají formální výčet stížností a králových prohřešků, přičemž v prvním listu se metropolita omlouvá, že se osobně nevypravil do Říma, a připomíná svoji nedobrovolnou konsekraci. Sám byl prý svědkem mnoha špatností, nedokázal jim ovšem zabránit či je napravit. Uvedl například již několikrát zmíněné odcizení církevních majetků a jejich následné rozdělení mezi královy rytíře nebo svévolné porušování Božích zákonů. Především primasův záměr odejít za Urbanem II. a konzultovat s ním případné kroky v těchto věcech vedl k jeho vyhnání a ztrátě všech zemí, jež náležely Canterbury.²³⁸

Podobná stanoviska se objevují v dopise Paschalovi II., zaslaném okamžitě po nástupu nového papeže do funkce, z července 1099. Autor dodával, že korespondence mezi ním a náměstkem Kristovým podléhala panovníkovu přísnému souhlasu, bez králova vědomí tudíž nesměl opustit arcibiskupskou kancelář žádný list adresovaný vikáři Petrovu. Tato skutečnost byla v prvním dopise vynechána, neboť Urban II. toto právo Vilémovi Ryšavému udělil. Dále zmiňuje, že v zemi platil zákaz konání synod a koncilů. Technicky se jedná o pravdivé tvrzení, jelikož sněm v Rockinghamu se ve výsledku přeměnil v soudní tribunál, přesto s ním však panovník původně souhlasil. Zároveň je možné, že k zákazu přistoupil až po jeho konání. Závěrem Anselm připomíná, jak král zastrašil biskupy a přinutil je podřídit se jeho vůli.²³⁹ Poněkud, zdá se, střízlivější svědectví však zanechal kronikář z Malmesbury, jenž částečně ospravedlňuje Vilémovo jednání. Ten se prý obával, že se jej metropolita svou snahou o spoluvládu nad zemí skutečně pokoušel připravit o právní suverenitu.²⁴⁰

---

²³⁷ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 206, 210.

²³⁸ Tamtéž, ep. 206.

²³⁹ Tamtéž, ep. 210.

²⁴⁰ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 136-137.

V arcibiskupově teorii o dvojím panování nebylo místo pro papeže, legáta ani jejich kontrolu nad záležitostmi anglické církve. Rodák z Aosty se naopak snažil královým jménem chránit zemi, což v tomto případě znamenalo zabránit Gunhildě, dceři Harolda II. Godwinsona, opustit konvent ve Wiltonu a vdát se za Alana Ryšavého, prvního hraběte z Bretaně, po jeho smrti pak za bratra zesnulého, Alana Černého.²⁴¹ Svatbou by poté mohla získat nárok na trůn, k čemuž nakonec nedošlo.

Na druhé straně je též pravděpodobné, že se Anselm podílel na odvrácení sňatku Viléma II. s Matyldou Skotskou, budoucí královnou a manželkou Jindřicha I., tehdy dvanáctiletou či třináctiletou. Heřman z Tournai zapsal zprávu její tety, abatyše ve Wiltonu, o panovníkově návštěvě tohoto kláštera. Ze strachu, aby dívku, která se zde vzdělávala a připravovala na budoucí život, nenapadl či neznásilnil, ji zakryla závojem. Tak kronikářova slova cituje Frank Barlow.²⁴² Canterburský metropolita poté nejspíš na jaře 1094 poslal list biskupu Osmundovi ze Salisbury, aby se ujistil, že je Matylda v pořádku v klášteře.²⁴³ Zdá se však, že Heřman pociťoval k Vilémovi II. jisté antipatie vzhledem ke královi špatnému vztahu s církví. V jeho podání skutečně působí vladařovo počínání jako hledání budoucí manželky, přičemž volba logicky padla na dceru skotského panovníka. Ačkoli se jedná pouze o domněnku, Anselmův dopis lze vzhledem k dataci chápat v kontextu s událostmi v Rockinghamu, kdy se možná snažil krále jistým způsobem znevýhodnit.

Navzdory těmto politickým rozhodnutím však roku 1097 vypravil kontingent rytířů na podporu vojenské invaze do Walesu. V předcházejících letech 1095–1096 se totiž, zdá se, vztahy mezi oběma velkými muži uklidnily a situace se zlepšila do té míry, že rodák z Aosty mohl doufat v relativně klidnou budoucnost na canterburském stolci.²⁴⁴ Avšak po návratu z tažení vznesl Vilém II. proti arcibiskupovi obvinění z nedostatečného a nevhodného výcviku těchto rytířů. Eadmer zde otevřeně konstatuje, že se z královy strany jednalo o výmysly, jimiž dal opět průchod svým vrtochům.²⁴⁵ Následně prý znovu přikročil ke konfiskaci církevního majetku.²⁴⁶ Anselm požádal panovníka o povolení vypravit se do Říma za papežem, načež vládce Anglie stáhl obvinění z nedostatečnosti výcviku.²⁴⁷ Přesto ale metropolita dál naléhal a

---

²⁴¹ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 168, 169.

²⁴² BARLOW, Frank. *William Rufus*. Berkeley, CA: University of California Press, 1983, s. 311-312.

²⁴³ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 177.

²⁴⁴ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 144-145.

²⁴⁵ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 88; EADMER, *Historia Novorum*, s. 98.

²⁴⁶ EADMER, *Historia Novorum*, s. 79.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 79.

přál si navštívit Urbana II.²⁴⁸ Posléze mu Vilém II. pohrozil odnětím úřadu a předvoláním před tribunál, k němuž nakonec skutečně došlo.

Není příliš jasné, zda učenec z Aosty stanul před soudem již dříve v souvislosti s výše zmíněným kontingentem, případně jestli došlo k prvnímu procesu až nyní. Podobně jako v Rockinghamu se však sněm na královském dvoře přeměnil na tribunál,²⁴⁹ kde arcibiskup opět po několik dní čelil převaze oponentů, mezi nimi i prelátům, kteří stranili Vilémovi II. Ten poznamenal, že primas „*porušuje všechny sliby, jež se na svoji čest zavázal dodržovat, a to především naučit se zvyklostem mého království; pro mé šlechtice je totiž krajně nezvyklé jezdit do Říma, pokud je tam sám nepošlu.*“²⁵⁰ Obžalovaný odpověděl, že přísahal zachovávat pouze právoplatné zvyky, jež jsou v souladu s Boží vůlí, neboť „*každému dobrému křesťanovi je vzdálená podřízenost takovým zákonům a obyčejům, jež odporují Božímu právu.*“²⁵¹ Jednalo se o nevyslovenou, spíše etickou podmínku, již nezmínil v okamžiku skládání přísahy.

Anselm v té chvíli pravděpodobně nijak netoužil navštívit Urbana II., ale rozhodl se zde demonstrovat sílu svého úřadu a prosadit práva, jež k němu přináležela. Opět před soudem připomněl také myšlenku spoluvlády krále a arcibiskupa jako sobě rovných.

Rodák z Aosty poté opustil Anglii a vydal se do Říma bez vladařova souhlasu. V důsledku tohoto rozhodnutí jej tribunál připravil o úřad, všechny výsady i finanční prostředky, neboť se vzepřel vůli majestátu. Na cestu se vypravil pouze s tažnými zvířaty, vybaven základním oblečením a potravinami. Papež jej přijal „*téměř jako sobě rovného, coby apoštolského patriarchu jiného světa,*“²⁵² ale učinil jen málo ve prospěch jeho věci.²⁵³ Anselm však posléze zabránil Urbanovi v exkomunikaci Viléma II., neboť by se prý minula účinkem a pouze by přiživila nevoli dvora vůči duchovním i samotnému vikáři Petrovu. Panovník se dle Eadmera zaradoval, že se konečně zbavil vzpurného preláta, přičemž své uspokojení doprovodil slovy: „*Získal jsem svoji svobodu a konečně mohu činit, jak sám uznám za vhodné.*“²⁵⁴ Teprve až po vladařově smrti, k níž došlo 2. srpna 1100 v lokalitě New Forest, se metropolita vrátil do Británie, kde byl vřele přijat bratrem a následníkem zesnulého, Jindřichem I., který mu přislíbil církevní reformu.

---

²⁴⁸ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 91-92. Celkem prý podal v této věci tři žádosti.

²⁴⁹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 79-87.

²⁵⁰ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 144-145.

²⁵¹ Tamtéž, vol. 1, s. 146-147.

²⁵² EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 105-106.

²⁵³ O Anselmově exilu podrobněji pojednává Sally Vaughn, viz VAUGHN, Sally N. *Anselm in Italy, 1097-1100*. *Anglo-Norman Studies* 16, 1994, s. 245-270.

²⁵⁴ EADMER, *Historia Novorum*, s. 116.

5.4 Vilémův pád

Po dobu téměř pěti let snášel panovníkovo zneužívání církve a jejích majetků a v průběhu zmíněného období se na něho snažil působit z autority svého *magisteria*, tedy z úlohy učitele a duchovního vůdce, jež mu dle teorie spoluvlády patřila.²⁵⁵ Vilém II. nebyl vůči jeho radám vždy hluchý. Na uprázdněná místa dosazoval lidi z Bec, například Richard d'Aubigny se stal opatem v St. Albans či jistý mnich Henry získal tutéž funkci v klášteře v Battlu.²⁵⁶ Canterburský metropolita prý dokonce v letech 1095–1097 zastával významný úřad u soudu, když působil coby králův zástupce.²⁵⁷ Na oplátku mu Anselm pomohl roku 1096 získat Normandii, kterou dal panovníkovi do zástavy jeho bratr Robert II. za 10 000 marek²⁵⁸ poté, co přijal kříž. Rodák z Aosty přispěl na tento podnik značnou sumou, a to nejen v podobě daně uvalené na držitele půdy, ale též dodatečnými prostředky z vlastních rezerv.²⁵⁹ Po zisku vytoužené země se však král znovu obrátil proti svému primasovi.

V období stráveném v exilu v letech 1097–1100 se věnoval nejen snahám získat na papežském dvoře podporu pro své znovunastolení, ale též teologickým dílům, jelikož právě v Itálii vzniklo proslulé pojednání *Cur Deus Homo*. Jak poznamenal Richard Sharpe, rodák z Aosty tvořil rychle.²⁶⁰ Když totiž zjistil, že se mu od náměstka Kristova žádné pomoci nedostane, přesídlil do Lyonu, kde pobýval v letech 1099–1100 a kde napsal přinejmenším další tři traktáty a zahájil práci na proslulé polemice s řeckou církví *De processione Spiritus Sanctus* a dvou kratších dílech. Anselm tedy „plně využil svého prvního exilu k literární produkci.“²⁶¹ Nadále se však cítil být poután k Anglii povinnostmi nejen z pozice arcibiskupa, ale cítil též sounáležitost s tamními bratry coby člen *orda Beccensis*.

V Itálii se ukázalo, že spíše papež potřeboval pomoc od preláta v exilu nežli naopak. Urban II. nepřijal jeho rezignaci na pozici hierarchie a vyžádal si podporu na koncilu v Bari v roce 1098 v záležitostech filioque a řecké církve. Kvůli nedostatku podpory ze strany náměstka Kristova nakonec jeho dvůr opustil, ještě předtím však od něho de facto obdržel

---

²⁵⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 37.

²⁵⁶ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 194.

²⁵⁷ BARLOW, *William Rufus*, s. 360.

²⁵⁸ V této době marka v Anglii nepředstavovala měnu, nýbrž jednotku množství. Po dobytí Anglie Normany se hodnota jedné marky rovnala 160 pencím neboli dvěma třetinám libry šterlinků.

²⁵⁹ VAUGHN, *Anselm in Italy*, s. 250.

²⁶⁰ SHARPE, *Anselm as Author*, s. 58-59.

²⁶¹ Tamtéž, s. 40-56. Sharpe prostřednictvím analýzy dospívá k určení období, v nichž každé z těchto děl vzniklo. Během druhého exilu se pak autor věnoval psaní dopisů věnovaných církevním záležitostem, ale i šíření kopií vlastních prací.

status legáta pro Anglii se stejným rozsahem pravomocí, jakému se dříve těšil Lanfranc.²⁶² Novým cílem jeho cesty se stal Lyon. Arcibiskup Hugues jej přivítal jako váženého hosta a Anselm se zde ujal řady liturgických a administrativních úkolů, jež mu jeho přítel svěřil.²⁶³

I po odchodu metropolitů do exilu pokračoval Vilém II. v agresivní proticírkevní kampani. Po zisku Normandie obrátil svoji pozornost nejprve k mezinárodní politice a francouzským územím Maine a Vexin,²⁶⁴ jež si nárokoval, přičemž prvně jmenované se mu podařilo dobýt. Později nás však Eadmer zpravuje o celé řadě hříchů, jichž se král dopustil, prý například pomáhal Židům vyhnout se konverzi či zpochybnil Boží soud. Nechal si předvolat padesát Angličanů, křivě je obvinil ze zabití a snědení svého jelena a přinutil je podstoupit ordál horkým železem. Přestože zkoušku přečkali nezraněni, čímž byla prokázána jejich nevina, panovník se jim vysmál, že Bůh není spravedlivý soudce a v budoucnu se všichni budou za své skutky zodpovídat pouze jemu.²⁶⁵

Kronikář z Malmesbury komentuje události z odlišného hlediska a cituje záznamy z Anglosaské kroniky. Neinformuje tedy čtenáře o Vilémových skutcích, ale podává naopak výčet starších proroctví věštících zkázu. Zároveň se žádný z obou zmíněných autorů přímo nevyjadřuje k panovníkově mohutné a velmi úspěšné vojenské kampani z let 1097–1100 za znovuoobnovení a rozšíření říše vybudované jeho otcem, jejíhož konce se nedožil, neboť zemřel v průběhu příprav na tažení do Akvitánie. William z Malmesbury nicméně zdůrazňuje, že veškerá vladařova tehdejší činnost byla posvěcena Bohem.²⁶⁶ Vskutku se zdá, že se nacházel na vrcholu moci, neboť se mu s pomocí hrabat z Chesteru a Shrewsbury podařilo získat i Wales a na jaře roku 1099 ve Westminsterském opatství skotský král Edgar veřejně demonstroval svoji podřízenost anglické koruně. Svými rozměry tak ovládané území alespoň formálně předčilo panství Viléma I. Vladařův náhlý skon se proto jevil mnoha pozdějším autorům podezřele, neboť existovaly skupiny, které z něho mohly profitovat.

Jednoznačné důkazy označující viníka ovšem chybí. Prameny tudíž nemohou podpořit ani spekulace, dle nichž stál za úmrtím Jindřich, bratr zesnulého. Papež Paschal II., jenž usedl na Svatý stolec roku 1099 po Urbanovi II., v dopisech naznačuje, že Dobyvatelův čtvrtý syn neměl s královým odchodem nic společného. Panovník byl prý sražen z vůle Nejvyššího, aby jej mohl nahradit zbožnější nástupce, jenž měl dříve několik možností zbavit se nepohodlného

---

²⁶² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 214.

²⁶³ EADMER, *Vita Sancti Anselmi*, s. 116-117; EADMER, *Historia Novorum*, s. 114.

²⁶⁴ Velmi podrobně se Vilémově kampani věnuje Frank Barlow, viz BARLOW, *William Rufus*, s. 377-418.

²⁶⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 99-102.

²⁶⁶ William z Malmesbury, *Gesta pontificum Anglorum*, vol. 1, s. 142-143.

sourozence, přesto tak ale neučinil.²⁶⁷ Vilém II. tedy zemřel svobodný a bezdětný a Jindřich měl cestu na trůn volnou.

---

²⁶⁷ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 224. Dopis Paschala Jindřichovi.

6. Politika kompromisu aneb vláda Jindřicha I.

6.1 Portrét nového panovníka a jeho sňatek s Matyldou Skotskou

Anselmova pozice se před Vilémovou smrtí zdála beznadějná, nyní se však všechno změnilo. Ihned po bratrově skonu se Jindřich vypravil do Winchesteru, kde se zmocnil královské pokladnice, a s pomocí předních velmožů Roberta z Meulanu a Henryho z Beaumontu zahájil přípravy na svoji korunovaci. V daném okamžiku tedy zareagoval velmi pohotově a projevil vynikající orientaci v anglo-normandské politice. Na jeho straně stálo též štěstí, neboť nejstarší Dobyvatelův syn, vévoda Robert II., se stále navracel ze Svaté země, kam odešel v rámci první křížové výpravy.

Lví podíl na Jindřichově úspěchu musíme připsat poradcům. Kromě obou výše zmíněných magnátů, především pak Meulana, který sloužil již Vilémovi II., jemuž dopomohl ke značným územním i majetkovým ziskům, zmiňuje Orderik hraběte Hughha z Chesteru, Rogera Bigoda z Norfolku a Richarda z Redversu.²⁶⁸ Kronikář z Malmesbury doplňuje výčet o Roberta Fitzhamona.²⁶⁹ Mnozí z nich doprovázeli budoucího panovníka po několik let, případně mu byli již od mládí věrnými společníky jako v případě Chestera a Redverse.²⁷⁰

Londýnský biskup Maurice korunoval Jindřicha 5. srpna 1100 ve Westminsteru a nový panovník okamžitě vydal listinu, kterou potvrdil práva a zvyklosti z dob vlády Eduarda III. Vyznavače a svého otce Dobyvatele. Zavázal se napravit určité křivdy, jichž se na trůnu dopustil jeho bratr, především zneužívání církve a jejích majetků.²⁷¹ Dle kronikáře z Malmesbury byly obzvláště zdůrazněny body, jež předtím Vilém II. uvedl ve vlastní korunovační chartě. Po zákazu nezákonných praktik zavedených předchozím vladařem a jeho zmocněncem Ranulfem Flambardem slíbil Jindřich I. zrušení některých povinných plateb, osvobození zajatců a obnovení starobyklých práv v plné míře, což také stvrdil přísahou vlastní i svých mužů.²⁷²

Nastupující král vskutku potřeboval veškerou pomoc, jíž se mu mohlo dostat, a proto „spěšně poslal pro Anselma,“²⁷³ jehož případná podpora by rozvířila nejednu pochybnost.

---

²⁶⁸ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 5, s. 298.

²⁶⁹ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 716-717.

²⁷⁰ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 4, s. 220.

²⁷¹ JOHNSON, Charles, DAVIS, Henry W. C., WHITWELL, Robert J. (eds.). *Regesta regum Anglo-Normannorum, 1066-1154. Volume 2, Regesta Henrici primi, 1100-1135*. Oxford: Clarendon Press, 1956, s. 305.

²⁷² William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 714-715.

²⁷³ Tamtéž, s. 714-715.

Jedním z klíčových problémů se totiž okamžitě ukázala být skutečnost, že Anglii chyběl arcibiskup. Canterburský hierarcha dlel v exilu a katedra v Yorku zela prázdnotou, nového panovníka musel tudíž korunovat londýnský episkop, jenž byl požádán, aby se v okamžiku nouze této povinnosti ujal. Souběžně Jindřich poslal rodákovi z Aosty dopis, v němž se omlouval za tuto nezbytnost a uzmutí práva, jež náleželo pouze jemu coby primasovi. Požádal ho, aby se vrátil na Ostrovy „*jako otec všech lidí Anglie, i mě, tvého syna, [...] tak rychle, jak jen budeš moci.*“²⁷⁴ Kromě závazků uvedených v nástupnické listině²⁷⁵ mu slíbil navrácení privilegií, jež vyplývala z jeho úřadu, přičemž jej nabádal k návratu přes Wissant v Pas-de-Calais a nikoli přes Normandii, neboť v zemi vládly nepokoje. Jak nás však zpravil Eadmer, Anselm byl již na cestě, neboť dříve obdržel list z Canterbury.²⁷⁶

Brzy se ukázalo, že problémy, jež v době předchozího panovníka vyvrcholily až odchodem preláta do exilu, zůstaly prakticky stejné. Změnil se však jejich charakter a pozice protihráčů. Vilém II. byl spíše přímý a občas i neomalený ve svých prohlášeních a opatřeních, neboť se těšil značné moci a vlivu, a o vládu se nehodlal s nikým dělit, pokud jej k tomu okolnosti nepřinutily. Znal teorie, jimiž se Lanfranc i rodák z Aosty chtěli nechat vést při výkonu svých funkcí, a věděl, že pokud by ustoupil jejich vůli, musel by se s nimi o řízení země dělit. Také Jindřich by zajisté raději kraloval sám,²⁷⁷ nicméně ve své situaci si nemohl dovolit klást podmínky. Pretendent trůnu Robert II. se pomalu vracel domů a on potřeboval primasovu podporu. Velká část nobility by totiž uvítala nástupnictví nejstaršího z Dobyvatelových synů, neboť by mohl okamžitě zajistit spojení Anglie a Normandie v jeden státní celek. Sjednocení se řada baronů ostatně snažila dosáhnout a následně je udržet již od časů Viléma I., neboť vlastnila majetky na obou stranách Lamanšského průlivu.

Podobně, jako se kdysi podařilo Lanfrancovi a Jindřichovu otci vytvořit právní fikci, dle níž byl první král z normanské dynastie přímým dědicem svého bratrance Eduarda III. Vyznavače a jeho lidé následníky svých anglosaských předků,²⁷⁸ se autoři tehdejších kronikářských děl v čele s Eadmerem tvrdě opřeli do Viléma II. Obvinili jej z homosexuality, ateismu či šílenství a následně se zaměřili i na Roberta II. Především Orderik Vital v něm

---

²⁷⁴ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 212.

²⁷⁵ Kopie korunovační listiny vydané 5. srpna 1100 v den nástupu byly rozeslány po království, je tudíž možné, že jednu adresovali přímo Anselmovi do exilu.

²⁷⁶ EADMER, *Historia Novorum*, s. 118.

²⁷⁷ Po Anselmově smrti, kdy se nacházel v mnohem výhodnější a jistější pozici, ponechal Jindřich canterburský stolec po čtyři roky neobsazený. Napodobil tak svého bratra Viléma II., ač církev nevykořisťoval jako on, ale pověřil Ralpa d'Escures její správou.

²⁷⁸ O této fikci blíže pojednává publikace GARNETT, George. *Conquered England: Kingship, Succession, and Tenure, 1066–1166*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

spatřoval slabocha, který svými ústupky baronům ohrožoval církev.²⁷⁹ Řada soudobých i pozdějších autorů snad s výjimkou Williama z Malmesbury převzala jak nelichotivý a mnoha obviněními poskvrněný obraz ryšavého krále, tak svědectví o nekompetentním vévodovi neschopném zajistit pořádek.²⁸⁰ První z mužů se jim zdál přehnaně mocný, druhý příliš slabý. Pouze Jindřich se dokázal ctnostmi vyrovnat svému otci. Tyto příkré soudy jsou poněkud mladšího data, přesto vycházejí z názorů zmíněných kronikářů, kteří negativní kritikou často nešetřili.

Nový vladař vděčil za svoji dobrou pověst nejen vlastní inteligenci, důvtipu a schopnostem, ale též ochotě dohodnout se s canterburským metropolitou. V praxi, ač mnohdy pouze na oko, přistoupil na jeho teorii společné správy, kdy král vládne právem a svrchovaností, tedy *imperiem*, a arcibiskup božskou doktrínou a učením, *magisteriem*.²⁸¹ Takřka celý Anselmův pontifikát za Jindřichova panování je definován politikou kompromisu a obezřetnými tahy obou hráčů.

Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole, Vilém I. s manželkou Matyldou Flanderskou věnovali výchově svých dětí mimořádnou pozornost.²⁸² Nastupující panovník a nejmladší z jejich synů obdržel prý „vzdělání hodné prince“ a „trůn se mu zdál být předurčen.“²⁸³ Kronikář z Malmesbury jej považoval za jednoho z Platónových králů-filozofů, jenž si díky humanitnímu vzdělání a znalosti latiny již v nízkém věku uvědomil své vysoké šance usednout na trůn.²⁸⁴ Skvělou budoucnost mu prý předpovídal též jeho otec. Nabízí se domněnka, že si jej představoval i coby vládce Anglie.²⁸⁵ Ovšem vzhledem k Jindřichovu nízkému věku teprve 19 let v době Dobyvatelova úmrtí či značným nadějím, jež do Viléma II. vkládal Lanfranc, k tomu nedošlo dříve než v roce 1100. Učenec z Pavie pravděpodobně vychoval i nejmladšího z králových synů, jelikož si lze jen těžko představit, že by tak důležitý úkol mohl být svěřen někomu jinému.

---

²⁷⁹ Roberta II. obvinil ze slabosti, jež prý byla příčinou rozpadu klášterních komunit v Normandii a neustálého porušování zákonů zavedených jeho otcem, viz CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 6, s. 284-286. Jindřich je tudíž logicky zobrazen jako spravedlivý vladař a zachránce normandské církve, viz tamtéž, s. 40-44. Nový, smířlivější obraz Roberta II. podává publikace AIRD, *Robert Curthose, Duke of Normandy, c. 1050-1134*.

²⁸⁰ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 270.

²⁸¹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 37.

²⁸² GREEN, *Henry I: King of England and Duke of Normandy*, s. 22. Autorka zmiňuje, že Robert II. měl vychovatele a Adéla, pozdější hraběnka z Blois, dokonce uměla číst, viz tamtéž, s. 11. Cecílii, z níž se stala abatýše v La Trinité v Caen, podle všeho vzdělával sám Lanfranc, který poslal žalmy i nejmladší z Dobyvatelových dcer, Alici. To by mohlo naznačovat, že se též podílel na její výuce či že byla alespoň částečně gramotná, viz ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 10.

²⁸³ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 708-711.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 708-711.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 708-711.

K Jindřichovi vázal těsný a snad i přátelský vztah benediktina Bosa, opata v Bec v letech 1124–1136, jehož kdysi vyučoval sám Anselm.²⁸⁶ S ním také dotyčný mnich strávil asi tři roky v prvním exilu za vlády Viléma II. a doprovázel jej také později v době Jindřichova panování, kdy žil jistou dobu v Anglii.²⁸⁷ I z tohoto zajímavého pouta mezi dvěma muži z odlišných stupňů společenského žebříčku lze usuzovat, že nový vladař znal principy a tradice *orda Beccensis* a snad k nim měl i citově blízko, případně se mu mohlo dostat vzdělání přímo v Canterbury. Vědomosti, které během svého studia nasbíral, mu dle kronikáře z Malmesbury pomáhaly dobře spravovat zemi, přičemž lidem „ponechával volnější opatř.“²⁸⁸ Na skutečnost, že měl k tomuto učení blízko, kromě jiného poukazuje, že duchovní vzeší ze školy v Bec postupně zaplnili téměř všechna opatská a některá biskupská místa v Anglii. Zde se však na druhou stranu mohlo jednat o ústupek Anselmově autoritě.

Metropolita připlul na ostrov v době, kdy se nový král připravoval čelit první krizi. Jeho starší bratr Robert II., jenž se po dlouhých letech vrátil domů z první křížové výpravy, chystal invazi do Anglie, jak později uvidíme. Podle zpráv Williama z Malmesbury však Jindřich nejprve pojal za manželku Matyldu,²⁸⁹ tehdy známou pod jménem Edita, dceru skotského panovníka Malcolma III., jež vyrůstala v opatství Romsey pod poručnictvím své tety Kristýny. Sama budoucí královna požádala Anselma, aby se osobně postaral o příslušné obřady,²⁹⁰ k nimž se ještě vrátíme.

Jednalo se o vzdělanou ženu,²⁹¹ příbuznou Eduarda III. Vyznavače, anglosaského vladaře Edmunda II. Železobokého a přímou dědičku Alfréda Velikého.²⁹² V předchozí kapitole jsem zmínil, že se o její ruku s vysokou pravděpodobností ucházel i Vilém II., ještě když přebývala ve Wiltonu, avšak ze strachu z jejího znásilnění ji abatyše skryla pod závoj. Později princezna vypověděla, že si strhla roušku a v hněvu ji zašlapala, neboť se nikdy nechtěla uzavřít před světem. Když se pokusila konvent opustit a vdát se za hraběte Alana z Richmondu, Anselm spěšně napsal dopis biskupu Osmundovi ze Salisbury, aby ji přinutil vrátit se zpět.²⁹³ Již dříve poslal dva podobné listy Gunhildě, dceři Harolda II. Godwinsona, padlého v bitvě u Hastingsu, v nichž ji nabádal, aby upustila od úmyslu vdát se a raději opět navlékla řeholní šat. Rodák z Aosty v obou případech hájil státní zájem. Odrazoval ženy

²⁸⁶ VAUGHN, *The Abbey of Bec*, s. 127.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 127.

²⁸⁸ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 710-711.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 714-715.

²⁹⁰ HOLLISTER, *Henry I.*, s. 127; EADMER, *Historia Novorum*, s. 121-126.

²⁹¹ Svědčí o tom dopisy, jež si vyměnila s Anselmem, viz ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 243, 288.

²⁹² O Matyldě vznikla vynikající monografie, viz HUNNEYCUTT, *Matilda of Scotland*. O jejím vztahu s Anselmem pojednává i Sally Vaughn, viz VAUGHN, *St. Anselm and the Handmaidens of God*.

²⁹³ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 177.

od sňatku, neboť kdokoli by pojal za manželku jednu z nich, mohl by vznést nárok na trůn ve prospěch svých potomků či později případně pro sebe ze statutu jejich ochránce.²⁹⁴

Avšak dle Matyldiných vlastních slov prý její otec nikdy neměl v úmyslu ponechat ji po celý život v klášteře.²⁹⁵ Malcolm III. dříve uvažoval o jejím provdání za Viléma II., který se v předvečer své smrti ocitl na vrcholu kariéry. Nakonec však tato vynikající partie připadla jeho mladšímu bratrovi, čímž došlo k posílení Jindřichovy prestiže a spojení se starou anglickou královskou dynastií.

Dcera zesnulého skotského panovníka tedy požádala Anselma, aby se postaral o sňatek a její následnou korunovaci.²⁹⁶ Ať už jej prosila proto, že byla do svého nastávajícího zamilovaná, jak předpokládá Hollister,²⁹⁷ nebo z důvodu nesporných politických výhod, jež měl jim oběma svazek přinést, metropolita se potýkal s jedním zásadním problémem. Dříve se totiž zasadil o její setrvání v konventu ve Wiltonu. Proto nyní ustoupil stranou a rozhodnutí o jejím osudu svěřil sněmu biskupů, opatů a velmožů, přičemž debat a hlasování se sám neúčastnil. Pověřenci vyslaní do kláštera mu oznámili, že nesložila náboženské sliby. Sněm poté souhlasil s manželstvím na základě Lanfrancova dopisu Gundulfovi z Rochesteru, v němž prelát konstatoval, že ženy, jež se nijak formálně nevyjádřily ke svému životu za zdmi kláštera, mohou být zcela legálně propuštěny.²⁹⁸ Anselm evidentně nechtěl sám učinit takto závažné rozhodnutí, jímž mohl překročit své pravomoci. Přesto jeho činy svědčí o skutečnosti, že se snažil dobrat pravdy podobným způsobem jako před mnoha lety v případě sv. Ælfheaha a zodpovědně vycházel ze svého pojednání *De Veritate*.

Svatba se odehrála 11. listopadu 1100. Rodák z Aosty provedl nezbytné obřady a Matyldu sám korunoval. Jak jsem již zmínil ve čtvrté kapitole, je zde možnost, že metropolita poté rozšířil svoji teorii o spoluvládě na další osobu, královnu, již postavil na roveň panovníkovi a arcibiskupovi. Vytvořil by tak pomyslný triumvirát, čímž by tuto vzdělanou ženu de facto přijal za partnerku při správě země.²⁹⁹ Nutno však zdůraznit, že se pohybujeme na poli pouhých spekulací, neboť kromě vřelé korespondence mezi ní a hierarchou neexistují dostatečné důkazy, že by Matyldě kdy přiznal takovéto pravomoci.

---

²⁹⁴ Již v předchozí kapitole jsem zmínil, že měl Anselm podíl na tom, že pokus Viléma II. oženit se v roce 1094 s Editou či, chcete-li, Matyldou ztroskotal. Tehdy spolu ještě vedli arcibiskup a král spor, tudíž vzpurný prelát využil potenciální svazek, aby vladaře znevýhodnil.

²⁹⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 121-125.

²⁹⁶ HOLLISTER, *Henry I.*, s. 127; EADMER, *Historia Novorum*, s. 121-126.

²⁹⁷ HOLLISTER, *Henry I.*, s. 127.

²⁹⁸ LANFRANC, ep. 53.

²⁹⁹ Blíže o Anselmově politickém vztahu ke královně v publikaci: VAUGHN, *St. Anselm and the Handmaidens of God*.

6.2 Spor o investituru

Ačkoli Anselm ve výsledku plně podpořil Jindřichovo manželství, odmítl mu složit slib věrnosti a přijmout od něho investituru. Nový vladař byl zajisté překvapen jeho odmítavým postojem, neboť v případě Viléma II. s oběma kroky souhlasil. Situace se však během let změnila, neboť Urban II. v roce 1099 na vánoční synodě v Římě, kde byl metropolita osobně přítomen, exkomunikoval všechny laiky, kteří uvedli ve svých zemích duchovní do jejich úřadů, kleriky, jež od nich tuto investituru přijali nebo jim složili přísahu věrnosti, a biskupy, kteří tyto duchovní osoby konsekrovali.³⁰⁰ Eadmer konstatuje, že Jindřich se po Anselmově oznámení cítil, „jako by ztratil polovinu ze své suverenity.“³⁰¹ Prelát mu dále oznámil, že si nedokáže představit svůj pobyt v Anglii jako plodný, pokud král nepřijme papežské zákazy. Dle životopisce se panovník obával, že by mohl přejít na stranu Roberta II. a vložit mu na hlavu korunu.³⁰² Jelikož rodák z Aosty takto dosud neučinil v Jindřichově případě, nejevil se tento scénář jako nepravděpodobný.

Král a jeho poradci se rozhodli odložit záležitost s investiturou a dohodli s metropolitou příměří až do dubna 1101 s tím, že do té doby vladař neuvede do úřadu žádného klerika ani od něho nebude vyžadovat slib věrnosti. Během smlouveného období měl být též Anselm znovu nastolen do funkce se všemi náležitými poctami. Arcibiskup soucítily s panovníkovou nelehkou pozicí a slíbil poslat dopis do Říma, v němž požádá Paschala II. o vydání dekretu a změnu zpět na někdejší zaběhlou praxi,³⁰³ jak také učinil.

William z Malmesbury napsal, že se již předtím v září 1100 Robert II. vrátil do Normandie, načež se na jeho stranu přidali téměř všichni angličtí velmoži včetně těch, kteří dříve složili slib Jindřichovi.³⁰⁴ Vévoda adresoval papeži stížnost, že se jeho mladší bratr nezákonně zmocnil trůnu.³⁰⁵ Posléze v únoru 1101 uprchl z Toweru Ranulf Flambard a přidal se na Robertovu stranu, načež pod jeho praporem začal okamžitě shromažďovat muže.³⁰⁶ Panovník poté s Anselmovou asistencí obnovil svůj korunovační slib, že bude vládnout spravedlivě a dodržovat všechny zákony,³⁰⁷ a rozeslal zemí dopisy, v nichž od baronů žádal

---

³⁰⁰ EADMER, *Historia Novorum*, s. 112-114.

³⁰¹ Tamtéž, s. 120.

³⁰² Tamtéž, s. 120.

³⁰³ Tamtéž, s. 120-121.

³⁰⁴ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 716-717.

³⁰⁵ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 5, s. 300, 306-308.

³⁰⁶ Hollister velmi vtipně popisuje Ranulfův útěk, viz HOLLISTER, *Henry I.*, s. 133-134.

³⁰⁷ EADMER, *Historia Novorum*, s. 126.

složení přísahy bránit zemi. Jim měli zase přísahat jejich vazalové a přijít jim na pomoc, bude-li potřeba.³⁰⁸

V srpnu 1101 se dle kronikáře z Malmesbury vylodil vévoda v Portsmouthu, zatímco se velitelé Jindřichových sil rozprchli. Canterburský metropolita i ostatní biskupové nadále podporovali panovníka³⁰⁹ a sám rodák z Aosty prý, jak píše Eadmer, „*tábořil v poli se svými muži*.“³¹⁰ Zůstal prý jediným člověkem, jemuž mohl král důvěřovat, a podařilo se mu dokonce přemluvit některé barony, aby zůstali na vladařově straně. Na oplátku Jindřich Anselmovi slíbil, že mu „*přenechá správu celé křesťanské církve v Anglii a bude se vždy řídit dekrety a příkazy apoštolského stolce*.“³¹¹ Takto ujištěn shromáždil hierarcha muže, načež k nim důrazně promluvil a připomenul jim, že „*budou zatraceni před tváří Boží, pokud zradí víru ve svého panovníka*“,“³¹² a oni jeho hlas uposlechli. Dle životopisce by Jindřich ztratil trůn, nebýt metropolitovy věrnosti a odhodlání.³¹³ Hrabě z Meulanu prý raději doporučoval přislíbit rebelům Londýn či York, pokud by to bylo nezbytné k získání jejich loajality. V případě vítězství by poté snadno vzal svá slova zpět.³¹⁴ Jak nás o událostech zpravil Eadmer, k tomuto řešení se Jindřich nejspíš neuchýlil. Anselm nakonec pohrozil vévodovi exkomunikací, pokud svá vojska nestáhne, v důsledku čehož Robert II. skutečně uzavřel s bratrem mír.³¹⁵

Z Říma se však vrátili poslové se zprávou, že papež nesouhlasí s metropolitovým návrhem a dekrety zakazující laickou investituru a skládání slibů kleriky nadále zůstávají v platnosti. Král posléze předvolal canterburského arcibiskupa ke dvoru. Žádal od něho věrnost jako od jednoho ze svých lordů a vysvěcení duchovních, jež uvedl do úřadu, v opačném případě měl opustit Anglii. Hierarcha odcházel od Jindřicha s těžkým srdcem, ale brzy nato jej zastihla další nabídka k příměří. Oba muži se dohodli, že Paschalovi II. opět pošlou prosbu o odvolání dekretu, jinak hrozilo Anselmovo vyhnání ze země a vyhlášení nezávislosti anglické církve na Římu. Zdá se, že sám rodák z Aosty příliš nesouhlasil s papežským nařízením. Mnohem důležitější pro něho evidentně byla spoluvláda s královským párem a nastolení řádu dle tradic a učení *orda Beccensis*.³¹⁶

V odpovědi náměstek Kristův podruhé žádost zamítl, avšak udělil metropolitovi jiné privilegium: „*Potvrzujeme ti primát [...] v plné a nezmenšené míře, jak jej drželi i tvoji*

³⁰⁸ HOLLISTER, *Henry I.*, s. 136-137.

³⁰⁹ William z Malmesbury, *Gesta regum Anglorum*, vol. 1, s. 716-717.

³¹⁰ EADMER, *Historia Novorum*, s. 127.

³¹¹ Tamtéž, s. 127.

³¹² Tamtéž, s. 127.

³¹³ Tamtéž, s. 127.

³¹⁴ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 5, s. 316.

³¹⁵ EADMER, *Historia Novorum*, s. 128.

³¹⁶ Podrobněji tento argument rozepisuje Sally Vaughn, viz VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*.

*předchůdci, a tobě osobně udělujeme toto dodatečné privilegium, že [...] nadále budeš podléhat pouze našemu vlastnímu soudu a již nikdy žádnému legátovi.*³¹⁷ Získal tedy postavení, po němž toužil. Po příjezdu posílů byl obsah korespondence adresované Anselmovi oznámen veřejně, zatímco Jindřich svůj list držel v tajnosti. Jeden z pověřenců, který se vrátil z Říma, prý králi soukromě sdělil, že papež ho nijak nepotrestá, pokud bude udělovat klerikům investituru, avšak musí se jinak chovat jako dobrý křesťan a držet církev v úctě. V dopise svůj souhlas neuvedl, aby si takto nezačali počínat i angličtí baroni.

Následně se rozpoutala debata o váze vysloveného a napsaného. Balduin z Bec, jehož vyslal do Říma rodák z Aosty, se ohradil proti svědectví králových pověřenců, jimiž byli tři episkopové.³¹⁸ Anselm se zdráhal obvinít kohokoli ze lži, neboť zde stálo slovo proti slovu, navíc oba tábory hájili představitelé církve. Jindřich tedy opět žádal jeho věrnost a konsekraci prelátů, jež hodlal investovat, načež uvedl do úřadu dva biskupy, svého kancléře Rogera na stolec v Salisbury a jiného muže téhož jména do Herefordu.

Právě když se zdálo, že panovník se stal vítězem táhlého sporu, předsedal canterburský hierarcha v roce 1102 generální synodě biskupů a opatů celého království v kostele sv. Petra v Londýně. Církevní sněm podobného rozsahu, jak zmínil sám metropolita, se nekonal po mnoho let. Byla vydána legislativa proti simonii, ženatým kněžím, odívání, vlastnictví řeholníků a mnichů a dalším nešvarům, jak přítomní diskutované záležitosti též nazývali.³¹⁹ Klíčovým se jeví zjištění, že Jindřich Anselmovi daroval synodu, po níž prelát tak dlouho toužil a kterou se neúspěšně pokoušel prosadit za vlády Viléma II. V tomto okamžiku spolu oba muži spolupracovali.

Metropolita však nadále odmítal světit nové preláty investované laikem, proto panovník instruoval arcibiskupa Gerarda z Yorku, aby se této činnosti ujal na jeho místě. Roger z Herefordu krátce po svém nástupu do úřadu zemřel a jistý Reinelm, jenž byl vybrán, aby usedl na jeho místo, Jindřichovi po obřadu teatrálně vrátil obdrženou berlu a prsten, načež jej vykázali ze dvora. Poté se přistoupilo ke konsekraci dvou dalších, Williama z Winchesteru a Rogera ze Salisbury. Když přišla řada na prvního jmenovaného, ten „*se v hrůze stáhl zpět a raději zvolil konfiskaci všech svých majetků.*“³²⁰ Přihlízející dav údivem vykřikl a ceremonie byla přerušena. Dotyčný prelát byl zbaven veškerého vlastnictví a vyhnán z království.

---

³¹⁷ EADMER, *Historia Novorum*, s. 135-137.

³¹⁸ Tamtéž, s. 137-138.

³¹⁹ Pro plný výčet viz tamtéž, s. 141-144.

³²⁰ Tamtéž, s. 145-146.

6.3 Dobyť Normandie a poslední roky Anselmova života

Takto ještě po několik měsíců pokračovaly spory, jež oba muži vedli spíše prostřednictvím svých věrných. Tehdy přišel dopis z Říma adresovaný Anselmovi, který mu však Jindřich zakázal otevřít navzdory naléhání, že by mohl obsahovat vyhovění ve věci laické investitury. Naléhal na rodáka z Aosty, aby se vypravil za papežem a vrátil anglickému trůnu práva, jimž se dříve těšil.

O Velikonocích roku 1103 se rozhodl na přání krále, baronů i kleriků do Itálie skutečně odejít, ovšem tentokrát dobrovolně, ba s královým požehnáním. List, jenž obdržel od náměstka Kristova, ponechával neotevřený, neboť nechtěl porušit pečeť, aby nemohla být zpochybněna jeho autenticita. Zároveň tušil, že nepřináší dobré zprávy, a obával se, že Paschal II. jeho prostřednictvím exkomunikoval některé vlivné osobnosti ostrovní politiky.³²¹ Na cestu se vydal 27. dubna 1103, putoval přes Wissant a zastavil se i v Bec, kde si konečně přečetl papežův dopis. Jak předvídal, kromě zákazu laické investitury a slibů věrnosti kleriků světským osobám skutečně uváděl i exkomunikace několika významných figur.³²²

V Římě zůstával nejvyšší pontifik neoblomný, Anselm se proto okamžitě chystal opustit Věčné město s nepořízenou. Králův zmocněnec William Warelwast jej však od zbrklého odchodu odrazoval. Tvrdil, že ho Jindřich nechá vyhnat, pokud se nyní vrátí.

Rodák z Aosty jej uposlechl, a tak začal jeho druhý exil. Během něho si s králem a dalšími významnými osobnostmi té doby vyměnil několik desítek dopisů, v nichž se přeli především o své pravomoci, případně příležitostně diskutovali další politická témata.³²³ Do čilé korespondence se zapojila mimo jiné Matylda Skotská, Paschal II., řada anglických duchovních jako Gundulf z Rochesteru, který byl pověřen správou Canterbury a arcibiskupových statků po dobu prelátovy nepřítomnosti, a Jindřichovi přívrženci, mezi nimiž nechyběl ani Gerard z Yorku.³²⁴ Ani jedna z participujících stran nehodlala slevit ze svých požadavků, přičemž králova v zásadě žádala laickou investituru, zatímco druhá odmítala vzepřít se autoritě papeže, případně hájila nezávislost církve na světské moci.

V létě 1104 panovník shromáždil vojsko a vylodil se v Normandii, aby opět vytvořil jednotnou říši a ztrestal vzpurného bratra. Přivítal jej Robert z Meulanu, jenž pro něho získal

---

³²¹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 146-149.

³²² Tamtéž, s. 149.

³²³ Korespondenci s Jindřichem I. přibližuje Sally Vaughn, viz VAUGHN, *St. Anselm and the Handmaidens of God*, s. 54-57.

³²⁴ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 265-308.

podporu v Anjou a u francouzského dvora.³²⁵ Orderik dosvědčuje, že se nyní mnoho baronů, „kteří od Jindřicha obdrželi majetky, již přidalo se svými vazaly na jeho stranu a bylo ochotných jít se za něho bit.“³²⁶ S podporou hraběte z Maine, vévody z Bretaně, Geoffreye z Anjou zvaného Martel a Roberta Flanderského pronikl až k Domfrontu a přeplavil se přes tamní kanál, kde konfrontoval svého bratra a obvinil jej ze vzpoury,³²⁷ načež mu vzpurný vévoda předal vládu nad Evreux.

V březnu 1105 exkomunikoval Paschal II. králova důvěrníka hraběte z Meulanu, neboť panovníkovi doporučoval „bojovat s římskou církví,“³²⁸ spolu s dalšími nejmenovanými poradci a všemi preláty, jež Jindřich investoval. Anselm však viděl zbytečnost tohoto činu, neboť král se nacházel uprostřed úspěšného tažení a neodpověděl ani na žádnou z jeho vlastních žádostí, v nichž jej prosil o navrácení majetku.³²⁹ Došel k závěru, že od papeže se žádné pomoci nedočká, neboť korespondence v tomto případě nic nevyřeší, a osobně se vypravil za panovníkem do Normandie, aby ho exkomunikoval.³³⁰

Cestou jej v Charité-sur-Loire zastihl posel se zprávou, že Jindřichova oblíbená sestra Adéla je vážně nemocná a žádá si Anselmovu útěchu. Avšak po svém příchodu do Blois dotyčnou našel zcela v pořádku.³³¹ Přesto se zde zdržel několik týdnů. Hraběnka mezitím stačila oznámit bratrovi, že se jej prelát chystá vyloučit z církevního společenství. Král obratem odpověděl, že je svolný k ústupkům, pokud se s ním metropolita setká v L'Aigle. Jeho vojenské tažení se totiž zkomplikovalo u Falaise, kde Elias z Maine opustil jeho armádu.³³² Eadmer k tomu dodává, že se po hrozbě rodáka z Aosty prý mnoho baronů od panovníka odvrátilo.³³³

V dopise Hughovi z Lyonu Anselm oznamuje, že král v L'Aigle přislíbil, že se vzdá investitury, pokud bude moci přijímat od duchovních slib věrnosti.³³⁴ Kompromis byl, zdá se, přijat, neboť Paschal II. potichu stáhl zákaz skládání tohoto slibu, jak vyplývá z jeho absence v soudobé legislativě vzešlé z papežských synod.

Metropolita se vrátil do úřadu, ale zároveň si uvědomoval, že překročil své pravomoci, neboť dojednávání takovýchto kompromisů spadalo výhradně do kompetence náměstka

---

³²⁵ Tamtéž, s. 250-252.

³²⁶ CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 6, s. 14-36.

³²⁷ Tamtéž, vol. 6, s. 56-58.

³²⁸ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 353.

³²⁹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 163-164.

³³⁰ VAUGHN, *Anselm of Bec and Robert of Meulan*, s. 289.

³³¹ EADMER, *Historia Novorum*, s. 164.

³³² CHIBNALL, *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, vol. 6, s. 78.

³³³ EADMER, *Historia Novorum*, s. 166.

³³⁴ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 389.

Kristova. Za své jednání se římskému biskupovi omluvil v dopise, v němž přiznal veškeré zásluhy na uklidnění napjaté situace jemu, neboť o výsledku rozhodl jeho soud, zatímco sebe označil za pouhého pozorovatele.³³⁵ Jindřich nadále setrval v Normandii a Anselm se na jistou dobu usadil v Bec. Až na jaře 1106 potvrdil Paschal II. kompromisní řešení, na němž se obě strany dohodly.³³⁶ Napsal, že sám Bůh přesvědčil krále prostřednictvím arcibiskupových modliteb, aby uposlechl apoštolskou stolicí. Nejvyšší pontifik souhlasil s ústupkem a de facto se slibem věrnosti kněží laikům a později dokonce udělil prelátovi legátskou pravomoc nad Normandií.³³⁷ Anselm se z důvodu nemoci nadále zdržoval v mateřském klášteře.

28. září 1106 Jindřich získal Normandii a porazil svého bratra Roberta II. v bitvě u Tinchebray. Prohlásil, že za své vítězství vděčí Bohu,³³⁸ a metropolita jej za to v dopise pochválil.³³⁹ Po dlouhé době se takto otevřeně dva někdejší protivníci na něčem shodli.

Roku 1107 oba muži společně konali vítěznou synodu ve Westminsteru k oslavě jejich smíření a vladařova vítězství, kde dosazovali nové preláty na uprázdněná místa v Anglii i Normandii.³⁴⁰ Mniši z Bec tehdy stanuli v čele téměř každého kláštera. Ralph byl jmenován opatem v Battlu, Richard v Chesteru, Gilbert Crispin ve Westminsteru, Hugh v St. Augustine's v Canterbury a Ernulf v Peterborough.

Jak jsem již zmínil v předchozí kapitole, Anselm byl de facto též anglickým primasem. Přes nesporné úspěchy, jichž dosáhl v posledních letech života, se mu však nedařilo přivést k poslušnosti arcibiskupa z Yorku, který ze všech sil odmítal akceptovat svůj podřízený stav. Ačkoli sám Paschal II. nařídil Gerardovi přísahat poslušnost stolci v Canterbury, dotyčný neuposlechl. Ve stejné bitvě pokračoval i jeho nástupce v úřadu Thomas II. Těsně před vlastním skolem Anselm dokonce napsal Robertovi z Meulanu, svému někdejšímu protivníkovi a nyní spojenci, aby přivedl vzpurného hierarchu k rozumu.³⁴¹ Avšak všechny snahy vyšly nazmar. Ještě na smrtelné posteli mu vyhrožoval exkomunikací, avšak Thomas s vědomím, že primas již dlouho nepobude mezi živými, návštěvu starého metropolity odkládal a odkládal, až svoji hru dovedl do úspěšného konce.

Nikde v pramenech není zmíněno, že by po udělení papežského dispenzu král někdy požadoval od rodáka z Aosty slib věrnosti. Naplnila se tak touha po spoluvládě, o níž

---

³³⁵ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 388.

³³⁶ Tamtéž, ep. 397.

³³⁷ EADMER, *Historia Novorum*, s. 177, 180.

³³⁸ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 401.

³³⁹ Tamtéž, ep. 402.

³⁴⁰ EADMER, *Historia Novorum*, s. 186-187.

³⁴¹ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 467.

arcibiskup dlouho snil, jak sám přiznal opatu Helgotovi.³⁴² Panovník vnímal situaci podobně a v roce 1108 svěřil svého syna i celé království pod Anselmovu ochranu.³⁴³ V březnu 1109 krátce před prelátovou smrtí mu Jindřich slíbil toto: „*Budu rozhodovat o záležitostech dle tvé vůle a rady. Dal jsem to na vědomí našim zástupcům a pověřencům.*“³⁴⁴ Poslední tři roky života tedy prožil nikoli ve jhu, ale na úrovni krále coby jeho partner. Zemřel 21. dubna 1109.

---

³⁴² ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 407.

³⁴³ EADMER, *Historia Novorum*, s. 197.

³⁴⁴ ANSELM, *Opera Omnia*, ep. 461.

7. Závěr

Anselm se podle mého názoru projevil coby velmi zdatný politik a stal se důstojným protivníkem oběma králům, s nimiž se v průběhu svého pontifikátu setkával. Toto lze konstatovat ve vztahu ke starším pracím, především Southernovým publikacím, které ve světcovi viděly pouze hluboce duchovního člověka a mnicha. Rodák z Aosty tedy ze zmíněného hlediska projevil až překvapivou cílevědomost ve vztahu k panovníkovi i papeži. Nebál se klást si podmínky a důvtipně a pohotově argumentoval i pod tlakem okolností.

Pro analýzu a zhodnocení budoucí arcibiskupské kariéry se ukázalo jako zcela klíčové seznámení s jeho raným obdobím, konkrétně se studiem v Bec a přijetím tamního benediktinského učení a tradic. Normandii a později i Anglii považovali tamní mniši za své působiště. Již zakladatelé tzv. *orda Beccensis* zahájili církevní reformu s centrem v mateřském klášteře. Anselm se cítil být po celý život povinován tímto posláním. Ačkoli téměř s jistotou netoužil po světském panování a hmotných statcích, uvědomoval si nezbytnost reformy a rozsah vlastních schopností. Pravděpodobně tedy tušil, jak lze konstatovat, že byl vhodným kandidátem na pozici canterburského hierarchy.

Volba do vysokého úřadu jej přiměla velice důkladně přemýšlet o roli, kterou měl sehrát, především pod vlivem neblahých okolností, jež proces jeho nastolení doprovázely. Vypracoval proto vlastní teoretickou vizi primátu, o níž informují soudobí kronikáři i on sám ve svých dopisech.

V první fázi svého funkčního období se střetl s Vilémem II. neboli „divokým býkem,“ jak jej též nazýval. Nelichotivý obraz ryšavého krále, jak jej předložil především Eadmer a který přejímali i mnozí pozdější autoři, působí ve světle dalších soudobých pramenů poněkud nespravedlivě. Dobyvatelův syn zajisté vynikal divokou a přímou povahou a občas působil neomaleně, ale projevil se jako vynikající a neobyčejně úspěšný státník, též velice vzdělaný, a to samotným Anselmovým učitelem Lanfrancem, zakladatelem proslulé školy v Bec. Jak píše William z Malmesbury, za většinou jeho činů stál silný a promyšlený motiv, který jej poháněl, dokud nedosáhl svého cíle. Těsně před svým skolem vytvořil říši, jež rozměry překonala i panství jeho otce. Lze však předpokládat, že právě velikost držav, křivdy, jichž se na mnohých dopustil, a též porážky, které bezpočtu protivníků uštědřil, vedly k jeho předčasnému úmrtí. Ač dodnes není jasné, zda jeho skolem máme přičíst na vrub nešťastné

náhodě či cizímu úmyslu, smrt na honu v přítomnosti mnoha předních mužů anglo-normandského světa a průběhu příprav na tažení do Akvitánie se jeví jako příliš příhodná.

Nový metropolita však zažíval s prchlivým panovníkem perné chvíle. Již před nástupem do funkce tušil, že se do jisté míry může rozloučit s aplikací své dlouho připravované a promyšlené teorie o spoluvládě, tedy rozdělení správy mezi *imperium* a *magisterium*. Vilém II. neměl jakkoli v úmyslu sdílet trůn a autoritu s někým druhým a navíc toužil disponovat církevními majetky, jež by mohl dle potřeby rozdělit mezi své věrné, případně je upotřebit ve vyjednávaních. Tyto myšlenky do určité míry podporoval i králův přední rádce Robert z Meulanu. Přesto Anselm dokázal využít okolnosti ve svůj prospěch a několikrát se mu podařilo odvrátit katastrofu. Těžil jak se své popularity a proslulosti, které dokázal dobře zužitkovat, tak vzdělání a zkušeností. Navíc téměř po celou dobu Vilémovy vlády sužoval zemi nějaký menší spor či rebelie, které odváděly panovníkovu pozornost jinam.

Konflikt mezi oběma muži sice nakonec vyvrcholil až v nucený odchod metropolity do Itálie, nicméně, jak sám tušil, mohl dopadnout i hůře. V exilu se nakonec dočkal smrti krále, jenž v letech arcibiskupovy nepřítomnosti na anglické půdě rozšířil anglo-normandskou říši o mnoho držav.

Rázem se vše změnilo a rodák z Aosty byl povolán zpět, aby se ujal svých povinností na ostrově. Přivítal jej nový panovník, vystupováním zcela odlišný od prchlivého a přímého Viléma II. Jindřich byl mužem kompromisu. Vychováván jako nejmladší syn a s nejistou pozicí v době nástupu do čela země, nový vladař si nemohl klást podmínky. Zprvu prosazoval politiku ústupků a k Anselmovi jej pojil relativně dobrý vztah. Později se však ukázalo, že neshody s novým králem nebudou možná tak divoké jako s jeho předchůdcem, zato budou vyžadovat více trpělivosti a argumentačních schopností.

Mezi oba muže vrazil klín spor o investituru. Metropolita nemohl do jeho rukou složit slib věrnosti ani od něho přijmout investituru, neboť mu svazoval ruce výnos římské synody z roku 1099. Jindřich však od něho toto nadále vyžadoval, neboť se jednalo o jeho svrchované právo. Odnepaměti prý uváděl anglický panovník preláty do úřadů a nic se na tom nemělo měnit ani nyní. Vilémův nejmladší bratr byl však, jak jsem již zmínil, mužem kompromisu, tudíž své stanovisko několikrát zmírnil či odložil rozhodnutí v této věci, aby poté po uplynutí stanovené lhůty verdikt odložil znovu.

Domnívám se, že v tomto ohledu arcibiskup nehájil papežův zájem, nýbrž svůj vlastní, tedy konkrétně zájem anglické církve. Jednalo se o spor, v němž proti sobě stanuly tři strany,

král, canterburský metropolita a náměstek Kristův, kdy každý toužil prosadit svá vlastní práva a privilegia. Anselm byl přesvědčen o správnosti teorie spoluvlády a cesty *orda Beccensis*, pomocí nichž chtěl nastolit v zemi pořádek. Nepotřeboval mít v blízkosti papežského legáta, neboť si mohl vyžádat asistenci anglo-normandských mnichů či některého z bývalých studentů, jenž nyní zastával úřad episkopa. Komunity na kontinentu si vedly velmi dobře i bez vnějších zásahů a dokázaly zastat i výuku a misijní činnost na stejné úrovni jako většina clunyjských společenství. Navíc papeži dle rodáka z Aosty chyběl cit pro regionální anglickou politiku.

Po Anselmově druhém, avšak dobrovolném exilu a slovní přestřelce, k níž se oba muži v korespondenci uchýlili, byl spor o investituru prozatím rozhodnut. Arcibiskup uváděl preláty do úřadů a král po nich mohl vyžadovat složení slibu věrnosti. Situace se zlepšila do té míry, že se metropolita s panovníkovým svolením skutečně podílel na vládě v zemi. Společně svolali velkou synodu do Westminsteru a na ní slavnostně demonstrovali svoji jednotu jmenováním několika prelátů. Na konci života se z Anselma i přes poněkud krkolomnou cestu stal jeden z nejúspěšnějších arcibiskupů, jenž do té doby usedl na canterburský stolec. Pouze arcibiskup z Yorku mu odmítl poslušnost, jež rodákovi z Aosty jako primasovi náležela.

V práci jsem se záměrně vyhnul rozboru obsahu několika desítek dopisů vzniklých za Anselmova druhého exilu v době vlády Jindřicha I. Autoři se v nich uchylují mnohdy až k akademickým diskusím, jejichž vztah k praxi mi mnohdy přišel diskutabilní a použití v textu nepřilíš relevantní. Ve většině z nich canterburský metropolita hájí teze a teorie ze svých starších děl.

Taktéž jsem se nezabýval do hloubky samotným Anselmovým primátem, nýbrž pouze okrajově ve vztazích k arcibiskupovi z Yorku a papeži, jež z něho přirozeně vyplývaly. Chtěl jsem postihnout především prelátovo veřejné vystupování a aplikaci teorií a myšlenek, nikoli rozvádět diskusi o jeho statutu a pravomocích, jež beztak přesahují míru mé odborné kompetence.

Seznam pramenů a literatury

Prameny:

ARCHAMBAULT, Paul J. (ed.). *A Monk's Confession: The Memoirs of Guibert of Nogent*. University Park, PA: Pennsylvania State University Press, 1996.

Beda Ctihodný. *Církevní dějiny národa Anglů*. Praha: Argo, 2008.

CLOVER, Helen, GIBSON, Margaret (eds.). *The Letters of Lanfranc*. Oxford: Clarendon Press, 1979.

DAVIS, Ralph H. C., CHIBNALL, Marjorie (eds.). *The Gesta Guillelmi of William of Poitiers*. Oxford: Clarendon Press, 1998.

EVANS, Gillian R., ABULAFIA, Anna S. (eds.). *The works of Gilbert Crispin, Abbot of Westminster*. USA: Oxford University Press, 1987.

FRÖHLICH, Walter (ed.). *The Letters of Saint Anselm of Canterbury*, 3 volumes. Kalamazoo, MI: Cistercian Publications, 1990–1994.

GERBERON, D. Gabriel, MIGNE, Jacques P. (eds.). *S. Anselmi opera omnia: nec non Eadmeri monachi Historia Novorum et alia opuscula*. Paris: chez J. – P. Migne, 1853.

HOPKINS, Jasper, RICHARDSON, Herbert (eds.). *Complete Philosophical and Theological Treatises of Anselm of Canterbury*. Toronto: Edwin Mellen Press, 1976–2006.

CHIBNALL, Marjorie (ed.). *The Ecclesiastical History of Orderic Vitalis*, 6 volumes. Oxford: Oxford University Press, 1969–1980.

JOHNSON, Charles, DAVIS, Henry W. C., WHITWELL, Robert J. (eds.). *Regesta regum Anglo-Normannorum, 1066-1154. Volume 2, Regesta Henrici primi, 1100-1135*. Oxford: Clarendon Press, 1956.

MIGNE, Jacques P. (ed.). *Vita Lanfranci*. In: *Patrologiae latinae cursus completus*. Paris: chez J. – P. Migne, 1844–1864, vol. 150, cols 29-58.

MYNORS, Roger A. B., THOMSON, Rodney M., WINTERBOTTOM, Michael (eds.). *William of Malmesbury: Gesta regum Anglorum*, 2 volumes. Oxford: Clarendon Press, 1998.

ROBINSON, Joseph A. (ed.). *Gilbert Crispin, Abbot of Westminster*. Cambridge: Cambridge University Press, 1911.

RULE, Martin (ed.). *Eadmeri Historia Novorum in Anglia, et opuscula duo De vita Sancti Anselmi et quibusdam miraculis ejus*. London: Longman & Co., 1884.

SEVERUS, Sulpicius. *Život svatého Martina*. Praha: Herrmann a synové, 2003.

SCHMITT, Franciscus S. (ed.). *S. Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi Opera Omnia*, 6 volumes. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd., 1946–1951.

SOUTHERN, Richard W. (ed.). *Eadmeri Vita Sancti Anselmi*. Edinburgh: Thomas Nelson and Sons Ltd, 1963.

WINTERBOTTOM, Michael (ed.). *William of Malmesbury: Gesta pontificum Anglorum*, 2 volumes. Oxford: Clarendon Press, 2007.

Literatura:

AIRD, William H. *Robert Curthose, Duke of Normandy, c. 1050–1134*. Woodbridge, UK: Boydell Press, 2008.

BARLOW, Frank. *The English Church, 1066–1154*. London: Longman, 1979.

BARLOW, Frank. *William Rufus*. Berkeley, CA: University of California Press, 1983.

BRETT, Martin. *The English Church under Henry I*. Oxford: Oxford University Press, 1975.

CANTOR, Norman. *Church, Kingship, and Lay Investiture in England, 1089–1135*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1958.

COLLINS, Ann. *Teacher in Faith and Virtue: Lanfranc of Bec's Commentary on Saint Paul*. Leiden: Brill, 2007.

COUSIN, Victor. *Course of the history of modern philosophy*, 5 volumes. New York: D. Appleton & Co., 1852–1869.

FLEMING, John. *Gille of Limerick c. 1070–1145: Architect of a Medieval Church*. Dublin: Four Courts Press, 2001.

GARNETT, George. *Conquered England: Kingship, Succession, and Tenure, 1066–1166*. Oxford: Oxford University Press, 2007.

GREEN, Judith. *Henry I: King of England and Duke of Normandy*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2006.

HOLLISTER, C. Warren, FROST, Amanda C. (ed.). *Henry I*. New Haven, US: Yale University Press, 2001.

HOPKINS, Jasper. *A Companion to the Study of St. Anselm*. Minneapolis, MN: University of Minneapolis Press, 1972.

HUNNEYCUTT, Lois L. *Matilda of Scotland: A Study of Medieval Queenship*. Woodbridge: Boydell Press, 2004.

KNOWLES, David, BROOKE, Christopher N. L., LONDON, Vera (eds.). *Heads of Religious Houses in England and Wales 940–1216*. Cambridge: Cambridge University Press, 1972.

MASON, Emma. *William II: Rufus, the Red King*. Stroud, UK: Tempus, 2005.

NISKANEN, Samu. *The Letter Collections of Anselm of Canterbury*. Helsinki: Helsinki University Press, 2009.

NOVIKOFF, Alex J. *Anselm, Dialogue, and the Rise of Scholastic Disputation*. *Speculum* 86(2), 2011, s. 387-418.

OTISK, Marek. *Na cestě ke scholastice: klášterní škola v Le Bec – Lanfrank z Pavie a Anselm z Canterbury*. Praha: Filosofia, 2004.

PORÉE, Adolphe-André. *Histoire de l'abbaye du Bec*, 2 volumes. Évreux: Charles Herrissey, 1901.

PREVITÉ-ORTON, Charles W. *The early history of the house of Savoy (1000–1233)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1912.

SHARPE, Richard. *Anselm as Author: Publishing in the Late Eleventh Century*. *Journal of Medieval Latin* 19, 2009, s. 1-87.

SOUTHERN, Richard W. *Saint Anselm: A Portrait in a Landscape*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.

SOUTHERN, Richard W. *Saint Anselm and his Biographer: A Study of Monastic Life and Thought, 1059–c.1130*. Cambridge: Cambridge University Press, 1966.

VAUGHN, Sally N. *Anselm and his Students Writing about Love: A Precursor to the Rise of Romantic Love in Literature?* In: *Conceptualizing Medieval Sexualities: Desire and Eroticism in the Medieval World, 11th–15th Centuries: Sex without Sex. The Journal of the History of Sexuality*, 2010, vol. 19, s. 54-73.

VAUGHN, Sally N. *Anselm in Italy, 1097–1100*. *Anglo-Norman Studies* 16, 1994, s. 245-270.

VAUGHN, Sally N. *Anselm of Bec and Robert of Meulan: The Innocence of the Dove and the Wisdom of the Serpent*. Berkeley, CA: University of California Press, 1987.

VAUGHN, Sally N. *St. Anselm and the English Investiture Controversy Reconsidered*. *Journal of Medieval History* 6, 1980, s. 61–86.

VAUGHN, Sally N. *St. Anselm and the Handmaidens of God: A Study of Anselm's Correspondence with Women*. Turnhout: Brepols, 2000.

VAUGHN, Sally N. *St. Anselm of Canterbury: The Philosopher-Saint as Politician*. *Journal of Medieval History* 1, 1975, s. 279-306.

VAUGHN, Sally N. *The Abbey of Bec and the Anglo-Norman State*. Woodbridge: Boydell Press, 1981.